

EEN WOORD VOORAF.

DE stof van ons Idioticon werd ten grooten deele verzameld te Antwerpen en in het westelijk gedeelte der Kempen, in de kantons Brecht en Zandhoven. Toch zal men een aantal woorden aantreffen, die in andere streken der Kempen : in het kanton Westerloo, in de omstreken van Heist-op-den-Berg, in de Turnhoutsche Kempen enz. thuis hooren.

Zooveel mogelijk duiden wij het gewest aan, waartoe een woord of eene uitdrukking behoort. De letter **K**, tusschen haakskens achter een woord geplaatst, beteekent dat dit ofwel algemeen Kempisch, ofwel eigen is aan het westerdeel der Kempen. Wat de woorden betreft, waarbij geene streek aangeteekend staat, deze worden, meenen wij, algemeen in de provincie Antwerpen gebezigd.

Wij halen aan DE BO (D. B.), TUERLINCKX (T.), RUTTEN (R.), HOEUFFT (Hfft.), GALLÉE (G.), DRAAIJER (Dr.), BOEKENOOGEN (B.), MOLEMA (M.), JONGENEEL (Jong.) en KILIAAN (Kil.), achter

ieder woord, dat ook bij hen voorkomt. Waar het nuttig is, noemen wij ook SCHUERMANS (Sch.), en duiden dan meteen de streken aan, voor welke hij het woord opgeeft.

Eenigen gaven ons den raad de woorden, die Schuermans boekt voor Antwerpen en de Kempen, niet meer te vermelden. Wij hebben gemeend dien raad niet te moeten opvolgen : 1° omdat wij, *zoo volledig mogelijk*, den woordenschat van het Antwerpsch dialect wilden bijeenbrengen en een werk leveren, dat wezenlijk aanspraak maken mag op den naam van *Idioticon*; en 2° omdat veel van de woorden, die het *Algemeen Vlaamsch Idioticon* als Antwerpsch of Kempisch boekt, ofwel niet heel juist uitgelegd, ofwel niet voldoende door voorbeelden opgehelderd zijn. Ons doel is hier dus dikwijls : Schuermans te verbeteren en aan te vullen. Met het oog op de volledigheid, welke wij betrachtten, hebben wij ook eene plaats ingeruimd aan de woorden, die Schuermans voor Antwerpen of de Kempen opgeeft, maar die ons onbekend zijn. Deze staan met een sterreken (*) geteekend.

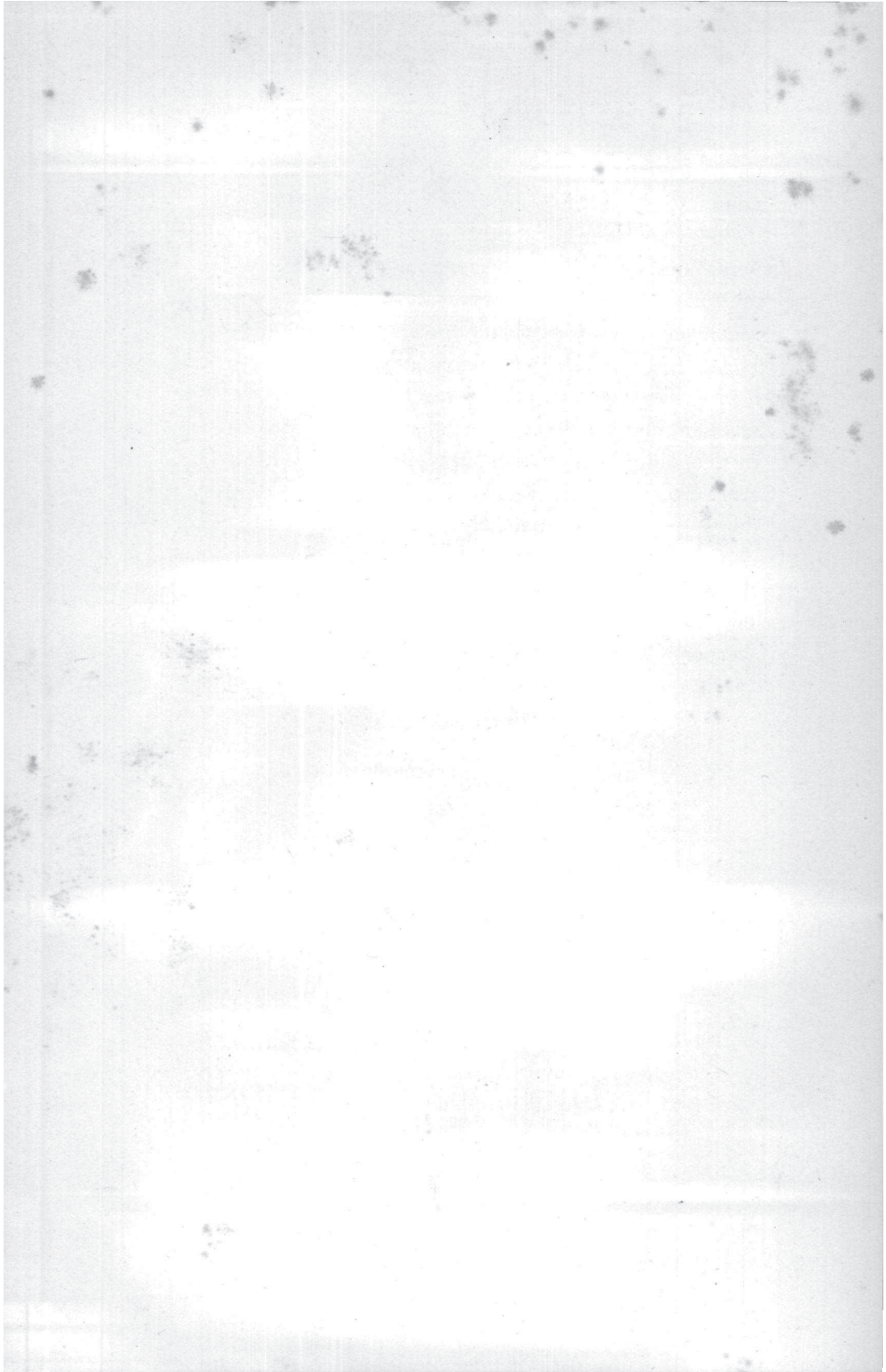
Wat de *Klankleer* en de *Spraakkunst* aangaat, wij hebben die ten grooten deele bewerkt naar het plan, door den heer AMAAT JOOS gevolgd in zijn *Waasch Idioticon*.

Wij rekenen het ons tot plicht, een woord van dank toe te sturen aan al degenen die ons in onzen lastigen arbeid hebben aangemoedigd

en ondersteund. Dank aan den Heer Dr A. LAPORTA te Lier, die ons bereidwillig zijne verzameling woorden afstond en ons inlichtingen verschafte over de volksbenamingen van ziekten; aan den heer A. AERTS, boekhandelaar te Mechelen, die ons eene belangrijke bijdrage Heist-ten-Bergsche woorden leverde; aan den heer J. UYTROEVEN, onderwijzer te Zoersel, die ons den kunstnaam van veel kruiden en bloemen mededeelde. Dank aan den heer SERMON, te Antwerpen, lid der Koninklijke Vlaamsche Academie en een der beoordeelaars van het Idiotion, voor de onvermoeide zorg, waarmede hij de drukproeven heeft helpen nazien en verbeteren, en voor de woorden uit de taal der stad Antwerpen, waarmede hij tevens het werk heeft verrijkt.

Den 15ⁿ Juli 1898.

VERKORTINGEN.

- (A.) = Stad Antwerpen.
 Afl. = afleidingen.
 ald. = aldaar.
 Angels. = Angelsaksisch.
 Antw. = Antwerpen, Antwerpsch.
 B. = BOEKENOOGEN, *De Zaaansche Volkstaal*.
 b. = bedrijvend.
 bet. = beteekent.
 Brab. = Brabant.
 b. v. = bij voorbeeld.
 bw. = bijvoeglijk woord.
 bw. = bijwoord.
 D. B. = *Westvlaamsch Idioticon*, bewerkt door L. L. DE BO en heruitgegeven door JOSEPH SAMYN.
 deelw., dlw. = deelwoord.
 Deen. = Deensch.
 Delf. = DELFORTERIE, *Analogies des langues flamande, allemande et anglaise*.
 d. i. = dat is.
 D. J. = DE JAGER, *Woordenboek der Frequentatieven*.
 Dr. = DRAAIJER, *Woordenboekje van het Deventersch dialect*.
 encl. = enclitisch.
 Eng. = Engelsch.
 fig. = figuurlijk.
 Fr. = Fransch.
 freq. = frequentatief.
 Fri. = Friesch.
 G. = GALLÉE, *Woordenboekje van het Geldersch-Overijselsch dialect*.
 gep. w. = gepaarde woorden.
 gez. = gezegde.
 Hag. = Hageland.
 Hasp. = Haspegouw.
 Hfft. = HOEUFFT, *Proeve van Bredaasch taal-eigen*.
 Hgd. = Hoogduitsch.
 Holl. = Hollandsch.
 IJsl. = IJslandsch.
 inz. = inzonderheid.
 i. v. = in voce.
 J. = JOOS, *Waasch Idioticon*.
 Jong. = JONGENEEL, *Een Zuid-Limburgsch Taaleigen*.
 (K) = Kempen.
 Kemp. = Kempen, Kempisch.
 Kil. = KILIAAN, *Etymologicum Teutonice lingua*.
 Kl.-Br. = Klein-Brabant.
 klemt. = klemtoon.
 Kram. = KRAMERS, *Fransch-Nederlandsch en Nederlandsch-Fransch Woordenboek*.
 Lat. = Latijnsch.
 lidw. = lidwoord.
 Limb. = Limburg.
 L. v. A. = Land van Aalst.
 L. v. W. = Land van Waas.
 M. = MOLEMA, *Woordenboek der Groningsche Volkstaal*.
 m. = mannelijk.
 Mdnl. = Middelnederlandsch.
 Mhgd. = Middelhoogduitsch.
 mrv. = meervoud.
 N.-Br. = Noord-Brabant.
 (N. der K) = Noorden der Kempen.
 (N.-O. der K) = Noord-Oosten der Kempen.
 Nw. = Noorweegsch.
 (N.-W. der K.) = Noord-Westen der Kempen.
 o. = onzijdig.
 (O. der K.) = Oosten der Kempen.
 Ohgd. = Oudhoogduitsch.
 onb. w. = onbepaalde wijze.
 onp. = onpersoonlijk.
 onsch. = onscheidbaar.
 Oudeng. = Oudengelsch.
 O.-Vl. = Oost-Vlaanderen.
 Pld. = Platduitsch.
 R. = RUTTEN, *Bijdrage tot een Haspegouwsch Idioticon*.
 sam. = samenstelling(en).

Sch. = SCHUERMANS, <i>Algemeen Vlaamsch Idioticon met Bijvoegsel.</i>	vrglk. = vergelijk.
sch. = scherts.	vrklw. = verkleinwoord.
schb. = scheidbaar.	vrnw. = voornaamwoord.
spr. = spreuk(en), spreekwoord(en).	vz. = voorzetsel.
sprek. = sprekende.	w. = woord <i>of</i> werkwoord.
T. = TUERLINCKX, <i>Bijdrage tot een Hagelandsch Idioticon.</i>	(W. der K.) = Westen der Kempen.
telw. = telwoord.	wdrk. = wederkeerig.
tw. = tusschenwerpsel.	W.-VI. = West-Vlaanderen.
uitspr. = uitspraak.	z. = zie <i>of</i> zegt.
v. = vrouwelijk.	(Z. der K) = Zuiden der Kempen.
V. D. = VAN DALE's <i>Woordenboek.</i>	(Z.-O. der K.) = Zuid-Oosten der Kempen.
verg. = vergelijking(en).	Zw. = Zweedsch.
verl. dlw. = verleden deelwoord.	(Z. W. der K.) = Zuid-Westen der Kempen.
vgw. = voegwoord.	z. Wrdb. = zie <i>Woordenboek van Kramers.</i>
VI. = Vlaanderen.	
voorv. = voorvoegsel.	

INLEIDING.

A. — Klankleer.

I. — Klinkers.

a) HET REKKEN VAN KORTE KLINKERS.

1. De korte klinkers **a**, **e**, **i**, **o** en **u** worden kort uitgesproken. *Stal, bed, kind, zon, hut.*

2. De korte **a**, **e** en **o** worden somwijlen gerekt, d. i. min of meer verlengd uitgesproken, wat toe te schrijven is aan den invloed van sommige medeklinkers, die onmiddellijk op deze korte klanken volgen.

3. De korte **a** wordt gerekt vóór **nd**, **nt**, **ns** en **r**. *Mand = mǎnd, maand; diamant = diamǎnt, diamaant; dansen = dǎnsen, daansen; kar = kǎr, kaar.*

Ook vóór **cht** en **st** in 't Noorden en in 't Noord-Oosten der Kempen. *Jacht = jǎcht, jaacht; pachter = pǎchter, paachter; vast = vǎst, vaast.*

4. De korte **e** wordt gerekt vóór **r**, **rf**, **rg**, **rk**, **rm** en **rp**. *Ver = vĕr, veir; scherf = schĕrf, scheirf, enz.*

Sommigen rekken korte **e** ook vóór **nd**, **nt**, maar bijzonder voor **ns**. *Bende = bĕnde, beende; cent = cĕnt, ceent; mensch = mĕnsch, meensch.*

5. De korte **o** wordt gerekt vóór **ns** en door sommige sprekers ook vóór **nd** en **nt**. *Spons = spōns, spoons; hond = hōnd, hoond; klont = klōnt, kloont.*

AANMERKING. — Dat verschijnsel wordt niet overal in gelijke mate aangetroffen : het bestaat vooral in 't noordelijk en noordoostelijk gedeelte der Kempen.

b) KLANKVERKORTING.

1. De volgende lange klinkers of klanken worden, in 't algemeen, lang uitgesproken : a, e (zacht, scherp en zwaar), ie, o (zacht en scherp), u, ij, aai, au, eeu, ei, eu, oe en ui.

2. De klank oei wordt kort uitgesproken. *Koei* = *koëi* (1).

3. Ooi is lang in de Kempen, doch kort te Antwerpen.

4. Ou klinkt altijd kort in 't noordelijk en westelijk deel der Kempen, doch lang in de andere Kempische streken. Te Antwerpen wordt zij lang uitgesproken, wanneer zij van *ov* gevolgd is.

5. De volgende lange klanken worden in menig geval kort uitgesproken : a, e (zacht, scherp en zwaar), ie, o (zacht en scherp), u, ij, ei, eu, oe en ui.

AANMERKING. — Die verkortingen zijn in alle streken, ja, bij alle personen uit eene streek, niet dezelfde. Het ware onmogelijk ze alle op te geven; daarom zullen wij ons tevreden houden met de voornaamste en algemeenste aan te stippen.

6. A verkort 1° in gesloten lettergrepen vóór *ke(n)* en *je(n)*, uitgangen der verkleinwoorden. *Raäpken*, *baäntje*.

2° In de werkwoorden vóór de stamletters *k*, *l*, *m*, *n*, *p* en *t*, telkens die van den uitgang *d* of *t*

---

(1) Het teeken ~ zou eigenlijk den klank *oei* moeten bedekken. Zelfde aanmerking voor de andere klanken, die uit meer dan één letterteeken bestaan.

gevolgd zijn. Gij *haäkt, gehaäld, beschaämd*, hij *baändc*,
gij *slaäpt*, zij *praätten*.

3° In talrijke afleidingen en grammaticale vormen, bijzonder vóór *ds, ts, gs, ks, ld, ls, md, mt, ms, nd, ns, ps, pt*, enz. *Raädsel, plaäts, daägs, maäksel, naäkt, naäld, Vlaämsch, schaänte, maänd, Spaänsch, gaäpster, haästig*.

4° Zij is kort in de uitgangen *age, alie* en *anie*.
Bagäge, trähie, kastänie.

7. Zachte *e* verkort 1° in gesloten lettergrepen vóór *ken* en *je*. *Beëksken, meëtje*.

2° In de werkwoorden, wanneer de stamletters *k, l, m, n, p* en *t* van den uitgang *d* of *t* gevolgd zijn. Gij *spreëkt*, hij *steëlt*, gij *neëmt, gesteënd, gestreëpt*, zij *eët*.

Zoo ook in *geven* : hij *geëft*, en in *geweest*, dat in 't N. der Kempen *gewist* luidt (1).

3° In afgeleide woorden. *Kopbreëksel, steëkte, sleëtsch*.

4° Zij wordt kort uitgesproken in *beeld, beemd, eend, henen, kreeft, Nelis, teems, vrecmd* (2). *Beeld = beld*.

8. Scherpe *e* verkort 1° in gesloten lettergrepen vóór *ken* en *je*. *Leërken, beëntje*.

2° In de werkwoorden die uitgaan op *eeken, eepen* en *ecten*, wanneer de stam door den uitgang *d* of *t* gevolgd is. Gij *speëkt, gezwocëpt*, hij *zweëtte*.

Bij velen ook in de werkwoorden op *eeden* en *eenen*. *Gekleëd, gij leënt*.

3° In afgeleide woorden en grammaticale vormen, bijzonder vóór *ds, ts, ks, nt*, enz. *Bekleëdsel*,

---

(1) Sommige sprekers zeggen nochtans *geweest*.

(2) Ook in *menig*, in de Kempen.

heëtste, speëksel, gebeënte, en bij sommigen ook vóór *st* : *geëstelijk, heëster*, en in *breëder* en *breëdde* (breedte).

4° Zij is, in de Kempen, kort in *leëlijk*.

AANMERKING. — Te Antwerpen, alsook bij veel sprekers in de Kempen, ondergaat de scherpe *e* geene verkorting.

9. Zwارة *e* verkort 1° in gesloten lettergrepen vóór *ken* en *je*. *Peërken, steërtje*. Nochtans, in *peerdeken*, enz. blijft ze lang.

2° In sommige streken der Kempen is zij kort in *hering* (haring), *nering* en *tering*.

10. *Ie* verkort 1° in gesloten lettergrepen vóór *ken* en *je*. *Viërken, wiëltje*.

2° In de werkwoorden, wier stamletter *d, k, l, m, n, p* of *t* door den uitgang *d* of *t* gevolgd is. Hij *biëdt* (maar ook *beedt*, scherpe *e*), gij *riëkt*, hij *kniëlde, geriëmd*, gij *diënt, verdiëpt*, hij *giët*.

3° In talrijke afleidingen. *Liëfde, Griësch, ziëkte, tiënde, diëpst, diërder*.

4° Zij is kort in *biecht, fabriek, gierig, priester, vriend*, enz. *Biecht = bicht*.

11. Zachte *o* verkort 1° in de verkleinwoorden, in gesloten lettergrepen. *Voörken, koöltje*.

2° In de werkwoorden op *oken* en *olen*, telkens dat de stam door den uitgang *d* of *t* gevolgd is. Zij *koökte, gedoöld*.

3° Zij is kort in *boodschap, geboorte* en *koorts*.

12. Scherpe *o* verkort 1° in de verkleinwoorden, wanneer zij in eene gesloten lettergreep voorkomt. *Boömken, poötje*. In *boordeken*, enz. blijft ze lang.

2° In de werkwoorden op *ooken, oomen, oonen, oopen* en *ooten*, telkens dat achter den stam de uitgang *d* of *t* volgt. *Geroökt*, gij *droömt*, hij *toönt*, gij *koöpt, vergroöt*.

3° Vóór (*d*)*er* en *st*, uitgangen van den vermeerderenden en den overtreffenden trap der hoedanigheidswoorden. *Gróóter, gróóttst, hóóger, hóógst, schoónder, schoónst.*

4° In veel afgeleide woorden. *Doódskop, gróótsch, kloóster, geboómtē.*

• AANMERKING. — Bij velen, vooral te Antwerpen, ondergaat de scherpe *o* geene verkorting, tenzij in de verkleinwoorden en de werkwoorden op *oopen* en *ooten*.

13. U verkort 1° in de verkleinwoorden, in gesloten lettergrepen. *Muūrken, schuūrken.*

2° In de werkwoorden *vulen, wulen, wruten, zuken* (voelen, woelen, wroeten, zoeken), enz., wanneer de uitgang *d* of *t* op den stam volgt. Ik *vuúlde, gewuúld*, hij *wruútte*, gij *zuúkt*.

3° In afleidingen en grammaticale vormen. *Gebruúrte, zuúrder.*

14. IJ verkort 1° in gesloten lettergrepen, vóór *ken* en *je*. *Pýpken, begýntje.*

2° In de werkwoorden vóór de stamletters *k, l, m, n, p* of *t*, telkens die door den uitgang *d* of *t* gevolgd zijn. Het *blýkt, gevýld*, hij *lýmde*, zij *kwýnden, gerýpt*, hij *být*.

Zoo ook, bij velen, in de werkwoorden die uitgaan op *ijden*, in *krijgen* en *blijven*. Gij *rýdt*, hij *krýgt*, gij *blýft*.

3° In veel afleidingen en grammaticale vormen. *Fýnder, rýkste.*

15. Ei verkort 1° in de verkleinwoorden. *Reísken, geítje.*

2° In de werkwoorden op *eiken, eilen* en *einen*. *Geweíkt* (geweeekt), gij *deílt* (deelt), *verkleínd*.

3° In afleidingen en grammaticale vormen. *Kleín-der, kleínst.*

16. **Eu** volgt dezelfde regels als *ei*. Deze klank is kort, in de Kempen, in *weun, weunen, weuning* (woon, wonen, woning) en bij sommigen in *heuning* (honing) en *keuning* (koning).

17. **Oe** verkort 1° in de verkleinwoorden. *Boëren, stoëltje*.

2° In de werkwoorden, wier stam uitgaat op *k, l, m, n, p* of *t*. Hij *vloëkte, genoëmd, gij boënt, hij roëpt, geboët*.

3° In talrijke afleidingen. *Goëdsmoëds, koëts, loënsch, geboërte, hoëst, voëdsel*.

4° *Oe* is kort in *boek, broek* (Fr. *culotte* en *marais*), *doek, hoek, koek* en *snoek* (1); — in *bloem, verdoemen, genoeg, doef, kloef, foefelen, stoefen, groep, troep*, enz., — in *kornoelie, schoelie*, enz.

18. **Ui** verkort, volgens de hooger gegeven regels, 1° in de verkleinwoorden. *Huëken, fluëtje*.

2° In de werkwoorden, waarvan de stam eindigt op *k, l, m, p* of *t*. Gij *gebruëkt, gehuëld, hij ruimde, gij kruëpt, hij fluët*.

3° *Ui* is kort vóór *ns, st, sch*, enz.: *schuënsch, luësteren, kuësch, ruëschen*; — in *kruifelen, ruifelen, schuifelen*, enz.; — in *bui, lui, lui(d)en, kruien, kruï(d)en, Sint-Truï(d)en, sluier, uier*, enz.

c) UITSPRAAK. KLANKWIJZIGINGEN.

AANMERKING. — Het is ons inzicht niet hier eene *volledige* beschrijving te geven van de klanken uit het Antwerpsch dialect. Zulk werk zou te veel opzoekingen vragen en te veel plaats in ons idioticon beslaan. Trouwens, de uitspraak der klanken verschilt van streek tot streek, ja, dikwijls van dorp tot dorp.

---

(1) Door velen nochtans wordt de *oe* in *snoek* lang uitgesproken.

1. De korte *a* heeft den alphabetischen klank, maar open, en niet scherp gelijk de Fransche *a*. *Stad, stap, vallen.*

Nochtans, in sommige wijken der stad Antwerpen, klinkt zij, vooral in de platte volkstaal, scherp gelijk de Fransche *a* (ä). *Däk, Jän, bäkkør.*

In veel streken van de Kempen heeft zij ongeveer dien klank in talrijke verkleinwoorden. *Käntjə lämpkən, männəkən, täkskən, zäkskən.*

2. De gerekte *a* heeft in de Kempen den alphabetischen klank der lange *a*, doch wordt niet zoolang aangehouden als de volkomen *a*. *Mänd, maand; dānsən, daansən.*

In sommige dorpen, ten Westen der Kempen, zweemt zij meer naar *e*, en heeft er den klank der zoogenaamde blatende *e* (æ), een klank tusschen *a* en *e*, doch meer op *a* trekkende. *Star = stær; ander = ændər.*

In het plat Antwerpsch klinkt de gerekte *a* bijkans als *ai* in het Fransch *plante*.

3. De lange *a*, lang uitgesproken, is een klank tusschen *a* en *o*, die hier meer naar de *a*, elders meer naar de *o* overhelt. Deze *a*, die wij door *ao* verbeelden, is gelijkkluidend met de Engelsche *a* in *war, water*, doch in sommige streken zweemt zij naar de *ô* van het Fransch *nôtre, fantôme. Baon, vaodər, waotər.*

Wanneer zij onmiddellijk gevolgd is van eene *d* die niet uitgesproken wordt, dan luidt zij tweeklan- kig en wordt ongeveer als *aoë* of als *oë* (1) of *ca* uitgebracht. *Allagaoër, allagoër, allagoar: blaoëran, bloëran, bloaran; schaoë, schoë, schoa.*

---

(1) *ë* is hier eene toonlooze of doffe *e*.

Te Vorst, in 't Z.-O. der Kempen, heeft zij dien laatsten klank, telkens zij door *r* gevolgd is. *Baard* = *boa'd*; *kaart* = *koa't*; *waar* = *woa'*.

Zij heeft den zuiver alphabetischen klank gelijk de Fr. *â* in *âtre* 1° in 't N. der Kempen, in de ongelijkvloeiende werkwoorden, die in den tweeden hoofdvorm *a* hebben : gij *gaaft*, zij *zagən*; 2° schier overal, in 't midden en aan 't einde van eigennamen : *Mariakən*, *Melia*; 3° in *fa*, *la* en *ja* (verwonderend en goedkeurend); 4° in *braaf*; 5° in *ba* (vader); 6° kort, in *ba* en *sa*; 7° lang, in *ha*.

De lange *a*, kort uitgesproken (z. KLANKVERKORTING), klinkt, volgens de streek, als korte alphabetische *a*, als *ao* en zelfs als korte *o*. *Hakskən*, *haökskən*, *hokskən*; *gamakt*, *gamaökt*, *gamokt*.

In veel woorden, bijzonder vóór eene tandletter, gaat zij over tot *eü* in de eene streek, en tot *ä* in de andere. *Neüld*, *näld*; gij *preüt*, gij *prät*; *pleüts*, *pläts*; *pleüstər*, *plüstər*.

In 't Z.-O. der Kempen heeft zij vóór eene tandletter dikwijls den klank der korte *a*, gevolgd door den naslag eener korte *i* (*ai*). *Baiskən*, *gəhaild*.

4. *Aai* klinkt meest overal *aoë*, *oë* of *oa*, in 't N. der Kempen ook *oai*. *Kraoë*, *kroë*, *kroa*, *kroai*.

Zij wordt lang en zuiver uitgesproken in *aaien*, en als *ai* in *baaien* en *maaien*. *Aaiən*, *baiən*, *maiən*. In deze woorden klinkt zij ook *ei*. *Eiən*, *beiən*, *meiən*.

5. *Au* wordt in de meeste streken uitgesproken als de lange zuivere *a*, die tot *w* overgaat (*aaw*). *Blaaw*, *gaaw*.

In 't Z. en Z.-O. valt *w* doorgaans weg. *Bla*, *ga*.

6. De korte heldere *e* klinkt, in 't algemeen, gelijk de Fransche *e* in *ces*, *les*. *Hebbən*, *mes*, *recht*, *weg*, *kennən*.

Zij wordt nochtans in de Kempen uitgesproken als *korte zware e*, die sterk op den Franschen *in*-klank trekt, waarvan de neusklank zou wegblijven (*ä*): 1° vóór *r*, zoo die letter slaapt of wanneer ze de *e* niet rekt: *Bäd* (berd), *gärst*, *mättälän* (mertelen), *wäzzälän* (werzelen), *bärst*, enz.

2° In veel woorden, waarvan geene regels te geven zijn, zooals in *fläsch*, *kättärän*, *pän*, *späl* (speld), *päst*, *slächt*, *mätsän*, *dämpäg*, *klätsän*, *plättärän*, *knät-sän*, *knättärän*, *krätsän*, *häkkatäkkän*, *sämmälän*, *djängälän*, *äggar*, *fläddär*, *frällän*, *läkkän*, *pläk*, *schättärän*, enz.

Het onderscheid tusschen de zuivere en de zware korte *e* bestaat overal, maar niet altijd in dezelfde woorden. In 't Z. hoort men *ä* veel meer dan elders.

7. De gerekte *e* vóór *r* klinkt ofwel *ei*, ofwel gelijk de blatende *æ*, ja zelfs, te Lier en omstreken, gelijk de zware *è* in het Fr. *père*. *Scheir^{ep}*, *schær^{ep}*, *schèr^{ep}*. (Echter niet zoo lang als de volkomen *ei*, *æ* en *è*.)

8. De zachtlange *e* heeft den klank van de Fr. *é* in *été*. *Béék*, *métän*.

Te Antwerpen en in eenige dorpen van de omstreken dier stad klinkt zij zoo zuiver niet als in de Kempen, maar luidt er ongeveer *ëi*. *Béék*, *métän*.

Wordt de zachte *e* kort uitgesproken, dan luidt zij gelijk de Fransche *e* in *ces*. *Bekskän* (beeksken), gij *et* (eet).

9. De scherplange *e* heeft den klank der *ie*, gevolgd door den naslag eener onduidelijke vokaal (*ieë*). *Bieën*, *stieën*.

Te Antwerpen, vooral in de platte volkstaal, is de naslag nauwelijks hoorbaar, zoodat b. v. *reep* er bijna *rie^{ep}* uitgesproken wordt.

Te Vorst bij Westerloo klinkt zij als de zacht-

lange *e*, gevolgd door eene doffe vokaal als naslag (éë), en in 't plat Heist-op-den-Bergsch ongeveer als *ieū*. *Méēstar*, *zéér*; *mieūstar*, *zieūr*.

De verkorte scherpe *e* wordt in de eene streek *e*, in de andere *ä* uitgesproken: *stentjə*, *stäntjə* (steentje), doch te Antwerpen *ie*. *Zwiëpəka* (zweepken).

10. De zware *e* heeft eenen klank die wat zwaarder is dan de Fransche *è* in *père*. In sommige dorps-talen nochtans, wordt zij als blatende *æ* uitgesproken. *Wèrald*, *wærald*; *zwèèr*, *zwæær*.

In woorden waarin de *r* slaapt, klinkt zij te Vorst als zuivere *e* die tot *ä* overgaat (éä). *Péäd* (peerd), *wéäd* (weerd).

Wordt zij verkort, dan klinkt zij vrij algemeen *e*. *Perkən*, *perdjə*.

11. Eeu spreekt men uit gelijk de scherplange *e*, die tot *w* overgaat (ieëw), maar in sommige streken valt de *w* weg. *Schrieëw*, *schrieë*, het *snieët* (sneeuwt).

12. De toonlooze *i* klinkt als toonlooze *e* (ə). *Galukkəg*, *kennəs*.

13. De korte heldere *i* wordt vrij algemeen gelijk de Fransche *i* in *griffe* en de Westvlaamsche *ij* uitgesproken, weshalve wij ze door *ii* verbeelden. *Biid-dən*, *stiil*.

In de uitgangen *ik*, *rik* en *it* is *i* niet toonloos, maar helder. *Monniik*, *dommariik*, *kieviit*.

Vóór eene lipletter wordt zij, in de Kempen, *ü* uitgesproken. *Flüp*, *krüb*, *klümmən*, *tümmərən*. (z. KLANKVERWISSELING.) Vóór *m* is die regel algemeen; vóór *b* en *p* zijn er uitzonderingen.

14. De lange *ie* verschilt enkel van de korte *i*, doordien zij langer aangehouden wordt.

In 't plat Antwerpsch en Liersch, nochtans, zweemt zij naar de zachte *é*.

De onbeklemtoonde *ie* verandert in veel streken

in ə(n). *Tralə(n)* (tralie), *ullə(n)* (ulie), *die schalən* (schalie) is *gəbrokən*.

15. Ieu. *Nieuw* klinkt bijna overal *nief*, te Brecht en elders in 't N. *noew*, *noëwt*. *Nieuws* luidt *niifs* en te Brecht *noes*.

16. De toonlooze ij wordt, volgens de streek, ə, e, ä en a uitgesproken. *Gəmakkalək*, *gəmakkalək*, *gəmakkalək*, *gəmakkalək*.

In *kwatijk* en *leelyk* klinkt zij overal als toonlooze ə.

17. De heldere ij, lang uitgesproken, luidt als ei (Brecht), als zware è (Gheel, Herenthals, Vorst), als onvolkomen a met den naslag eener doffe e (aë) (Antwerpen, St.-Antonius), als æë (St.-Antonius), als zware è die tot i overgaat (ëi) (Zoersel), enz. *Pein*, *pèèn*, *paën*, *pæën*, *pèin*.

De verkorte ij wordt e uitgesproken. *Wefkən*, *hij bet*.

AANMERKING. — In sommige streken worden ij en ei eender uitgesproken; in andere is er een duidelijk verschil tusschen beide klanken waar te nemen. Zoo wordt het woord *rijs* te Vorst bij Westerlo *rèès* uitgesproken, en het woord *reis* luidt er *raës*. Te Brecht is *rijs* = *reis* en *reis* = *raais*.

18. De korte o heeft, in 't algemeen, den alphabetischen klank. *Gəbəd*, *kot*, *zondə*.

De beschaafde Hollandsche uitspraak onderscheidt eene *zachtkorte* en eene *scherpkorte* o, welk onderscheid hier niet waargenomen wordt. Wel worden sommige korte o's doffer uitgesproken, doch daarvan zijn volstrekt geene regels te geven.

De korte o klinkt als korte eu (Duitsche korte ö) 1° vóór r, uitgezonderd in *bord*, *borrel* en *morgen*. *Körrəf*, *örrəgəl*, *dörrəp*, *schörs*.

2° In sommige verkleinwoorden. *Klötjə*, *klöntjə*, *möndjə*, enz.

3° In *köstar* en *köstalæk*.

Als korte *oe* (Duitsche korte *ù*) 1° vóór *m*, *md*, *mp*, *ng* en *nk*. *Stoëm*, *verstoëmd*, *kloëmp*, *toëng*, *voënk*.

2° In *bobbel*, *brobbel*, *schoffel*, *schrobben* (krabben), *slobberen*, enz. *Boëbal*, *broëbal*, enz.

3° In *bof*, *dof*, *mof*, *pof*, *slof*, *stoffen* (pochen), *schoft* (hooge schouder), enz. *Boëf*, *doëf*, *moëf*, enz.

4° In *bocht* (bucht), *locht* (*air* en *léger*), *tocht*, *vocht*, enz. *Boëcht*, *loëcht*, enz.

5° In *bok*, *jok* (juk), *klok* (hen), *slok* en, in 't Z. in *pok*. *Boëk*, *joëk*, enz.

6° In *op*, *pop* en bij sommigen in *hop* (vogel). *Oëp*, *poëp*.

7° Bij velen in eenige werkwoorden, die in den tweeden hoofdvorm *o* hebben. Ik *troëk*, hij *voëcht*, zij *zoëcht*. (z. KLANKVERWISSELING.)

AANMERKING. — Die regels zijn niet algemeen, wat de korte *oe* betreft. In 't N. der provincie Antwerpen hoort men die uitspraak minder dan elders.

19. De zachtlange *o*, lang uitgesproken, heeft den alphabetischen klank. *Boog*, *school*.

In het plat Antwerpsch en Liersch zweemt zij naar *ou* : *boug*, *schoul*, en rond Heist-op-den-Berg naar *eu*.

Wordt zij verkort, dan klinkt zij als korte *o*, maar ook als *ö* voor eene *l* of *n*. *Bogskæn*, *költja*.

In het laatste geval wordt zij te Vorst uitgesproken als eene korte *o* die tot *i* overgaat (*oi*). *Zoinkæn*, *koiltja*.

20. De scherplange *o* is, volgens de streek, eene *oe* of eene zachtlange *o*, gevolgd door eene doffe vokaal als naslag (*oeë*, *oë*). *Schoeën*, *schoën*; *loëpæn*, *loëpæn*.

Te Antwerpen, vooral in de platte taal, is de naslag nauwelijks hoorbaar. *Schoeën*, *loepæn*.

In veel streken van de Kempen wordt zij, in de volgende woorden, uitgesproken als eene lange *u*, die tot eene doffe *e* overgaat (*uë*): *droog*, *droom*, *gelooven*, *hoo(f)d*, *hooken* (jeuken), *hoozen*, *knoop*, *loopig*, *nooselyk*, *onnoozel*, *oo(g)st*, *rooven*, *schroomelyk*, *stroopen*, *toonēn*, *wrooken* en eenige andere. *Druëg*, *druēm*, *gəluëvən*, *huëkən*, enz.

In sommige dorpstalen worden *knoop* en *strooper* als *knieëp* en *strieëpər* uitgesproken.

Wordt de scherpe *o* verkort, dan klinkt zij in de Kempen *ö*, doch te Antwerpen *oë* en somwijlen *ü*. *Bömkan*, *gröttər*, gij *löpt*; *boëməkən*, *grüttər*, gij *loëpt*.

Vóór eene tandletter wordt de verkorte scherpe *o* in 't Z.-O. *oi* uitgesproken. *Boinkən*, *poitjə*.

21. Ooi klinkt algemeen *oeë*, doch in 't N. ook *oei* en te Antwerpen *oei*. *Hoeë*, *hoei*, *hoëi*, *hoeën*, *hoeiən*, *hoëiən*.

Strooien (werkw.) luidt in de Kempen *struēn* en *strooisel* = *strössəl*, *streūsəl*.

22. Ou is in 't N. en W. der Kempen altijd kort en luidt er in eenige streken *ow*, in andere *aw*. *Howt*, *hawt*; *zowl*, *zawt*; *bowwən*, *bawwən*.

Te Antwerpen is er, vóór eene *w* die het woord sluit, geen verschil te hooren tusschen *ou* en *au*; in de Kempen wel.

In 't Z. en Z.-O. der Kempen wordt *ou* als lange *a* uitgesproken. *Haat*, *zaat*, *bavən* (bouwen).

Nochtans te Vorst, op de Limburgsche grens, is zij, in gesloten lettergrepen, gelijkkluidend met de Fransche *eu* in *fleur*, welken klank wij door *œ* verbeelden. *Hæt*, *zæt*. Wanneer zij echter door *w* gevolgd is of in eene open lettergreep voorkomt, dan wordt zij uitgesproken als eene zware *è*, die in eene doffe *e* overgaat (*èë*). *Vrèë(w)* (vrouw), *bèëvən* (bouwen).

23. De toonlooze *u*, waar zij uitgesproken wordt, klinkt als toonlooze *ə*. *Zenəw*.

24. De korte heldere u is gelijkkluidend met de Fransche u in *lune* en de Duitsche ü in *küssen*. *Püt, rüsten*.

In sommige streken nochtans, vooral in 't N.-O., helt zij min of meer naar *ëu* over, en rond Heist-op-den-Berg klinkt zij daaromtrent als *ii*.

Zij wordt uitgesproken als de Engelsche u in *purse* of de Duitsche ö : 1° in *bunt, luns, mulder, rund*.

2° Wanneer zij door *r* gevolgd is. *Börrgar, körrk, spörrie, törrf*.

25. De lange u heeft den alphabetischen klank gelijk de Fransche u in *mesure*. *Muur, sturen*.

In 't plat Antwerpsch helt zij over naar *eu* en rond Heist-op-den-Berg naar *ie*.

Als zij een woord eindigt of door *w* gevolgd is, dan klinkt zij, volgens de streek, *ow, aw, a, au, èë* of *èëw* (z. KLANKVERWISSELING). *Now, na, nauw, nèë; row, raw, ra, rauw, rëë, rëëw*.

U en *uw* worden nu eens *oe, oe(w)*, dan weer *ou, ou(w), a, au(w)* of *èë(w)* uitgesproken.

26. *Ui* klinkt in 't N. der Kempen als de Fransche *eu* in *peur* met eene doffe *i* als naslag (*œi*). In 't N.-O. zweemt zij meer naar de Hollandsche *ui* en de Duitsche *eu* in *neu, heute (eui)*. *Dæif, deuf; bæiten, beuiten*.

Overal elders heeft zij eenen klank, niet ongelijk aan den Engelschen *oi*-klank, zijnde eene *ou*, gevolgd door eene onduidelijke vokaal als naslag, en dien men door *ouë* zou kunnen verbeelden. *Douëf, bouëtən*.

In het plat Liersch is de naslag nauwelijks hoorbaar. *Douëf, bouëtən*.

Wordt *ui* verkort, dan klinkt zij overal zuiver *üi* of *ö*. *Lüistərən, löstərən; flüitjə, flötjə*.

Aan 't einde der woorden of wanneer er niet onmiddellijk een medeklinker op volgt, wordt zij in de Kempen *oi*, maar ook *öi*, in sommige streken, uitgesproken. *Boi, böi; loi, löi; kroian, kröian.*

27. *Ei* klinkt, volgens de streek, 1° als *aai*, 2° als *ai*, 3° als *aë*, 4° als *a*, 5° als *æ*, enz. *Klaain, klain, klaën, klaan, klææn.*

Kort uitgesproken, is zij gelijk aan *ä*. *Gätjə* (geitje).

28. *Eu* is gelijkkluidend met de Duitsche *ö* van *König*. *Reus, veulan.*

Te Antwerpen nochtans, zweemt zij naar de Fransche *eui* in *feuille* (*euï*). *Reuis, veuilən.*

Rond Heist-op-den-Berg helt zij over naar de zachtlange *e*. *Réés, vélən.*

Tusschen de lange en de korte *eu* is verschil van duur, maar niet van klank. Nochtans, in de streek waar *eu* als zachtlange *e* uitgesproken wordt, luidt de verkorte *eu* als heldere *e*. Dit geldt evenzeer voor *ui*, wanneer deze klank kort wordt uitgebracht. *Derkən* (deurken), *lestərən* (luisteren).

29. *Oe* is eensluidend met de Fransche *ou* in *poudre* en de Duitsche *u* in *rufen*. *Boer, moeder.*

In het plat Antwerpsch en Liersch helt die klank min of meer naar *ou* en rond Heist-op-den-Berg naar *u* over.

Hij klinkt overal *u* in *broer, groen, proeven, voelen*, enz. (z. KLANKVERWISSELING.)

Hij gaat over tot *oi* in *moër* (moeder), *poe(d)er, voe(d)er*, enz. *Moiər, poiər, voiər*. Doch te Antwerpen zegt men *poëiər, voëiər*, enz.

Wordt hij verkort, dan wordt hij *öe*, maar vóór tandletters ook *ü* en te Vorst *öei* uitgesproken. *Schoëntjə, schüntjə, schoëintjə; voëtjə, vütjə; goëdsmoeds, güds мүds, goëidsmoëids.*

30. Oei klinkt meest overal *ōei*, doch in een gedeelte der Kempen, o. a. te Halle, Zandhoven, Lier, enz., oi. *Koëi, koi; foëi, foi.*

Te Antwerpen hoort men geen verschil tusschen *oei* en *ooi*; in de Kempen wel.

d) « UMLAUT » OF KLANKVERSCHERPING.

Zooals men uit het voorgaande reeds heeft kunnen opmaken, zijn er eenige gevallen van « umlaut » of klankverscherping, te weten :

1. A en ä of e. In veel verkleinwoorden. *Hand, händje, hendje; kant, kântje, kentje; lamp, lämpken, lempken; lap, läpken, lepken; man, männeken, menneken; pan, pännneken, penneken; tak, täksken, teksken; zak, zäksken, zeksken, enz.*

2. A (ao) en *ēu* of ä. 1° In verkleinwoorden. *Draod, drēudje, drädje; haon, hēuntje, häntje; paol, pēultje, pältje; straot, strēutje, strätje, enz.*

2° In de vervoeging der werkwoorden. Ik *haol*, gij *hēult, hält*; ik *praot*, gij *prēut, prät*, enz.

3. A (ao) en è. *Gaor* of *goar* (gader), *vergèren* en *vergèrder*; *jaogen, deurjèger; kraom, krèmer; maogd, mèd(g)deken; misdaod, misdèger, misdèdiger; schaop, schèper; slaogen, slèger, enz.*

4. O en ö. 1° In verkleinwoorden. *Hond, hōndje, hōnneken; klont, klōntje; klot, klōtje; mond, mōndje, mōnneken, enz.*

2° In *kōstelijk*.

5. Scherplange o en ö. 1° In de verkleinwoorden. *Boeëm, bōmken; hoeëp, hōpken; poot, pōtje; telloeër, tellōrken.*

2° In de vervoeging der werkwoorden. Ik *koeëp*, gij *kōpt*; ik *roeëk*, gij *rōkt*; ik *toeën*, gij *tōnt*; ik *vergroeët*, gij *vergrōt*, enz.

3° In afleidingen en grammaticale vormen. *Groeët*,

grötter, grötst, grötsch; hoeëg, högger, högst, högte; schoeën, schönder, schönst, enz.

6. Oe en u (ü). 1° In verkleinwoorden. *Koel, kültjes; schoen, schüntje; stoel, stültje; voet, vütje, enz.*

2° In afleidingen en grammaticale vormen. *Goed, gûds; voeden, vûdsel, enz.*

e) KLANKVERWISSELING.

De bijzonderste verwisselingen in de klinkers zijn :

1. Scherplange e en ei. *Afscheid, bescheid, bescheelijk, eekel, onderscheid, scheenis...* Daarentegen *bleiken, deilen, nevens deelen, gemein, gemeente nevens gemeente, meinen, reipel nevens reepel, sleipen, weiken...*

2. Eu en zachtlange o. *Deur, euverleer, euverste, geut, heuning, keuning, keuteren, kleuf, meugen, meulen, vereuveren, wëunen nevens wonen, zeun...* Daarentegen *floris nevens fleuris (pleuris), kroken, loteren, pool nevens peul (Fr. cosse, gousse)...*

3. Korte u en korte o (of oe en ö). *Bucht nevens boecht, bijzonder nevens bijzonder, dobbel, dul nevens dol, drup, gedurven nevens gedörven, gekrumpen naast gekrompen, gesturven nevens gestorven, gerunnen, grummen, Guds nevens God, hummelen naast hommelen, jok, krol, krum nevens krom, loecht, polfer, rugge nevens rogge, rusch nevens rosch en roësch, schup, snoëfelen nevens snuffelen, snuk naast snok, strunk nevens stronk, strunkelen nevens stronkelen, vunt nevens vont, zunde nevens zonde...*

Börger, körk, schörk, Törk, törf, enz... (z. UITSPRAAK.)

4. U en ö. *Bönt nevens bunt, böcht nevens bucht, löns, mölder, rënd nevens rund...*

5. Korte i en korte u. *Guld (gilde), klippel nevens kluppel, kichen, hipsch, rips nevens rups,*

vluchten nevens *vlichten* (vlechten), *wundel* nevens *windel*...

Fluþ, klummen, krub, schummel, slum, tummeren, enz. (z. UITSPRAAK.)

5. **I, ie en ij.** *Begrjþ, bieten, biten* (wonden, snijden in de kindertaal), *bieter, biter*, (tand, luis), *bie, drij, iever, ikken, Julij* nevens *Juli, Junij* nevens *Juni, Kalvien, kieken* nevens *kijken, pollevie, tieger, vlim*... In de Kempen : *bijnen* (binden), *vijnen* (vinden), *wijnen* (winden); te Brecht : *blynd, kijnd, wijnd*...

6. **Uu, ui en ie.** *Abuus, buut, dier, duvcl, duzend, kiet, stieven* nevens *stuiven*, *vier* nevens *vuur*...

7. **Oe en ui.** *Broes, broezen, kapruin, knuist, konkelfuizen en konkelfoezen, roezemoezen en ruize-muizen*...

8. **Oe en uu.** *Blu(d)en* nevens *bloeien* (bloeden), *bru(d)en* nevens *broeien, bruur, gruun, hu(d)en* nevens *hoeien, koechelen, numen* nevens *noemen, nuusch, pruven, ruren, ruut, spulen, tün* nevens *toen, oe, oew, vulen, vruug, vuren, wruten, wulen, zuken, zuut*... Te Vorst : *moer* (Fr. *mouron*), *schoeren, zoer*... (z. ook UITSPRAAK en UMLAUT.)

9. **O en œ.** *Boëbel, broëbel, schoëfel, boëf, doëf, moëf, poëf, sloëf, stoëfen, schoëft, boëcht, loëcht, boëk, oëp, poëp*, enz... In 't Z. en W. : *stoëm, kloëmp, loëmp, toëng, joëng, voënk*, enz... (Zie UITSPRAAK.) In 't N. : *boërel, blom, genog, verdommen, ik most*...

10. **Ui en scherpl. o.** *Balluit* (Kil. *malloote*), *boogen* nevens *buigen*, *slooieren* nevens *sluieren*, *zooren* nevens *zuilen*...

11. **Oe en scherpl. o.** *Hoon* (hoe een), *mooren*, *ooster* nevens *oester*, *stoot* nevens *stoet*, *Woonsdag*... Daarentegen *goeien* (gooien), *roeien* (rooien), *sloëf* (sloof, voorschoot)...

12. A(a) en e(e). *Ast* (eest), *Bracht* (dorpsnaam), *brek* (mier) nevens *brak*, *dempig*, *dressen* nevens *dratsen*, *egger* nevens *agger*, *henden* en *hendig* nevens *handen* en *handig*, *kemmen* nevens *kammen*, *ketsen* (kaatsen), *lakken* nevens *lekker* (likken), *leeg* (scherpe e, laag), *lemmen* nevens *lam*, *mem*, *mer* nevens *maar*, *plak* nevens *plek*, *schets* (schaats), *slek* nevens *slak*, *spacht*, *semmelen*, *tar* (teer)... Te Halle : *grecht*, *tek*, enz... In de Kempen : *kentje*, *menneken*, *penneken*, enz... (z. UITSPRAAK en UMLAUT.)

Korte a vóór r verandert in e. *Errm*, *derrm*, *hert*, *mer(k)t*, *smert*, *verrrken*, *zwert*, enz. (Hoe deze e door den invloed van de r gewijzigd wordt, zie men in 'T REKKEN VAN KORTE KLANKEN en in UITSPRAAK.) Daarentegen *kār*, *spār*, *stār*, *vār*, enz. In 't Antwerpsch hoort men *bārrg*, *kārrk*, *stārrk*, enz. voor *berg*, *kerk*, *sterk*.

Vóór r komt veelal zware e (è) in plaats van a. *Eërde*, *èers*, *èvegèr* (avegaar), *dwèers(ch)*, *gèren*, *hèerd*, *hèring*, *kèers*, *klèer*, *lantèren*, *lèers*, *Mèert*, *nèerstig*, *pèerd*, *pèers(ch)*, *pèrel*, *pilèer*, *schèer*, *stèert*, *vèerdig*, *vèers*, *vèren*, (Fr. *naviguer*), *vergèren*, *vervèerd*, *wèerd*, wij *wèren* nevens wij *waren*, *zwèerd*, en in den uitgang *èer* (*lèer*, *nèer*) : *mispelèer*, *Antwerpenèer*.

De zware e voor a komt ook nog voor in *blèten*, *deurjèger*, *èes*, *èvegèr*, *èverechts*, *èzen*, *gèef*, *kèes*, *krèmer*, *kwèken*, *mèd(g)deken*, *misdèdiger*, *rèel*, *schèper*, *slèger*, *tènen* en *vèel*.

Men hoort ze ook 1° vóór r in *bèer* (Fr. *ours* en meststof), *begèren*, *dèren*, *genèren*, *kèrel*, *kèren*, *lèer* (leder), *mèer* (Fr. *lac*), *mèrel*, *nèring*, *pèer*, *schèren*, *smèren*, *tèerling*, *tèren*, *wèreld*, *wèren*, *zwèren* (etteren en eed doen), *zjèren*.

2° In *bèdelen*, *dègen*, *frèten*, *gèel*, *gèvel*, *grèef*, *grèven*, *kèel*, *kèkelen*, *kèken*, *krèkelen*, *krèten*, *lèven*,

mèèl, nèèf, nèven(s), règen, schèèl (loensch), *vèèl* (veil, klimop), *vègen*, enz.

In de omstreken van Lier, Zandhoven enz. worden een aantal woorden, die elders eene zachtlange *e* hebben, met zware *e* uitgesproken. Zulke zijn: *bèèk, bèter, kègel, kètel, krèkel, lèger, pèèt, pèper, rèkenen, wèèk, zègenen*, enz.

13. **A en o.** *Brocht* (bracht), *docht* (dacht), *domp*, *hod* nevens *had*, *kwocht* nevens *kwacht*, *onderhalf*, *patrijs* nevens *patrijs*, *wochten* nevens *wachten*, *zocht*....

14. **Eu en zachtl. e.** *Leen* (leuning) (1), *veul*, *vleugel* nevens *vlegel* (dorschtuig), *zeuven* nevens *zeven*; te Brecht : *speulen*....

15. **Scherpl. e en ie.** *Bee(de)n* nevens *bie(d)en*, *dendeen* (die), *feer*, *peepen*, *Peer*, *Peeter*, *wee(de)n*....

16. **I en e.** *Blek*, *dessel* (Fr. *timon*), *destel* nevens *distel*, *gebet*, *gelent* nevens *gelint*, *gepsen* (gispen), *kel* nevens *kil*, *lekken* (likken) (2), *schellen*, *ten*, *utrechtten*....
Te Brecht : *blend*, *kend*, *wend*; te Lier en omstreken : *enk* (inkt); in 't Z. : *smed*....

Beridderen, *gillen* nevens *gellen* (gelden), *hin*, *inken* en *inten* nevens *enken* en *enten*, *print*, *smiltten*, *slichten*, *sprinkelen*, *vichten* nevens *vechten*, *vlichtten* (3), *willekom*, *zwillen*....

17. **E en ö.** *Böbben* nevens *bebben*, *böf* nevens *bef*, *börric*, *hölpen* nevens *helpen*, *wödden* nevens *wedden*, *wörpen*....

18. **Aai en ei.** *Beien* nevens *baaien*, *eien*, *meien*.

19. **U en ou.** *Douwen*, *houwelyk*, *rouw*, enz.

(z. UITSPPRAAK.)

20. **Au en ou.** *Pous*, *rouw* (Fr. *cru*), *sous*, *lauw*

(1) Ook *lèèn* uitgespr.

(2) Ook *lakken*.

(3) Ook *vluchten*,

(visch); te Schilde : *gouw*; te Antwerpen : *bauwen*, *mauw*, *kau*, enz. (z. UITSpraak.)

21. Waar *d* vóór zachtlange *o* wegblijft, wordt deze in eenige streken scherp als *oeë* of *oë*, in andere *oi* uitgesproken. *Boeëm*, *boëm*, *boiem* (bodem); *geboeën*, *geboën*, *geboien* (geboden).

22. De scherpl. *o* vervangt de zachtl. *o* in eenige vreemde woorden en in sommige echt Nederlandsche. *Booren* (1), *droog*, *framboos*, *gewoon*, *jooken*, *kantoor*, *komfoor*, *koor*, *kroon*, *matroos*, *pastoor*, *patroon*, *persoon*, *Roomen*, *roomer*, *roos*, *schroomelijk*, *sermoon*, *smooren*, *spook* (2), *stool* (Fr. *étole*), *stooren*, *telloor*, *toon*, *troon*, *woonen* (3).

De woorden *koor(d)* en *poort* worden in 't Z. met zachtlange, doch elders met scherplange *o* uitgesproken.

23. In de toonlooze lettergreep vóór de beklemtoonde, verandert de klinker dikwijls in toonlooze *e*. *Abndant*, *almənak*, *bəgagə*, *bəkans*, *bəzondər*, *fəzant*, *kathaliek*, *krokkədil*, *maggəzjyn*, *məneer*, *parrədijs*, *plaf-fəneerən*, *pləzant*, *schorsəneel*, enz.

24. Men bemerkte nog 1° den langen klank in *bloos*, *eemer*, *fleus* (fluks), *keting*, *kwaart*, *paart*, *strool*; 2° den korten klank in *beld*, *bemd*, *bessem*, *end*, *hennen*, *krest*, *mcnnig* (Kempen), *Nellis*, *temst*, *vremd*, *wessel* (Vorst); in *bicht*, *fabrik*, *prister*, *vrind*; in *bod-schap*, *geborte*, *körts*, *doppen*; in *druppen*, *snutten*, enz.; 3° de klankverwisseling in *schillen* voor *schelen*; *mergen* voor *morgen* (Kempen); *buuk* voor *beuk*; *forneis* voor *fornuis*; *flambeeuw* voor *flambouw*; *geis*

(1) In 't Z. *boren*.

(2) In 't N. en W. der Kemp. wordt *spook* met zachte *o* uitgesproken.

(3) Ook *weünen* in de Kemp.

voor *gaz*; *oëmmes* voor *immers*; *loëcht* voor *licht* (Fr. *léger*); *zwaart* voor *zwaard*; *zoëg* voor *zeug*; *deesel* voor *dissel* (timmermansgereedschap); *toert* voor *taart*; *fout* en *mout* voor *mijt* en *fijt* (Fr. *panaris*) (Vorst); *root* (zachte *o*) voor *ruit* (Vorst); *vèèl* voor *veil* (Fr. *lierre*); *ik lee* en *ik zee* (zachte of zware *e*) voor *ik lei* en *ik zei*; *zellen* voor *zullen* (Halle); *ik woër(d)* voor *ik wier(d)* (Zoersel); *keet* (scherpe *e*) voor *keet* (zachte *e*); *wrijf* voor *wreef*, enz.

f) OVER DE TOONLOOZE E.

1. De toonlooze *e* komt 1° achter *peter*, *schepen* en *veel* (vóór eenen vermeerderenden trap). *Petere*, *schepene*, *vele* *grooter*.

2° Bij veel sprekers in de Kempen, vooral in 't Westen, achter sommige persoonsnamen, zoo eigene als gemeene, doch enkel wanneer zij als voorwerp of bepaling voorkomen. *Ik zal 't tegen onzen vadere zeggen; hebt gij Janne gezien? Gaat eens naar Jake (Jaak); kom eens bij moedere*.

3° Achter eenige bijwoorden van plaats (1). *Kom seffens naar hiere; hij is naar gindere geloopen*.

4° Zij komt somwijlen voor tusschen de deelen van samengestelde woorden. *Albees*, *allèmachtig*, *deugoniet*, *kerkeklok*, *schellèvisch*, *willèkom*, *zagameel*.

2. De toonlooze *e*, einde der woorden, wordt met de onmiddellijk volgende lettergreep verbonden, telkens dat die met eenen klinker begint. *D(e) open deur*.

Ook met woorden die met *h* beginnen, in de

---

(1) Dit gebeurt alleen bij zulke bijwoorden, die eene richting aanduiden.

streken waar die letter niet uitgesproken wordt. *D(e)* (*h*)*oog(e)* (*h*)*aag*.

Zij versmelt in *ge*, voorvoegsel van het verleden deelwoord, als het werkwoord met eenen klinker begint. *Geten* (geëten), *gerfd* (geërfd).

Ook vóór *h*, in de streken waar die letter niet klinkt. *Gad* (gehad), *goord* (gehoord).

Bij velen ook in *behalven*, dat sommigen *balver* uitspreken.

Zij verdwijnt uit *geraden* (Fr. *deviner*), uit *terug* en bij velen uit *gereed*, *gerust*, enz.

3. Zij verschijnt daarentegen veel tusschen *g* en *l*. *Gelas*, *galattig* (glad), *galeizewerk*, *galint*, *galociig* (gloeiend), enz.

4. Zij wordt algemeen ingevoegd tusschen *l* en *f* of *v*, *l* en *g*, *l* en *k*, *l* en *m*, *l* en *p*, *r* en *f* of *v*, *r* en *g*, *r* en *k*, *r* en *m*, *r* en *p*, ten einde de uitspraak te vergemakkelijken. *Kallf*, *willg*, *mellk*, *pallm*, *tullp*, *sterrvan*, *berrg*, *kerrk*, *wörrm*, *zerrp*.

5. In een deel der Kempen, vooral in 't Z., verdwijnt de toonlooze *e* in de uitgangen *de*, *den* en *der*, wanneer die uitgangen, met het slapen der *d* of anders, van eenen langen klank, uitgezonderd van *oe* of *ou* voorafgegaan zijn. *Boan*, *boa* (baden); *beer* (scherpl. *e*, bieder); *brooken* (broodeken); *rijn*, *rij* (rijden), *schoa* (schade), *roo kool* (roode kool).

6. Afkapping der toonlooze *e* heeft plaats in *vreugd*, *wond*, *schand*, *eerd*, *zond* (daarnaast *zonde*), *droogt* (daarnaast *droogte*), *hit* (daarnevens *hitte*), *ruigt*, *geboert*, *gebloemt*, *geboomt*, *gebrouwt*, *gedarmt*, *gediert*, *gemeint* (daarnevens *gemeente*), *geremt*, *gevogelt*, *gewörmt*, enz.

II. — Medeklinkers.

a) UITSPRAAK; WEGLATING, VERSPRINGING VAN MEDEKLINKERS, ENZ.

1. De zachte **b**, **d** en **g**, aan 't einde der woorden, klinken scherp als **p**, **t** en **ch**. *Krip* (krib), *goet* (goed), *dach* (dag).

Nochtans, wanneer **b** en **g** aanstonds door **d** gevolgd zijn, dan blijven ze zacht. *Ik heb da' gezien; ik lieg daarom niet.*

2. Wanneer een woord op eenen verwanten medeklinker uitgaat en het volgende met zulk eenen begint, dan zijn beide scherp, uitgenomen wanneer de tweede **b** of **d** is: dan zijn beide zacht. *Ik fiel av de bank; hij loopt langz de straat; hij vroeg brood.*

Veel scherpe medeklinkers worden verzacht, als het volgende woord met eenen klinker begint. *Ik blijv op; zijn geld slaad uit; de deur iz open.*

3. **D** blijft weg 1° zeer dikwijls in de uitgangen *de*, *den* en *der*, wanneer zij onmiddellijk door eenen langen klank voorafgegaan zijn. *Schoa* (schade), *rijen* (rijden), *weer* (weder). Daarentegen *dadén*, *vader*, *nader*, *Zuiden*, *goden*, enz.

2° Somwijlen vóór de uitgangen *el* en *em*. *Zaal* (zadel); *boom* (bodem).

3° In de verkleinwoorden op *ken*, wanneer *d* van eenen langen klank voorafgegaan is. *Brooken* (broodken), *droaken* (draadken), *gebéken* (gebedeken), *sméken* (smedeken), *zoaken* (zaadken), enz. In de Kempen verdwijnt zij ook uit sommige andere verkleinwoorden, zooals *bemmeken* (beemdeken), *hanneken* (handeken), *honneken* (hondeken), *monneken* (mondeken), *pèreken* (peerdeken), *velleken* (veldeken), enz.

4° In gansch de vervoeging van *gelden*, *schel-*

den, schenden en *worden* en, in de Kempen, in *binden, vinden* en *winden*, welke woorden aldaar *bijnen, vijnen* en *wijnen* uitgesproken worden, alsook, hier en daar in *branden, melden* en eenige andere.

5° In Z. O. hoort men *han, man, stan*, enz. voor *hand, mand, stand*, en *hannen, mannen, tannen, honden* of *han, man, tan, hon*, enz. voor *handen, manden, tanden, honden*.

Men maakt verschil tusschen *vader* en *vaar* (*voar, vaaier*), *broeder* en *bruur*, *moeder* en *moier*. (z. IDIOTICON.)

Zelfs dd is weg in *oar* (adder) en *door* (dodder, dooier).

D valt nog weg 1° uit *kruidnagel* en *kruidnoot*; 2° wanneer zij van medeklinkers omgeven is: *beleefst* (beleefdst), *Hollansch* (Hollandsch); 3° uit *goed, kwaad* en bij velen uit *koud*, wanneer het volgende woord met eenen medeklinker, behalve met *h* begint. *Goe weer, kwa kruid, kou water*.

Is die medeklinker een zachte, dan wordt hij verscherpt, uitgenomen wanneer het eene *b* is. *Goe cheld, kwa fleesch, goe bier*.

D is ook niet te hooren in *spel* (speld), *koor* (koord) en bij velen evenmin in *hem* (hemd), *arig* (aardig) en *vermooren* (vermoorden).

De verscherping van *d* houdt somtijds stand bij 't verlengen van 't woord. *Blonte, draten, harte, hartigheid, hoeten, looten, nijtig*, enz.

Achter de vloeibare medeklinkers *l, n, en r*, vóór den uitgang *er*, wordt zij geregeld ingevoegd. *Alderzielen, dunder, verteerder*.

In 't N. en 't W. wordt *d* in de uitgangen *de, den* en *der* niet weggelaten, maar door *j* vervangen. *Schajelyk, rijjen, broojken, biejer, gebejen*.

Doch in gansch het Z. en midden der Kempen,

alsook in veel dorpen van 't W., heeft dit geen plaats, tenzij wanneer die uitgangen van oe voorafgegaan zijn. Aldaar zegt men *schoa*, *loa*(*n* of *loa-e*(*n*), *gebe-e*(*n*), *roor* of *roo-er*, zonder eenigen zweem van *j*.

Zijn de uitgangen *de*, *den* en *der* voorafgegaan door *ou*, dan verandert *d* in *w* en in 't Z. ook in *v*. *Gouwen*, *gaven* (gouden), *kouwer*, *kaver* (kouder).

4. **G** is een fricatieve of ruischmedeklinker en wordt, bij mijne weet, nergens meer explosief uitgesproken. Toch is er een groot verschil tusschen onze uitspraak en die der Hollanders, welke de *g* dieper uit de keel halen en bijna als *ch* uitbrengen.

Sporen van eene, aan het slot der lettergreep verscherpt gesproken explosieve *g*, vindt men nog in *blaasbalk*, *merk*, *weekluis*, alsook in *afhank*, *bijvank*, *dink*, *gank*, *heunink* (naast *heuning*), *jonk*, *keunink* (naast *keuning*), *hèrink* (nevens *hèring*), *lank*, *lankzaam* (naast *langzaam*), *lankwörpig*, *rink*, *spierink* (nevens *spiering*), *wronk* en *zank* (van zingen).

In sommige streken hoort men *gink* en *gonk*, *hink* en *honk*, *spronk*, *wronk* en *zonk* voor *ging* of *gong*, *hing* of *hong*, *sprong*, *wrong* en *zong*. Die verscherping houdt bij sommigen zelfs stand bij 't verlengen van die werkwoorden. *Ze gonken naar huis; de kleeren honken in de kas*.

Daarentegen zegt men *frang* voor *frank* (muntstuk), *bangesken* voor *banksken*, *plangesken* voor *planksken*, *slings* voor *slinks*. (z. VERWISSELING VAN MEDEKLINKERS.)

G verdwijnt uit *oogst*.

5. **H** wordt geaspireerd in gansch het zuidelijk, oostelijk, westelijk en middendeel der Kempen. In een gedeelte van het Noorden der provincie wordt zij niet uitgesproken, evenmin te Antwerpen en te Lier. In 't westelijk en noordwestelijk gedeelte van

de Kempen staat de *h* nochtans zoo vast niet als in 't Z. en in 't O., en wordt er, vooral wanneer een medeklinker onmiddellijk voorafgaat, nogal dikwijls weggelaten.

Zij verschijnt overtollig in *hijzel* en *hikken* (ijken).

6. J. Nopens dezen klinker valt op te merken, dat hij in sommige woorden, meest eigennamen, op zijn Fransch, als *zj* wordt uitgesproken. *Zjaak* (Jaak), *Zjef* (Jozef), *Zjo* (Joanna), *zjap* (drop), *zjenevel* (jenever).

Vóór de *j* van *ja* hoort men eene flauwe *i*. *I-ja*.

7. K klinkt op gewone wijze. In 't Z.-O. der provincie nochtans, wordt zij zeer volkomen uitgesproken, telkens dat zij, in hetzelfde woord, door eene toonlooze lettergreep gevolgd is. Zij verandert er alsdan in een soort van neusklank, dien wij door geen bijzonder teeken weten af te beelden. *Ba^{kk}en*, *rie^{ken}*, *wa^{kk}er*, *ze^{ker}*.

Deze letter verdwijnt uit *merkt*.

8. L De *l* veroorzaakt te Antwerpen « swarabhakti » van de voorgaande *e*. *Vel*, *me^{ll}k*, *spe^l*.

9. N valt in den toonloozen uitgang *en* voor veel medeklinkers weg; te Antwerpen en in 't N.-W. der provincie hoort men ze enkel, wanneer het onmiddellijk volgende woord met *h* of eenen klinker begint. *Ze loope gauw*; *de soldate zijn in de stad*, *wij werken op 't veld*; *ze halen hout*.

Nochtans, wanneer twee infinitieven onmiddellijk op elkander volgen, dan wordt in 't W. der Kempen de eind- *n* van den eersten infinitief uitgesproken, als de tweede met *b*, *d*, *r* of *t* begint. *Ik heb dat huis nog weten bouwe(n)*; *ge zult nog wel leeren danse(n)*; *ik heb u hooren roepe(n)*; *ge meugt daar nie' aan zitten trekke(n)*; *ge moet het peerd laten drinke(n)*. Doch men zegt : *de kindere bidde*; *wij zulle bakke*; *ze kunne teekene*.

Wanneer een woord dat op den toonloozen uitgang *en* eindigt, den zin sluit, dan wordt de *n* ook door velen in 't W. der Kempen, vooral door bejaarde menschen, uitgesproken. *Da' zijn schoon' bloemen; hij ga' ginder wijd hennen; kunde vandaag nic' komen?*

Hoe zuidelijker in de Kempen, hoe minder de apocope der *n* plaats heeft; in de kantons Heist-op-den-Berg, Herenthals, Mol en Westerloo wordt de *n* in den uitgang *en* doorgaans uitgesproken.

N als verbindingsletter wordt maar gehoord in samenstellingen, waarvan het tweede lid een mannelijk of onzijdig zelfst. naamwoord is, dat met *b*, *d*, *h*, *r*, *t* of eenen klinker begint (1). *Ossenboer, peerden-dief, boerenhuis, vrouwenraad, beestentroep, eendenei; peerdestal, voddeman, boereschuur, heerekoets, arme-goed.* Zoo zegt men ook *buitedeur, meuleroci, torekruis, bovekamer, buitezetten.*

In 't meerv. valt *n* weg. *Osseboeren, boerhuizen, eendeieren.*

Zij verschijnt dikwijls als welluidendheidsletter, wanneer het volgende woord met *h* of eenen klinker begint. *Kokenden heet; hij liep al scheeuwenden over de straat; de ziekten is gedaan; de hitten is onverdraaglijk, de diksten en de dunste boomen.*

Te Antwerpen wordt *n* dikwijls als *ng* uitgesproken. *Hongd, kingd, wingkel, gezieng.*

Ng is een enkele neusklank. *Bang, tang, hangen, zingen.* Als *ng* het woord sluit, dan klinkt *g* als *k* in sommige woorden. (Z. bl. 26).

In *ens*, toonloozen uitgang der woorden, wordt *n* niet uitgesproken. *Loopes* (loopens), *stillekes* (stillekens), *verkes* (verkens).

---

1) In 't Z. enkel vóór *d*, *h*, *t* en eenen klinker.

N helt over naar m, wanneer er onmiddellijk b of p op volgt. *Ne grootem boom, ombermhertig, ompaar.*

Deze letter komt somtijds bij of blijft achter. *Ikkel* (metaal), *navenant, nèren, neuzel* (oosdrup), *nirken* (herkauwen), *nonkel, achtergaal, noblewietie* (oblie), *nörts* (horts).

10. R wordt in de meeste streken weggelaten, wanneer zij, voorafgegaan door eenen korten klinker, onmiddellijk door d, s, sch, st, t of z gevolgd is. *Bäd* (berd), *käs* (kers), *väs* (versch), *wöst* (worst), *wöttel* (wortel), *hözzel* (horzel). (1)

In 't Z. ook achter eenen langen klank. *Kaot* (kaart), *wæad, wèäd* (weerd).

Aldaar valt r nog weg aan het einde van een-lettergrepige voorzetsels en bijwoorden, zooals *daar, deur, hier, veur, waar*, enz.

In de volgende woorden met zware e verandert, in veel dorpstalen, r in i of j, die vóór de zware e geplaatst wordt: *Beers, Beersel, keers, Meert, peerd, steert, Veerle*. Die woorden luiden te St. Antonius, Halle en elders *Bièès, Bjèsel, kjèès, Mièèt, pjèèd, stjèèt, Vièèl, vjèès* en ook *Biaæs, Bjæsel, kjææs, Miææt, pjææd, stjææt, Viææl, vjææs*. (z. UITSPRAAK: Zware e.)

In *eerde* en *merel* blijft r. *Jèer, jæær* (eerde), *mièrel, miærel* (merel).

Hetzelfde verschijnsel heeft men in *kern*, dat *kjen* luidt.

R verspringt somtijds. *Gers* voor *gras*, *gerzelen* (griezelen), *krawei, persies, promantelyk* en *parmantelyk, partyk, sulker, garzelementen* en *gruizelementen*.

---

(1) Hoe meer naar 't Noorden, hoe minder men dit verschijnsel waarneemt. In 't N. der prov. zegt men *bärd, kärs, wörst, wörtel*.

Zij verschijnt enkele malen in de toonlooze lettergreep vóór de beklemtoonde. *Arzijn, fernijn, karnalie* (Fr. *canaille*), *karnalievogel, kornijn*.

Over den invloed dien de r op den voorgaanden klinker uitoefent, zie men 't REKKEN VAN KORTE KLANKEN, UITSPRAAK en KLANKVERWISSELING.

11. S komt enkele malen overbodig achter bijwoorden. *Misschiens, toens, zekers*. Daarentegen heeft men *neven, strak*.

Sch klinkt sg en wordt maar als zoodanig uitgesproken aan 't begin der woorden. In 't midden en aan 't einde van een woord klinkt *sch* als s. *Schelm, mens, vissen*.

Nochtans in *wasschers(e)* (waschvrouw) hoort men de *ch*.

Enkele personen spreken *sch* als *sk* uit, zeggende *skoon* voor *schoon*, *skip* voor *schip*, doch die uitspraak schijnt nergens mondsgemeen te wezen.

Sch wordt in eenige woorden op zijn Hoogduitsch, als *sj* uitgesproken. *Sjachelen, sjaffelen, sjamfoeter, opsjikken, sjokkelen*.

12. T wordt geregeld ingelascht tusschen den toonloozen uitgang *en* en de achtervoegsels *heid* en *lijk*. *Eigentlijk, opentlijk, gelegentheid, genegentheid*.

Achter f of s komt zij dikwijls bij of valt af. *Gis* (gist), *kas, langst* (langs), *mes* (mest), *nerft, rijs* (rijst), *schof* (vierde van eenen werkdag), *temst* (teems), *schelft, werft, wies* (*whist*)...

In 't Z. O. valt zij in de verkleinwoorden doorgaans weg, wanneer zij van eenen langen klank of eenen medeklinker voorafgegaan is. *Stràiken* (straatje), *venken* (ventje).

De woorden die eene kleine weerde in de rede hebben, verkorten gewoonlijk hunnen langen klank en laten hunnen eindmedeklinker, wanneer deze t is,

vallen. *Da* (dat), *ni* (niet), *me* (met), *vör* (veur), enz.

13. **W** wordt in de verbindingen *auw*, *eeuw* en *ouw* in sommige streken weggelaten. *Ga* (gauw), *snee* (sneeuw), *hij schreet*.

In 't **Z**. nochtans verandert zij, vooral bij 't verlengen der woorden, doorgaans in **v**. *Braver* (brouwer), *daven* (duwen), *sneef* (sneeuw).

Deze letter verdwijnt uit *erwt* en, in de Kempen, uit *kwaad* en *kwartier*.

Wr klinkt **vr**. *Vreed* (wreed), *vringen* (wringen).

14. **Dj**, **sj**, **tj**, **zj** ontstaan soms uit **d**, **s**, **sch**, **t**, soms uit **j**. *Afdjokken*, *djampelen*, *djompel*, *djompelen* nevens *dompel*, *dompelen*, *sjobbel*, *sjaffelen*, nevens *schaffelen*, *sjompelen*, *sjachelen*, *sjökkelen* nevens *schokkelen*, *seeses* en *sjeeses* nevens *deeses*, *seemenis* en *sjeemenis* nevens *deemenis* en *djecmenis*, *tjaffelen* nevens *taffelen*, *sjateren* nevens *tateren*, *Zjaak* (Jaak), *Zjef* (Jozef), *Zjo* (Joanna).

b) VERWISSELING VAN MEDEKLINKERS.

De bijzonderste verwisselingen in de medeklinkers zijn :

1. **B** en **p**. *Grab* nevens *grap*, *habben* en *snabben*, *kabbelen* (kappelen), *pikkel* nevens *bikkel*, *schab* nevens *schap*, *slipperen* nevens *slibberen*, *snabber* nevens *snappen*, *snibber* nevens *snipper*...

2. **B**, **v** en **f**. *Babben* en *bebben* nevens *fabben*, *febben* en *febbekak*, *blak* (vlak), *Groffendonk* nevens *Grobbendonk*, *klabats* nevens *klavats*, *plek* en *plak* (vlek, Fr. *tache*), *savel* nevens *sabel*, *schabeelen* nevens *schaveelen*, *vlek* nevens *blek* (Fr. *fer-blanc*)...

3. **B** en **m**. *Bedeenen* (meteenen), *beschien* nevens *misschien*, *hemmen* nevens *hebben*, *karmenei* (karbonade), *marbel* (marmor)...

Zoo ook p en m. Termentijn....

4. D en t. *Bletteken* van *blad*, *blont*, *breedde*, *glattig* (glad), *hoogde* nevens *hoogte*, *hart* (hard), *lengde* nevens *lengte*, *nijtig*, *schood*, *schudden* (schutten), *slet* (slede), *wetten* nevens *wedden*, *wijdde*, *zwaart* (zwaard)...

5. F en p. *Fleuris* en *floris* (pleuris), *frop* nevens *prop*, *schreep* nevens *schreef*....

6. F, v en w. *Faas* (vaas), *feertig*, *fenijn*, *fernis*, *feteren*, *fezelen*, *fijftig*, *fijt* (Fr. *panaris*), *Fiktor*, *fiool* nevens *viool*, *flier*, *floer* (Fr. *velours*), *foërt* nevens *voort*, *forket*, *form* nevens *vorm*, *freed*, *frèlen*, *gervel* (gerwe), *ievers*, *polfer*, *Rafels*, *sevens* (seffens), *terf* (tarwe), *vanneer* nevens *wanneer*, *Vrankrijk* nevens *Frankrijk*, *vrom* (wederom), *weef* (weduwe)....

7. F en g of ch *Hoëft* (in de Wrdb. *hacht*), *och* nevens *of*, *onversaafd*, *schraaf* nevens *schraag*, *trefter*, *wrijf* (wreeg)....

8. G, ch en k. *Bang(e)sken* nevens *banksken*, *biskop*, *blaasbalk*, *èvereks* (averechts), *frang* (muntstuk), *gepuggel* nevens *gepuchel*, *kramich* nevens *kramik*, *lings*, *merk* (merg), *plang(e)sken* nevens *planksken*, *riggel* nevens *richel* en *rijchel*, *slings*, *tagge(n)tig* nevens *tache(n)tig* en *tachtig*, *verwelgen* nevens *verwelken*, *weekluis*, *zichel* nevens *zikkel*.

9. G en w. *Goensdag* nevens *Woensdag*, *mörg* (murw)....

10. K en t. *Enken* en *inken* nevens *enten* en *inten* (Fr. *greffer*), *sprant*, *tiksken* nevens *titsken*....

11. L en n. *Kluppel* nevens *knuppel*, *knutsen*, *snoester* nevens *sloester*, *vastclavond*, *wagel* nevens *wagen*....

12. L en r. *Alevel* nevens *alever*, *bakel*, *bebber* nevens *bebbel*, *genevel*, *karpel*, *kelver* nevens *kervel*, *marbel* (marmer), *overstiel* nevens *overstier*, *paleeren* (van 't Fr. *parer*), *propel* naast *proper*, *purpel*, *rabar-*

bel, schemelen nevens *schemeren, schorseneel, stameren, stemper, steker*....

13. M en n. *Bedeemen* nevens *bedeenen, kiemen* (kienen, met den loto spelen), *nop* nevens *mop, ontrent, ombermhertig, ompaar, enz., schuimsch*....

14. S, sch en z. *Aalmoesen, aalmoesnier, hees* (heeze stem), *sestig, seventig, sulker* (zurkel), *te samen, verrijsenis, versaken, zap* nevens *sap, zikkel, zok* nevens *sok, zop* nevens *sop*....

15. S en t. *Bijkant* nevens *bijkans, sop* en *top*...

16. W en m. *Zwaalm* (zwaluw), *malem* (maluwe), *me* voor *wij*...

17. Nd, nt en ng verwisselen somtijds met malkander. *Bendel* nevens *bentel, grengel* nevens *grendel, singel* nevens *sintel, slinderen* en *slenderen* (Hgd. *schlingen*), *sting* en *stong* nevens *stond*....

18. In plaats van sp komt in een gedeelte der provincie, vooral in 't Westen, altijd ps. *Geps, heps, mipsel, raps, vepsers, weps*.

Daarentegen hoort men in 't Z. O. *resp* voor *rups*.

19. Men bemerkte nog : d in *blaud* en *graud* nevens *blauw* en *grauw*; h in *hikken* (ijken, Heistop-den-Berg), *hijzel, hoekeren* nevens *oekeren* en *hooken* nevens *jooken* (jeuken); l in *plinken*; m in *pampier*; n in *wronk* (wrok) en *knoddig*; p in *klamp* en *kromp* (Vorst) en in *kwamp* en *namp* nevens *kwam* en *nam*; r in *règeren* (regenen), *rekeren* nevens *rekenen* en *verlieren*; s in *splinster*; sch in *schuinsch* en *slinksch* nevens *stuur*; t in *rammenats*, in *tnegentig, tzestig, tzeventig* (Brecht) en *stroot* (Antwerpen) nevens *negentig, sestig, seventig* en *stroo*; te in *datte, watte* en in *eenigte, menigte, sommige*; v in *ruiwen* (ruiën).

c) AANLIJKING OF ASSIMILATIE.

1. Eenige voorbeelden : d of t voor fd of ft in *hood* (hoofd), *bliet* (belieft), *heet* (heeft); d of t voor rd of rt, gelijk hooger gezegd is, in *bäd* (berd), *hät* (hert), enz.; k voor kw in *kaad* (kwaad), *dikkes* (dikwijls), *boeked* nevens *boekwei*; k voor lk in *zoëk*, *zük* (zulk); kk voor lk in *makkaar* en *makkander*; ll voor ld in *gellen* (gelden), *schellen* (schelden), enz.; ll voor lj in *telloor* (teljaar); ll voor tl in *pollepel* (*potlepel*); m voor fm in *Bamis* (Baafmis); m voor gm in *hoomis* (hoogmis) en *vriemis* (vroegmis); m in nm in *klomaker* (kloonmaker), *veemol* (veenmol) en *ommeugelijk* (onmogelijk); mm voor lm in *ammaal* (allemaal); m voor pm in *komenschap* (koopmanschap); mm voor wm in *vremmes* (vrouwmensch); n voor dn in *kruidnagel* (kruidnagel) en *kruidnoot* (kruidnoot); nn voor nd, zooals hooger gezegd is, in *schennen* (schenden), enz.; rr voor rn in *börreput* (bornput) en *tarren* (tornen); s voor fs in *stessel* (stijfsel); s voor ls in *as* (als); ss voor rs, zooals gezegd is in *käs* (kers), *dössen* (dorschen), enz.; ss voor st in *tassen* nevens *tasten*; ss voor ts in *splissen* (splitsen); tt voor kt in *litteeken* (likteeken); tt voor rt, zooals hooger aangetoond is, in *wöttel* (wortel), enz.; v voor nv in *schoovader* (schoonvader); w voor nw in *steeweg* (steenweg); z voor nz in *schoozuster* (schoonzuster); zz voor rz, zooals hooger aangetoond is, in *hözzel* (horzel), enz.

2. Somwijlen smelten twee woorden in elkander, b. v. : *ache* (als gij), *ak* (als ik), *amme* (als wij), *attem* (als hij) *dak* (dat ik), *dache* (dat gij), *damme* (dat wij), *dasse* (dat zij), *doeme* (doen wij), *game* (gaan wij), *gemme* (geef mij), *hamme* (hadden wij), *hedde* (heb-de, hebt ge), *hemme* (hebben wij), *kumme* (kunnen wij), *lame* (laat mij), *mak* (mag ik), *nimmer* (niet meer),

stame (staan wij), *wimme* (willen wij), *zak* (zal ik),
zumme (zullen wij), enz.

LIJST DER VOORNAAMSTE VERSCHIJNSELEN OP HET
GEBIED DER KLANKLEER.

Klankrekking (bl. 1).

Klankverkorting (bl. 2).

Umlaut of klankverscherping (bl. 16).

Klankverwisseling (bl. 17.)

Diæresis of splitsing in lettergrepen (bl. 23).

Procope, aphæresis of afkapping van voren.

— *Achtergaal, ikkel* (bl. 29), *lies* voor *vlies*; *monica*
(harmonica), *lözze* (horloge).

**Apocope of afkapping aan 't einde der
woorden.** — Afkapping van *d* in *hem, spel, goe,*
kwa, enz. (bl. 25); van *n* (bl. 27); van *r* in *da, hie,*
wa, enz. (bl. 29); van *s* in *neven, strak, stuur* (bl. 30);
van *t* in *gis, ink, mes, rijs, wies* (bl. 30); in *da, nie,*
wa, enz. (bl. 31); van *w* in *blau, snee*, enz. (bl. 31);
van toonlooze *e* in *eerd, droogt, hit, zond*, enz. (bl. 23).

**Syncope of uitlating in 't midden van andere
klanken.** — Syncope van *d* in *blaren, brooken, rijen,*
kruinagel, enz. (bl. 24); van *f* in *heet en hood*, van
g in *oost* (bl. 26); van *k* in *mert* (bl. 27); van *l* in
as; van *n* in *Dijsdag*; van *r* in *bäd, hözzel, wöttel*,
enz. (bl. 29); van *t* in *Kerseemis*; van *w* in *kaad,*
kaartier en *ert* (bl. 31); van toonlooze *e* (bl. 23).

Prothesis of voorvoeging. — Prothesis van *h*
in *hijzel* en *hikken* (bl. 27); van *i* in *i-ja* (bl. 27); van
n in *navcnant, neuzel, nirken, noblewitje, nonkel* en
nörts (bl. 29); van *t* in *tzestig, tzeventig* en *tnegen-*
tig (bl. 33).

Epenthesis of inlassching. — Inlassching van
d in *dunder, geelder, diender*, enz. (bl. 25); van *j*
in *djampelen, djeemenis, sjompelen, tjaffelen*, enz.

(bl. 31); in *bloejen, rijen, rooje*, enz. (bl. 25); van *l* in *plinken*; van *m* in *pampier*; van *s* in *splinster*; van *t* in *rammenats* en in *opentlijk, genegentheid*, enz. (bl. 30); van *n* in *knoddig* en in *cinthroen*; van *r* in *arzijn, fernijn, kornijn*, enz. (bl. 30); van *v* in *ruiven*; van *w* in *gouwen*, enz. (bl. 26); van toonlooze *e* (bl. 22 en 23).

Paragoge of achteraanvoeging. — Paragoge van euphonische *n* (bl. 28); van *p* in *kromp, klamp, kwamp* en *namp* (bl. 33); van *s* in *misschiens, zekers, toens* (bl. 30); van *t* in *bijkanst, langst, nerft, schelft, stroot, temst, weegt, werft* (bl. 30); van *te* in *datte, watte, eenigte, menigte* en *sommigte* (bl. 33); van toonlooze *e* (bl. 22).

Methathesis of letterverplaatsing. — *Gers, krawei, partijk*, enz. (bl. 29); *sulker, kelwer, zwamel; heps, gepts, wepts*, enz., *risp* (bl. 33).

Verscherping en verzachting (bl. 24, 25, 26, 31 en 32).

Assimilatie of aanlijking (bl. 34).

Verwisseling van medeklinkers (bl. 31).

Om een klaar denkbeeld te geven van het dialect der Wester-Kempen schrijven wij

De Parabel van den Verloren Zoon

VOLGENS DEN TONGVAL VAN ST.-ANTONIUS-BRECHT,
18 KILOM. TEN N.-O. VAN ANTWERPEN.

Daor waz-iis nə mēns, en dieēn hat twee zeunə ⁿ (1). Də joēngstə zee tegə zə vaodər : « Vaodər, gef mæë (maë, me, mə) 't paort fan 't choet tã mə	Daar was eens een mensch, en die had twee zonen. De jongste zei tegen zijn vader : « Vader, geef mij 't paart van 't goed dat me toekomt. » En
--	--

---

(1) Kleine, hoog gedrukte letters worden weinig of niet gehoord; de letters die tusschen haakjes staan, worden door velen niet uitgesproken.

toekomst. » En dā vaodār vər-
dāldən ət choet ondār eülle
twieë. Kōts naōdaotəm schār-
dā (schārdā) dā joēngstə zən
kliikkən en zən klakkəⁿ beieēn
(baieēn), en ā vərtroēk naōr
ən(nə) vremdā streek, waordat-
təm al zə gelt oēpdee me slecht
frowvoll^k (frawvoll^k). Assəm
na niiks nə mer ən hat, kwam
(kwamp) ər nə groeētən hoēn-
gərsnoeēt iin dā lānt, en ā bə-
gost ər^rmoēi tō læēn (laēn),
dattəm zwāt sach. Tūn (tūnz)
iissəm zən ægə (aēgə) gaōn
vər(h)urəⁿ bæē (bæ, be) nəm
boer, en dieēn heet əm naōr
zən hoef gəzondən (gəstuurt)
oēm dā vər^rkəs tō huēⁿ. A
zag daor diikkəs schēel van
hoēngər ən ā zo(w) gērə (gærə)
zənəm bouēk fol getən hem-
mən aon dəm bəslach fan dā
vər^rkəs, maōr daōr waz-iim-
mānt nii, die em (əm) ər iet
wiildən (wow, waw) af (van)
gevəⁿ. Tūn (tūns) kreechəm
bərow (bəraw), dattəm ər touēs
fan deurgətroēkkə was, en ā zee:
« (H)oēvəl knechs zendər nii
iin ōnzə vaodərəs houēs, die
broeēt en alləz-ovəi(h)oeēp
hemmən, en iik vərgeūnəkiik
hier van hoēngər. Iik sal oēp-
staon en trüch naōr ōnzə vaod-
dər(ə) gaon, en 'k sal em (əm)
zeggəⁿ : Vaodər, 'k hem (həp)
miizdaon tegən a en tegə Got,
'k sen nii mer wēēt (wææt) fan
oeē zeun tō hieētəⁿ; maōkt mə
maor az-ieēnə van oe knechs. »
Zoeē gəzeet, zoeē gədaon. A
stiing (stoēng, stond) oēp en
ā giing (goēng) naōr (h)ouēs.

de vader verdeelde het goed
onder hun twee. Korts nadien
scharde de jongste zijn klikken
en klakken bijeen en hij ver-
trok naar eene vreemde streek,
waar hij al zijn geld opdeed
met slecht vrouwvolk. Als hij
nu niets (niet) meer en had,
kwam er een groote hongers-
nood in dat land, en hij
begon armoede te lijden, dat
hij zwart zag. Toen is hij
zich gaan verhuren bij eenen
boer, en die heeft hem naar
zijne hoef gezonden om de
verkens te hoeden. Hij zag
daar dikwijls scheel van hon-
ger en hij zou geerne zijnen
buik vol geēten hebben aan
den beslag van de verkens,
maar daar was niemand, die
hem er iets wilde van geven.
Toen kreeg hij berouw, dat
hij er thuis van door getrok-
ken was, en hij zei : « Hoe-
veel knechten zijn er niet in
onzes vaders huis, die brood
en alles overhoop hebben, en
ik verga ik hier van honger.
Ik zal opstaan en terug naar
onzen vader gaan, en 'k zal
hem zeggen : Vader, 'k heb
misdan tegen u en tegen
God, 'k ben niet meer weerd
(van)uw zoon te heeten; maak
me maar als een van uwe
« knechten. Zoo gezeid, zoo
gedaan. Hij stond op en hij
ging naar huis. Maar als zijn

Maör as sē vaodēr em van va-
rēs (vārēs, vaas) sǫg aonkomāⁿ,
kreechām ēr kompassē mee; ā
liep ēr sevvās hennān, ā viel
oēm zānān hals en ā küstān
em. Dē zeun dieē zee: «Vaodēr,
'k hem (hēp) miizdaon tegān ā
en tegā Got; iik sen nū mer
wēēt (wææt) fan oēē zeun ge-
nūmt tē wōrrāⁿ.» A zo(w) noch
mieēr gēzeet hemmāⁿ, maör zē
vaodēr liet em nū ouētsprekān
(eūt-) en riep tegā zān knechs:
« Spoēid oe, toe, brēngd-al-
gaww ēt bestē klieēt en doegāt
em aon; stekt ām nān riink aon
zānē viiŋgār en doe schoenān
aon zān voetāⁿ! Heūld-oeēk
(ok) ēt fet kall^v- eūt de stal en
doegāt toeēt, en leūt ōns maör
fieēstān en kærriⁿ miis howwāⁿ
(hawwāⁿ); want mēnē zeun
waz-doeēt, en ā iis fērrēzān; ā
was fē(r)lorān, en ā iis trūch-
chāvonnān. » En zē bēgostāⁿ
tē smüllān en tē smērāⁿ. Maör
dān ow(t)stē zeun waz-iin 't felt
en assām touēskwam(p), hoeēr-
dānēm biinnē spel en gēzānk.
A mändāⁿ dattām drōmdān,
en ā vroeg aon iēnē van de
knechs wat (wattat) ēr allēmaol
(ammāl) geūndē (geūns) was.
« Wel, » zee dieē tegān em,
« oe bruur iis froēmgākomān,
en daoroēm heed-eūllē (ellē)
vaodēr 't fet kall^v-doeētchē-
daon ». — « Al laŋgār al schōn-
dār », zee dān ow(t)stēⁿ (aw(t)-
stēⁿ), « oēmdat tieēn deugār iet
dieēn al(lē) zē goet iin slechtē-
chāt deurgābroēcht hee(t),
vroēmgākomān iis, mūst ōnzē
vaodēr daoroēm ē kall^f slao-

vader hem van verre zag aan-
komen, kreeg hij er compassie
mede; hij liep er seffens heen,
hij viel om zijnen hals en
hij kuste hem. De zoon (die)
zei: « Vader, 'k heb misdaan
tegen u en tegen God; ik
ben niet meer weerd (van)
uw zoon genoemd te wor-
den. » Hij zou nog meer ge-
zeid hebben, maar zijn vader
liet hem niet uitspreken en
riep tegen zijne knechten:
« Spoedt u, toe, brengt algaww
het beste kleed en doet het
hem aan; steekt hem eenen
ring aan den vinger en doet
schoenen aan zijne voeten!
Haalt ook het vet kalf uit
den stal en doet het dood,
en laat ons maar feesten en
kermis houden; want mijn
zoon was dood, en hij is ver-
rezen; hij was verloren, en hij
is teruggevonden ». En ze be-
gonnen tesmullen en tesmeren.
Maar de oudste zoon was in
't veld en als hij thuis kwam,
hoorde hij binnen spel en ge-
zang. Hij meende dat hij
droomde, en hij vroeg aan
eenen van de knechten wat er
allemaal gaande was. « Wel »,
zei die tegen hem, « uw broer
is wederomgekomen, en daar-
om heeft ulie (uw) vader 't vet
kalf doodgedaan ». — « Al
langer al schooner, » zei de
oudste, « omdat die deugniet,
die al zijn goed in slechtigheid
doorgebracht heeft, wederom
gekomen is, moest onze vader
daarom een kalf slagen (slach-

gəⁿ ? »... En ä maoktən əm zoë kaot, dattəm oēm dən duvəl nii wiildəⁿ (wow) biinnəgaon. Maör zə vaodər giing (goëng) tə bouëtən en ä probeerdən ovdattəm (ogdattəm) zənə zeun me che zuut tömkə kostbiinnəkræggəⁿ (—kraëggəⁿ). Maör də zeun zee : « Sii (se) ! iik dien oe na al zoëveul (zoëvəl) jaorən en iik hem (heb) oe altæəd (altaəd, alted) ondərdaonəch chəwest, en gə het (g'et) mə van zə lèvən noch chem boëkskə gəgevən, oēm me mən vriindən iis fieëst tə howwəⁿ (hawwəⁿ) ; maör azoë zeun daor, dieën al(lə) zə gelt iin ondeu(g)dəchät fərkiüst hee(t), vroëmgəkomən iis, heddə vör em ət fet kall'f laotə slaogəⁿ ». Zə vaodər zee tegən em : « Joëngə, gə zed (zæəd, zaəd) oëmməz-altocës be (ba, bā) me (mä, mæë, maë), en al 't men (mæën, maën) iiz 'd a(uw) ; maör 't was nii mieër as recht dammə fieëst hieləⁿ (hieväⁿ) ; want oe bruur wazdoeët, en ä iis fərrezən ; ä was fə(r)lorən, en ä iis trüchchəvonnəⁿ ».

ten) ? »... En hij maakte zich zoo kwaad, dat hij om den duivel niet wilde binnengaan. Maar zijn vaderging (te) buiten en hij probeerde of hij zijnen zoon met geen zoet toomken kon binnenkrijgen. Maar de zoon zei : « Zie ! ik dien u nu al zooveel jaren en ik ben u altijd onderdanig geweest, en ge hebt me van zijn leven nog geen bokje gegeven, om met mijne vrienden eens feest te houden ; maar als uw zoon daar, die al zijn goed in ondeugdigheid verkwist heeft, wedergekomen is, hebt ge voor hem het vetkalf laten slachten ». Zijn vader zei tegen hem : « Jongen, ge zijt immers altoos bij mij, en al 't mijne is het uwe ; maar 't was niet meer als recht dat wij feest hielden ; want uw broer was dood, en hij is verzezen ; hij was verloren, en hij is teruggevonden ».

B. — Spraakkunst.

I. — Zelfstandige naamwoorden.

a) VERKLEINWOORDEN.

1. Vorming. — De uitgangen der verkleinwoorden zijn *ke(n)*, *ske(n)* en *je(n)*, *tje(n)*. *Boomke(n)*, *vogeltje(n)*.

AANMERKING. — De *n* van *ken* en *jen* verschijnt en verdwijnt, volgens den regel dien wij hooger gaven op de eind-*n* der woorden in 't algemeen. Dus zegt men in 't N. en 't W. meest *boomke* en *vogeltje*.

De naamwoorden die uitgaan op **b**

Nemen **ken** en verdubbelen den slotmedeklinker. *Krib*, *kribbeken*; *tob*, *tobbeken*.

Op **d**

a) Voorafgegaan van eenen langen klinker of van eenen korten die bij 't verlengen van het woord lang wordt, nemen **ken** en laten **d** vallen of veranderen deze letter in *i*. *Brood*, *brooken*, *brooiken*; *gebed*, *gebeêken*; *hoed*, *hoei-ken*; *lied*, *lieken*; *zaad*, *zoaken*, *zaai-ken*.

Sommigen kunnen nochtans ook **jen** nemen. *Draadjen*, *hoedjen*.

b) Voorafgegaan van eenen korten klinker, nemen **ken** en verdubbelen den

slotmedeklinker. *Bed, beddeken; pad, paddeken; vod, voddeken.*

c) Voorafgegaan van eenen medeklinker, nemen **ken**, maar ook **jen**, vooral wanneer het naamwoord eenen langen klinker heeft. *Bemd (beemd), bemdeken; land, landeken; mand, mandeken en mandjen; peerd, peerdeken en peerdjen.*

Sommige verliezen hunne **d**. *Bem-meken* nevens *bemdeken; honneken* (hönneken) nevens *hondjen; monneken* (mönneken), enz.

Er is verschil tusschen *be(e)l(a)eken* en *beldjen* of *beldeken*. (Z. IDIOTICON).

Op f

Nemen **ken**. *Brief, briefken; kalf, kalfken; rijf; rijfken.*

Op g en k

Nemen **sken**. *Berg, bergsken; wieg, wiegsken; boek, boekskén; klok, kloksken.*

AANMERKINGEN. I. Die eindigen op **g**, onmiddellijk voorafgegaan door eenen korten klinker, verdubbelen den slotmedeklinker. *Rug, ruggesken; vlag, vlaggesken.*

II. Is **g** van **n** voorafgegaan, dan komt er eene toonlooze **e** vóór den uitgang **sken**. *Ding, dingesken; tang, tangesken.*

III. *Bank, frank* en *plank* maken bij velen *bangesken, frangesken* en *plangesken*.

Op l

a) Voorafgegaan van eenen langen klinker of eene toonlooze **e**, nemen **tjen**. *Baal, baaltjen; school, schooltjen; rammel, rammeltjen; vogel, vogeltjen.*

b) Voorafgegaan van eenen korten klinker, nemen **ken** en verdubbelen den slotmedeklinker. *Bel, belleken ; kapel, kapelleken ; rol, rolleken.*

Op m

Nemen **ken** en verdubbelen den slotmedeklinker achter eenen korten klank. *Boom, boomken ; lam, lammeken ; riem, riemken ; schelm, schelmken ; stem, stemmeken.*

AANMERKING. — Wanneer **m** onmiddellijk van eenen langen klinker voorafgegaan is, komt er, te Antwerpen, eene toonlooze **e** vóór **ken**. *Boom boomeken ; raam, rameken.*

Op n

a) Voorafgegaan van eenen korten klinker, nemen **ken** en verdubbelen den slotmedeklinker. *Man, manneken ; pen, penneken.*

b) Voorafgegaan van eene toonlooze **e**, nemen **ken** en **n** valt weg. *Meulen, meuleken ; toren, toreken.*

c) Voorafgegaan van eenen langen klinker, nemen **tjen**. *Been, beentjen ; steen, steentjen.*

AANMERKINGEN. — I. Wanneer **n** voorafgegaan is van **ie**, dan nemen zij, in eigennamen ook **ken** en schuiven eene toonlooze **e** tusschen **n** en den uitgang. *Fien, Fientjen en Fieneken ; Lien, Lientjen en Lieneken ; Trien, Trientjen en Trieneken.*

II. In 't Z. en Z. O., op de Brabant-sche en Limburgsche grenzen, heerscht algemeen de uitgang **ken**. *Boon, boonken ; steen, steenken ; zwaan, zwaanken.*

III. *Jongen* maakt *jongesken*.

Op p, r, s, (of
sch)

Nemen **ken**. *Kuip, kuipken ; stap, stapken ; dier, dierken ; ster, sterken ; mes, mesken ; pels, pelsken ; visch, vischken.*

AANMERKINGEN. I. — Somwijlen komt er eene toonlooze **e** achter **r** of **rs**. *Kar, karreken* nevens *karken*; *beurs, beurzeken*; *kers, kerzeken*.

II. Te Antwerpen heeft dit ook plaats achter **p**, zoo die letter onmiddellijk van eenen klinker voorafgegaan is. *Stoop, stoopeken ; trap, trappeken,*

Op t

a) Voorafgegaan van eenen korten klinker, nemen **ken** en verdubbelen **t**. *Put, putteken ; rat, ratteken.*

In sommige streken nemen eenige nochtans ook **jen**. *Kat, katjen ; pot, potjen.*

b) Voorafgegaan van eenen medeklinker, van eenen langen klank of van eenen korten, die bij 't verlangen des woords lang wordt, nemen **jen**. *Geit, geitjen ; kaart, kaartjen ; klont, klontjen ; vat, vaatjen.*

In 't Z. en Z. O., naar den Limburgschen en Brabantschen kant, nemen zij echter in dit geval ook **ken** en **t** valt gemeenlijk weg. *Geit, geiteken ; klont, klont(ken) ; straat, strait(ken) ; vent, vent(ken).*

Op w of eenen
klinker

Nemen **ken**. *Spreeuw, spreeuwken ; vrouw, vrouwken ; bui, buiken ; ei, eiken ; Mie, Mieken.*

't Verdient opmerking dat de moeders en in 't algemeen degenen die vriendelijk tegen kleine

kinderen spreken, *altijd* den uitgang **ken** gebruiken, zelfs in woorden, waarvan de vorm met *ken* anders nooit gebezigd wordt. *Gust, Gusteken; haan, hancken; schoen, schoeneken; stoel, stoelken; voet, voeteken.*

De uitgang der verkleinwoorden in de bijwoorden is **ke(n)s, ske(n)s, zelden je(n)s, tje(n)s.** *Fijn, fijneke(n)s; schoon, schooneke(n)s; zoet, zoetke(n)s; zacht, zachtje(n)s.*

De hoedanigheidswoorden op **ig** verliezen nochtans dien uitgang en nemen **eke(n)s** bij. *Voorzichtig, voorzichteke(n)s.*

Hoedanigheidswoorden, wanneer zij als gezegde voorkomen, kunnen de verkleiningsuitgangen aannemen. *Ons kind is zoo braafke(n)s; ons Janneken is maar ziekske(n)s; de kermis was maar stilleke(n)s.*

2. **Beteekenis.** — De verkleinwoorden dienen niet enkel om de wezens verkleind voor te stellen.

1° Zij bevatten dikwijls een denkbeeld van bevalligheid of buitengewone teederheid en dienen om van iets met genegenheid te spreken. *Als ge 'nen halven dag gereden en gerotst hebt, dan zijt ge blij dat ge weer eens op uw voetjes moogt staan.*

2° Zij behelzen dikwijls spot en minachting. *Dat is een deugenietje van 'nen jongen; 't is me 't smidje!* ('t is een slechte smid).

3° In plaats van te verkleinen, dienen zij ook, bij figuur, om te vergrooten. *Dat is een boomken!* (een groote boom) (1).

B) GESLACHT.

1. Talrijke zelfstandige naamwoorden hebben in de provincie Antwerpen een ander geslacht dan in

---

(1) Z. AM. JOOS. *Spraakkunst en Volkstaal*, bl. 59.

de *Woordenlijst* van DE VRIES en TE WINKEL. Wij geven hieronder al die wij kunnen vinden hebben, zonder rekening te houden met de kleine verschillen die er tusschen deze en die streek nopens dat punt soms bestaan.

Aas (in 't kaartsp.) o. en m. — abberdaan, m. — achteruit, m. — afbraak, m. — afstel, m. — afval (het afgevallene), m. — al, m. — alarm, m. — algebra, m. — albast, m. — album, m. — alibi, m. — aloë, m. — aluin, m. — amen, m. — andijvie, m. — anker, m. — appelsien, m. en v. — arduin, m. — artikel, m. — as, v. en m. — autaar, m. — avontuur, v. — **B**aai (stof), m. — bagger, m. — barreel, m. — ballingschap, o. — bas (speeltuig en baspartij), m. — beest, v. — beet (wortel), m. — berst, v. — beslag (vloeibare deeg), m. — bestel, m. — biest (melk), m. — bijl, v. en o. — bil, m. — biljart, m. — bitter(e) (drank), m. — blaam, m. — blank (oude munt), v. — bleik (bleek), m. — blijk, m. — blok, m. — bocht (kromming), m. — (slechte waar), m. — boei (kluister), m. — boek, m. — boekweit, v. en m. — bokaal, m. en v. — bond, m. — bons, m. — boor, v. en o. — boot, m. — borrel, v. en m. — bosch, o. en m. — bot (visch), m. — (knop), m. — boterham, m. — bots, m. — brem, m. — breuk (*hernie*), v. en m. — brevier, m. — brij, m. — broederschap (vereeniging), o. — brok, v. — buil (gezwel), m. — buiten, m. — bussel, v. — Cadeau, m. — candelaber, m. — carnaval, m. — cement, m. — cholera, m. — ciborie, v. — citroen, m. en v. — Daas, m. en v. — damast, m. — das (halsdoek), m. — deeg, m. — depot, m. — diamant (stof), m. — diemit, m. — diner, m. — diploma, m. — distel, m. — domino (spel), m. — donker(e), m. — dons, m. — doolhof, m. — dood, v. — drift, m. —

dril (*foret*), v. — duit, v. — dweil, m. — dynamiet, m. — Echel, v. — eekel (eikel), v. — eerd(e) (aarde), v. en o. — ei, o. en v. — eigendom (bezitting) m. — elixer, m. — els(en), o. — entree, m. — entrepot, m. — epistel, m. — Fabriek, o. — fazant, v. — feest, v. — fijt (*panaris*), o. — flanel, m. — forket, o. en m. — frak, m. — fret, v. en o. — Gal, m. — gang (gaanderij), m. — garnaat (garnaal), m. — gas, v. — gedacht(e), o. — genster, v. — gerst, m. en v. — gesp, v. — gild, v. — gist, m. — golf (*golfe*), m. — gom, m. — gort, m. — grabbel, m. — gracht, v. en m. — gram, m. — greep (het grijpen), v. — grendel, m. en v. — greppel, m. — grijns, m. — groep, m. — guano, m. — Halt, m. — handschoen, v. — hars, m. — hecht (heft), m. — hekel (werk-
tuig), v. — hekken, o. en v. — hert (dier), m. en o. — hoef (van een peerd, enz.), v. — houvast, m. — huisraad, m. — Ijzdraad (stof), m. — ivoor, m. — Jak, m. en v. — jas, m. — jenever, m. — jubilé, m. — jury, m. — Kaas, m. — kabas, m. — kader, m. — kaliber, m. — kalk, m. — kamfer, m. — kandij, m. — kaneel, m. — kant (*dentelle*), m. — kapoot, m. — kasuifel, m. — katoen, m. — kazak, m. — keper, m. — kerf, m. — kervel, m. — keting (ketting), v. — kers (*cresson*), m. — keule (plant), m. — kermis, v. en m. — Kerstmis, m. — keur, m. — keus, m. — keutel, m. — kiezel, m. — klamp, v. — klater (*hochet*), m. — klaver, m. — klei, m. — kleur, v. en o. — klont, m. — klos, v. — kluit, m. — knook, v. — knop, v. en m. — knots, v. en m. — knuist, v. — koffer, o. — koffie, m. — kolf, m. — kolk, m. — komkommer, m. — komma, m. — kook, m. — koor (deel der kerk), v. — (zang-
stuk), m. — koppel (band), v. — koraal, m. en o. — kork (stof en voorwerp), m. — kou, v. en m.

— korrel, m. — kouter (der ploeg), m. en o. — kraam, o. — kraan, v. en m. — krab (krauw), m. — krauw, m. — kreeft, v. — krimp, m. — krok, m. — krokodil, v. — krol (krul), m. — krop, m. en v. — kruimel, m. — kuch (hoest), m. — kwakkel, v. — kweek, m. — Lak (zegellak), m. — (lastering), v. — lakmoes, m. — lanteern, v. en m. — leest, m. — lemmer, m. — lemmet, m. — lever, m. — Lichtmis, m. — lijm, m. — lijst, m. — lijster, v. — list, m. — loer (het loeren), m. — lommer, m. — loog, m. — look, m. — loon, m. — louw, m. — luifel, m. — luk, m. — Maak, m. — maaltijd, v. — machien, o. — marmer, m. — marsepein, m. — masteluin, m. — mee (drank), m. — meekrap, m. — melk, o. — meloen, v. — mengelmoes, o. en m. — merinos, m. — merg, m. — mergel, m. — mes(t), o. — middel, m. — mik (gaffelvorm), m. en v. — minuut, m. — misbak, m. — misdruk, m. — misgreep, v. — misaal, m. — miswas, m. — modder, m. — moer (droesem), m. — moeras, o. en m. — moet (*nécessité*), m. — moment, m. — moord, v. — mortel, m. — mos, m. en o. — munt (*menthe*), m. — muscus, m. — muur (*mouren*), m. — muziek, o. — Natuur, m. — neep, m. — nerf(t) (van leder), m. — nest, m. — netel, m. — neteldoek, m. — neus, m. en v. — Nieuwjaar, m. — nooddruft, m. — Noorden, o. en m. — numero, m. — Oker, m. — olie, v. soms m. — omnibus, v. en m. — onderhoud, m. — ondervest, v. — ons (gewicht), v. en o. — Onze Vader, m. — oog, v. — oogenblik, m. — oor, v. — oorlof, m. — oorveeg, v. — Oost (Oost-Indië), m. — Oosten, o. en m. — opbrengst, v. en m. — oproer, m. — opstel, m. — opzet, m. — orde(r), o. — orgel, meest v., ook m. en o. — orkaan, o. — outaar, m. — ouwel, v. — overleg, m. — overschot, m. — overtrek, m. — Pad (weg), m.

— palm (*buis*), m. — pand, m. — pantoffel, m. —
paragraaf, m. — paraplu, m. — parasol, m. —
Paschen, m. — patat, m. en v. — paternoster, m.
— patrijs, v. — patroon (model), m. — pauw, v. —
pek, m. — pekel (zeewater en zilt vocht), m. —
peper, m. — pepermunt, m. — percent, m. — perel,
m. — peterselie, m. — peul (peuluw), m. — pier
(worm), m. — pis, m. — pistool, o. — plaaster (stof),
m. — pladijs, m. — plafond, m. en o. — plakkaat,
v. — plant, m. en v. — plavei, m. — plein, v. —
plicht, v. — ploeg (*charrue*), v. — pluvier, m. —
poeder (buskruit), o. en m. — politiek, o. — polka,
m. — pollevie, m. — pommade, m. — pompoen, v.
— pool (*pôle*), m. — poot (plantstek), m. — porse-
lein (groente), m. — post (bureel, wagen), m. en v.
— praal, m. — prei (porrei), m. — program, m. —
prospectus, m. — punt (spits), m. — (leesteeken),
o. — Raam, v. — rabarber, m. — rabauw (appel),
m. — rank (twijg), m. en v. — rat, v. en o. —
register, m. — reuzel, m. — richel, m. — rijs(t), m.
— rijs(t)pap, v. en m. — riool, v. — rog (graansoort),
m. en v. — rol, m. — romp, v. — ronde, v, soms
m. — Saai, m. — sabel, m. — sacristij(n), o. en v.
— saffraan, m. — salaad, m. — salon, v. — salpeter,
m. — samenstel, m. — satijn, m. — savie (salie),
m. — scapulier, m. — schacht, v. en m. — schakel,
m. — schako, m. — scharnier, v. — scheid, m. en v.
— Scheld(e), o. — schelft, m. — schep, v. — scherf,
o. en v. — scherm, m. — scherminkel, o. — schild,
v. — schilfer, m. — schimmel (uitslag), m. — schof(t)
(werktijd), o. — schoelie, m. en v. — schol (visch),
m. — schoonmaak, m. — schotel, v. — schouder,
m. en v. — schree, m. — H. Schrift, o. — schuim, m.
— schurft, o. — second(e), m. — selder (selderij),
m. — senaat, o. — servet, v. — sier, m. — siroop,

m. — sjaal, m. — sjerp, m. — slag (knip), m. — sleet, m. — sleur, m. — sloef (sloof, voorschoot), m. — (pantoffel), m. — slijm, m. — smeer (smeersel), o. en m. — smoel (kinderkost), m. — (muil), m. en v. — sneeuw (stof), m. — snot, m. en o. — snuif, m. — soda, m. — sofa, m. — solfer, m. — souper, m. — spaan, o. — specht, v. — spijt, o. — spinnekop, v. en m. — spinneweb, o. en v. — splin(s)ter, v. — spoeling (*lavure*), m. — spreeuw, v. — sprinkel, m. — sprout (visch), m. — spui, v. en o. — spurrie, m. en v. — stek (spruit), m. — stool, m. — stoop, m. — stop, m. — straal, v. — streek (oord), v. en m. — (list), v. — stront, m. — strop, v. — stroot (strot), v. — stijfsel, m. — suiker, m. — Tabak, m. — tabernakel, o. — taks (*taxe*), m. — tar (teer), m. — tarbot, m. — tarief, m. — Te Deum, m. — teems(t), m. — tekort, m. en o. — telegraaf, m. — telegram, m. — telefoon, m. — telloor, v. — terpentijn, m. — teug, m. — theater, m. — thee, m. — thema, m. — tier, m. — tij, v. — tijk, m. — tiktak, m. — tilbury, m. — tob, m. — toeval, m. — toevlucht, m. — tombola, m. — toog (priesterkleed), m. — toot, m. — touw, v. — traan (oogvocht), v. — (vischolie), m. — tram, m. — trap (*escalier*), m. — tras, m. — tree, m. — tribunaal, m. — trijzel, m. — trimester, m. — troef, m. — Uitschot, m. — uitstel, m. — uitvaart, v. en o. — uitvlucht, m. en v. — uitwas, m. — uitzet, m. — uniform, m. — unster, m. — uur, v. — Vaan, o. — vaarwel, m. — valies, v. — vasten, m. — veeg (het vegen), v. — venster, v. — vernis, m. — vest (jas), v. — vezel, m. — vink, v. — vitriool, m. — vlag, v. en o. — vlier, m. — vliet, v. — voorkeur, m. — voorschoot, m. — voorstel, m. — voorval, m. — vorst (*gelée*), m. — (van 't dak), m. — Walg,

m. — wals, m. — wan (*vanne*), m. — war, m. — was (*cire*), m. — wasch, m. — web, v. en o. — weik (week); m. — weer (eelt, knoest), m. — weerlicht, m. — Weesgegroet, m. — welkom, m. — wereld, v. en m. — werf, v. en m. — wezel, m. — wisch, m. en v. — wol, m. — wrijf (wreef), m. — wrong, m. — Zaad, o. en m. — zaal (*salle*), v. en m. — (zadel), m. en v. — zand, o. en m. — zavel, m. — zeever, m. — zegel, m. — zegepraal, m. — zerk, m. — zij(de) (stof), m. — zink, m. — zool, m. — zwaan, v. — zwaart (zwaard), v. — zwaluw, m. — zweer, m.

2. Het verschillend geslacht dat de spraakkunsten aan de stofnamen toekennen, volgens dat zij òf als stofnaam òf als voorwerpsnaam gebezigd worden, bestaat hier niet. *Ecn harde steen en een gevel in witten steen; men vangt lekkeren visch en men eet 'nen lekkeren visch; men werpt 'nen turf op 't vuur en men stookt goeden turf.*

3. De stammen der werkwoorden, als zelfstandige naamwoorden gebruikt, zijn meest alle m.

4. Bijwoorden, voegwoorden en tusschenwerpsels, zelfstandig gebruikt, zijn m. *Den waarom en den daarom van eene zaak weten; met 'nen enkelen ja of neen antwoorden.*

5. Samengestelde naamwoorden gelijk *bierbuik*, *blaaskaak*, *viesneus*, enz. die, volgens de spraakkunsten van het m. of van het v. geslacht zijn, volgens dat zij op eenen mannelijken of eenen vrouwelijken persoon betrekking hebben, hebben hier altijd het geslacht van het laatste lid. Dus *bierbuik*, *viesneus*, altijd m.; *blaaskaak*, *zaagpin*, altijd v.

C). MEERVOUD.

Het meervoud der zelfstandige naamwoorden wordt, in 't algemeen, volgens de regels der geschreven taal gemaakt.

Er zijn nochtans eenige uitzonderingen :

1° De naamwoorden die uitgaan op **de** of **te**, gelijk *breedde, ziekte*, nemen **(n)s**. *Breedde, breedde(n)s ; akte, akte(n)s ; ziekte, ziekte(n)s*.

Sommigen zeggen *bedde(n)s, hemde(n)s, kouse(n)s* voor *bedden, hemden, kousen*.

2° De onzijdige *kalf, kind, lam* en *rund* nemen in de Kempen meest overal **er**. *Kalf, kalver ; kind, kinder ; lam, lammer ; rund, runder*.

In 't Z. O., langs de Limburgsche grens, is die regel algemeener. Daar hoort men *eier, houder, koter, velder, wichter*, enz., voor *eicren, houten, koten, velden, wichten*.

3° **Man**, in samengestelde woorden, wordt **lie**, niet **lui**. *Koopman, kooplie ; werkman, werklie*.

Bieman nochtans maakt *biemans* en *biemannen*.

4° *Eerpel* (aardappel), *jong, koei, schaap* en *schof* (vierde van eenen dag werkens) hebben in de Kempen geen uitgang in 't meervoud. *Een plek eerpel ; vijf koei en twee schaap ; een vogel op vlugge jong ; ik heb twee schof gewerkt*.

Er is echter verschil te hooren tusschen het enkel- en het meervoud van *jong*. Het enkelv. luidt *jonk* en het meerv. *jong* (met den neusklank *ng*).

Waar men *peèd* zegt voor *peerd*, is het meerv. *peèr*.

5° Het meerv. van *been* (Fr. *os*) is *beenen*, niet *beenderen*, van *blad, bla(de)ren*, nooit *bladen*. *Berd* maakt *berden* en *berder* ; *rijs, rjzen* en *rjzer*.

6° Menig zelfst. naamw. komt, vooral nevens

meervoudige grondgetallen, zonder meervoudsuitgang voor. *Twee bunder land ; over drij daag ; ik heb schoon' kaart* (in 't kaartspel) ; *hij had vier troef ; duizend steen ; honderd mutsaard ; vijf hoop koren ; tien zak haver, enz.*

II. Bijvoeglijke woorden.

A) HOEDANIGHEIDSWOORDEN.

Trappen van beteekenis.

1. **Vergelijkende trap van meerderheid.** De vergelijkende trap van meerderheid in de hoedanigheidswoorden en bijwoorden is gevolgd niet van *dan*, maar van *als*. *Gij zijt voorzichtiger als uw vriend ; mijn peerd loopt harder als het uwe.*

Ook wordt *als* gebruikt achter *ander, anders, ievers* (*ieverans, ergerans*), *niemand, niets* (*niks*) en *nievers* (*nieverans, negerans*). *Ik heb niks als een beetje brood ; ik heb niemand gezien als Jan.*

Om den vergelijkenden trap van meerderheid te maken, voegt men bij den stelligen altijd *der* als het woord eindigt op *l, n* of *r*. *Geel, geelder ; dun, dunder ; zwaar, zwaarder.*

2. **Volstrekt overtreffende trap.** Om den volstrekt overtreffenden trap uit te drukken, heeft men de volgende middelen :

1° De woordjes *braaf, erg, hard, heel, nijg, stijf, vandeeg, enz. Braaf koud, erg ziek, hard dier, heel schoon, nijg kwaad, stijf groot, vandeeg rijk.*

Zeer. wordt nooit gebruikt.

2° De woorden *bermhertig, bitter, deerlijk, ijselijk, schrikkelijk, schromelijk, wreed, enz. Bermhertig slecht, bitter jong, deerlijk wijd, ijselijk zat, schrikkelijk heet, schromelijk donker, wreed zuur.*

3° Een tegenwoordig deelwoord op *ende* en somwijlen op *e(n)s*. *Brandende(n) heet, kokende(n) heet, kroppens vol, kroppende vol, springende levend.*

4° Eene vergelijking. *Zoo koud als ijs, zoo geel als was, zoo arm als Job, zoo oud als de straat.*

5° Een samengesteld hoedanigheidswoord dat eene vergelijking bevat. *Beerleelijk, balkdonker, houtmager, moddervet.*

6° Het hoedanigheidswoord herhalen. *Een hooge, hooge toren; een groote, groote vent.*

7° Tusschen het herhaalde hoedanigheidswoord het woord *boven* zetten. *Rijk boven rijk.*

8° *Als* zetten tusschen den vermeerderenden en den stelligen trap. *Dommer als dom.*

9° Eene vergelijking, waarvan het tweede lid *groot* of *iet* is. *Hij is zoo lomp als hij groot is; zoo klein als iet.*

10° Een omstandigheidszin van wijze. *Zoo donker dat ge geen hand voor uwe oogen ziet; zoo heet dat de kraaien gapen; zoo rijk als 't water diep is; te dom om voor den duivel te dansen.*

b) Bepalende bijvoeglijke woorden.

1. LIDWOORD.

Wanneer men met zekere vertrouwelijkheid van personen spreekt, plaatst men, te Antwerpen, dikwijls het lidwoord voor mannelijke eigennamen. *De Janssens is vertrokken; ik heb den Bert gesproken; het huis van den Diels is afgebrand; heddegij de(n) Jan gezien?*

2. TELWOORDEN.

Men zegt *zevenste, negenste, tiende* en *tienste, elfste, twaalfste (twelfste, twalfste), derticende* en *dertienste*, enz.

Men gebruikt *tweeds, derds, vierds, vijfds, zesds, achts, tiends, elfds, twelfds* voor *de tweede, de derde, enz. Ik ben tweeds* (ik sta op den tweeden rang, ben de tweede); *hij zit derds op de bank* (de derde).

Met het voorvoegsel *ge* vóór telwoorden te plaatsén, vormt men verzamelwoorden. *Getweeën, gedrijven, gevierén, gevijven, gezessen, enz. Wij zaten gevierén aan tafel* (met ons vierén).

Zoo ook *gesterken, gevélen*.

3. BEZITTELIJKE BIJVOEGLIJKE WOORDEN.

De bezittelijke zijn *mijn, ons* (in 't Z. O. der Kempen *os*); *ouw, auw, oew* (uw); *zijn, heur, hun, hunlie* (*hullie*).

Ouw, auw, oew worden gebruikt voor eenen enkelvoudigen, en *ulie* voor eenen meervoudigen bezitter van den 2ⁿ persoon.

De spraakkunsten geven voor eenen vrouwelijken meervoudigen bezitter *haar* en voor eenen mannelijken of onzijdigen bezitter *hun*, in strijd met de levende volkstaal, die van geen onderscheid weet tusschen een mannelijk en vrouwelijk meervoud, en onverschillig de vormen *heur, hun* en *hunlie* (1) bezigt, tot welk geslacht de bezitter ook behoore. Dus zegt men hier : *die vrouwen heur kinderen*, nevens *hun* en *hullie kinderen*; *die menschen heur huis*, nevens *hun* en *hullie huis*; *die kinderen hebben heur moeder verloren*, naast *hun* en *hullie moeder*.

4. AANWIJZENDE BIJVOEGLIJKE WOORDEN.

De aanwijzende zijn *deze* met het onzijdig *dees*; *die* met het onzijdig *dat, da, gene, zukken* (*zokken*,

---

(1) Uitspr. *höllie*. Is dit *höllie* eene verkorting van *hunlieder* of van *heurlieder*?

zoeken) (zulk een); *zoonen* (zoo een) en *dezelve* nevens *dezelfste* en *dezelfde*.

Zoodanig is enkel bijwoord en *zulk* alleen, wordt niet gebruikt.

Om van twee zaken te spreken, gebruikt men *deze* en *die*; van drie, *deze*, *die* en *gene*. *Dees huis en die schuur; deze stal, die schuur en geen huis.*

Gene alleen wordt gebezigd om iets verwijderds aan te wijzen.

Die komt dikwijls voor zonder zelfst. naamwoord. *Ik zal dien zijnen bol eens wasschen; ik zal die heur zaligheid eens zeggen.*

Om iets duidelijk aan te wijzen, zet men *deze*, *die* en *gene* vóór het naamwoord en *hier*, *daar* of *ginder* er achter. *Deze boom hier; die kerk daar; die molen ginder; geen bosch daar; geen huis ginder.* Hetzelfde gebeurt bij de aanwijzende voornaamwoorden.

Daar komt ook achter naamwoorden en achter de persoonlijke voornaamwoorden van den 2ⁿ en den 3ⁿ persoon, om met misprijzen of verachting te spreken. *Gij daar, leelijke schelm! Zij daar, die heks! Maar als uw zoon daar, die al zijn goed verkwis heeft...* (Z. DE PARABEL VAN DEN VERLOREN ZOON, blz. 36.)

Die wordt somwijlen gebezigd in de plaats van het lidwoord, om van iets met afkeer te spreken. *Die brandende zon is weer daar.*

Het wordt ook aangewend uit eerlijke schaamte. *Als ge van die dingen hebt...* (ongedierte); *als ge in dien staat zijt...* (in zwangeren toestand).

Niet om aan te wijzen, maar uit reden van nadruk, plaatst men het dikwijls voor eigennamen van personen. *Die Napoleon was een eerste bloedvergietter; die Mertens is een slimme vent; die Jan zal het ver brengen.*

5. VRAGENDE BIJVOEGLIJKE WOORDEN.

De vragende zijn *wat*, *wa* (voor *ne(n)*, *e(n)*) samengetrokken tot *wafferen*, *hoonen* (hoe een) en *welke*. *Wa man is dat? Waffere stoel is de zijne? Wa voor 'en vrouw? Hoonen boom? Welke kerk?*

6. ONBEPAAALDE BIJVOEGLIJKE WOORDEN.

Een wordt *e'ne(n)*, *'ne(n)* en *'e(n)* (1). *E'nen aap* of *'nen aap*; *e'ne man* of *'ne man*; *'en vrouw*; *'en dak*; *e kind*.

In plaats van de onbepaalde bijvoeglijke woorden en voornaamwoorden *eenige*, *menige*, *sommige* hoort men nogal veel *eenigte*, *menigte*, *sommigte*. *Eenigte boomen*, *menigte mensch*, *sommigte peerden*.

Voor *sommige* zegt men ook *sommeste* en in 't N. der Kempen *sommenke* (klemtoon op *menk*). *Sommeste jongens*; *sommenke kinderen*.

III. Voornaamwoorden.

A) PERSOONLIJKE VOORNAAMWOORDEN.

De persoonlijke voornaamwoorden zijn: *'k*, *ik*, *ikke*, *ek* (toonloos), *ekik*, *ekikke* voor den 1ⁿ pers. enk.; *me*, *wij*, *wijlic* voor den 1ⁿ pers. meerv.; *du*, *ge*, *gij* *de*, *degij* voor den 2ⁿ pers. enk.; *ge*, *gij*, *gijlic*, *de*, *degijlic* voor den 2ⁿ meerv.; *hij* (*a*, *e*, *ei*), *em*, *en*, *i* voor den 3ⁿ mann. enk.; *zij*, *ze* voor den 3ⁿ vrouw. enk.; *t*, *et*, *het*, voor den 3ⁿ onz. enk.; *ze*, *zij*, *zijlic* voor den 3ⁿ meerv.

Deze vormen worden alleen of met andere gebruikt, volgens den nadruk dien men op het voor-

---

(1) Toonlooze *e*.

naamwoord wil leggen. Eenige komen enkel achter, en eenige vóór en achter het werkwoord. B. v.:

1^e PERS. ENK. 'k Zal, ik zal, ik zal ik, zal ek ('k) zal ekik, ('k) zal ekikke.

1^e PERS. MEERV. Me zullen, wij zullen, wijlie zullen, zulle(n) me, (me) zullen wij, (me) zullen wijlie.

2^e PERS. ENK. Ge zult, gij zult, ge zult gij zulde, zuldegij.

2^e PERS. MEERV. Ge zult, gij zult, gijlie zult, ge zult gijlie, zulde, zuldegijlie.

3^e PERS. MANN. ENK. Hij zal, hij zal hij, zal hij, (hij) zal i, zal em, zal en.

3^e PERS. VR. ENK. Ze zal, zij zal, zal ze, ze zal zij.

3^e PERS. ONZ. ENK. 't Zal, het zal, zal t, zal et.

3^e PERS. MEERV. Ze zullen, zij zullen, zijlie zullen, ze zullen zijlie, zullen ze.

AANMERKINGEN. I. *Ikke* wordt maar gebezigd in elliptische zinnen. *Wie heeft dat gezeid? ... Ikke! Ga gij daar eens naartoe. Ikke niet!*

II. Het oude *du* (uitspr. *doe*) wordt nog gebruikt als aanspraak en drukt genegenheid, medelijden, spot of verachting uit. *O! du lief kind! Du arm schaap! Dat durft 's avonds nog niet alleen gaan slapen, o du verveerderik! Du slimmerik! kunde nu nog geen optelling maken? Du dommerik! Du leelijkaard! Du deugenietster!*

Vóór een mannelijk zelfst. naamw. wordt *du* meestentijds verbogen, als ware het een bijvoeglijk woord. *Duën deugeniet! duë luijaard!*

Dat is overigens ook het geval met *gij*. Zoo hoort men: *O! gijen dommerik! Gije zatlap!*

III. In plaats van de persoonlijke voornaamwoorden van den 2ⁿ en den 3ⁿ persoon, gebruikt men, in uitroepen, somwijlen *dat*, *het*, om met zekere minachting te spreken. *'t Is schande, zoo'n dronkaards..*

dat loopt en dat zwiert heele dagen de eene herberg in en de andere uit ! O ! du lomperik ! dat weet niet wanneer het spreken en wanneer het zwijgen moet !

IV. De éénpersoonlijke werkwoorden hebben somtijds *dat* en *ze*, in plaats van *het* tot onderwerp. *Dat regende daar, jongen ! Ze sneeuwen goed aan.*

V. De enclitische voornaamwoorden van den 1ⁿ en den 3ⁿ persoon : *ek, ekik; i, em, en* worden gebruikt achter werkwoorden en voegwoorden; die van den 2ⁿ persoon *de, degj, degjlie* enkel achter werkwoorden.

B) BETREKKELIJKE VOORNAAMWOORDEN.

Deze zijn *die* en *wie*.

Welke en *dewelke* worden nooit gebruikt.

C) BEZITTELIJKE VOORNAAMWOORDEN.

De bezittelijke zijn : *de mijne; de ouwe (de auwe), de zijne; de heure; de onze; de ulie; de hunlie (de hullie).*

D) AANWIJZENDE VOORNAAMWOORDEN.

De aanwijzende zijn *dedeze* (onz. *tdees*), *dedie* (onz. *dat, datte, da, táat, tdatte, tda*), *degene* (onz. *tgeen*), *dezukken* of *dezoëkken* (dezulken), *dezoon* (dezulken), *dezelfde* nevens *dezelve* en *dezelfste*.

In plaats van *deze die, degene die, die welke* gebruikt men meest *die* alleen, ook *dedie die* en *die die*. Nochtans *degene die* wordt ook in 't meerv., doch zelden, gebezigd. *Die liegt, bedriegt; die dat zeggen, zijn leugenaars; deze noteboom is dikker als dieë dieën wij gisteren gezien hebben; dedie die zoo handelen, verdienen gestraft te worden; degenen die dat gelooven, zijn onnoozele menschen.*

In stede van : *daar was eens een vader en deze had twee zonen*, zegt men : *daar was eens een vader en die had twee zonen.*

Gelijk *deze die* samengetrokken wordt tot *die* en niet tot *wie*, zoo trekt men ook *daar waar* samen tot *daar* en niet tot *waar*. *Daar rijkdom is, is niet altijd geluk.*

Achter *al* is altijd *die* en *daar*, nooit *wie* en *waar* te hooren. *Al die eerst hun werk afgemaakt hebben, krijgen een belooning; al de opstellen daar meer als vijf fouten in zijn, moeten opnieuw geschreven worden.*

E) VRAGENDE VOORNAAMWOORDEN.

De vragende zijn *wie* (onz. *wat, watte, wa*), *dewaffere* (samengetrokken uit *wat voor een*), *dewelke, hoonen* (hoe een).

F) ONBEPAAALDE VOORNAAMWOORDEN.

In stede van *sommigen* zegt men *desommigen, desommigten, desommesten, desommenken*.

Iets en *niets* worden vervangen door *iet* en *niks*. *Daar is iet gebeurd; ik heb niks gezien.*

Niks kan ook bijwoord zijn. *Het is niks koud.*

Men (ook *me*) wordt niet veel gebruikt. Het wordt vervangen :

1° Door *ge*. *Ge kunt niet hebben en goedvinden.*

2° Door *ze*. *Ze zeggen zooveel dat gelogen is.*

3° Door *ne mensch*. *Ne mensch moet tegenwoordig al veel doen om 'nen stuiver te verdienen.*

4° Door *de menschen*. *De menschen zijn te valschen den dag van vandaag.*

5° Door *daar*, met een lijdend werkwoord. *Daar wordt zooveel verteld dat gelogen is.*

Die wending bestaat ook met onzijdige werkwoorden. *Daar wierd gedanst en gesprongen.*

IV. Bijwoorden, Voorzetsels en Voegwoorden.

Het betrekkelijk bijwoord *daar* wordt meest altijd gebruikt in stede van *waar*. *Het huis daar ge van spreekt... De berg daar wij op geklommen zijn...*

In strijd met de spraakkunsten wordt *daar*, *waar* veel aangewend als men van personen spreekt. *Dat is een mensch, daar niks op te zeggen valt ; hier is de koopman, daar ik mijn peerd van gekocht heb.*

Voor *daarvan* en *waarvan* hoort men veel *daaraf* en *waaraf*. *Daar ken ik niemendallen af ; wat weet gij daaraf ? Waaraf spreekt hij ?*

De ontkenkende woorden zijn meestal door *niet* (*ni*) gevolgd. *Ik heb niemand ni gezien ; zijt ge nooit niet te Brussel geweest ?*

Bij *niet*, *niks* (niets) en *geen* blijft *niet* weg, tenzij wanneer achter *geen* het woordje *meer* volgt. *Ik weet daar ni af te spreken ; ik heb niks gezien ; hij is geen bedrieger ; ze bezit geen roô duit ni meer.*

Bij sommigen nochtans, wordt *ni* in dat geval ook uitgedrukt. *'t Is ni waar ni ; daar is niks aan te doen ni ; 't is geen kleinigheid ni.*

Ook *geen* en *niks* worden overtollig gebruikt. *Gij hebt nooit geenen tijd ; gij hebt nooit niks gedaan.*

Voor *niemand* en *nievers* (*nieverans*, *nergerans*) hoort men veel *iemand ni* en *ievers* (*ieverans*, *ergerans*) *ni*. *Ik heb iemand ni gezien ; waar hebt gij geweest ? ... Ieverans ni.*

Het loochenend *en*, vergezeld van een ander ontkenkend woord, komt, vooral bij bejaarde lieden, nog voor in hoofdzinnen. *Ik en weet het niet ; hij en ziet niks ne meer.*

Zeer gemeen is het, in de Kempen, bij een ontkenkend woord, alsook bij *maar*, in ondergeschikte

zinnen. *Ik vrees dat hij niet komen en zal ; hij kwam zien ofdat ik nog niet gedaan en had ; als ge geen geld en hebt, zulde ook niet veel verteren ; als ge dat werk niet en kunt, dan moet ge 't ook niet maken ; kind, zorgt dat ge maar goed en leert ; als het maar niet te laat en is ; hij wordt voor geenen cent meer geloofd, omdat hij niemand niet en betaalt.*

Het loochenend *en*, alleen gebruikt, komt nog voor in 't *en doet*.

Dat wordt zeer dikwijls gevoegd achter voorzetsels, bijwoorden, omstandigheidsbepalingen als voegwoord gebruikt ; achter het herhalend *of*, achter het vergelijkend *als*, wanneer er een heele zin op volgt ; achter *wie*, *daar* en *waar*, in 't begin der hoedanigheids- en voorwerpszinnen. *Sedert dat*, *volgens dat*, *zonder dat*, *eerdat*, *hoedat*, *nudat*, enz. ; *ik weet niet ofdat ik wel geld genoeg bijheb ; ge moogt niet meer beginnen alsda(t) ge kunt voleinden ; ik weet wicdat er den eersten prijs heeft ; ik ken den mensch niet, tegen wie(n)da(t) ge daar spraakt ; ge weet nu watdat ik u gezeid heb ; zegt mij eens waarover dat er gesproken is.*

Als vergelijkende voegwoorden bezigt men *als* en *gelijk* (*lijk*) : *als* achter een hoedanigheidswoord of een bijwoord ; *gelijk* achter een werkwoord of een zelfstandig naamwoord. *Zoo zuur als azijn ; zoo zout als brak ; vloeken gelijk 'ne ketter ; werken gelijk 'ne slaaf ; 'en koei gelijk 'en wolk ; 'en kamer gelijk 'en eiland.*

Hier en daar in 't N., zooals te Brecht, komt bij sommigen *of* in plaats van *als* en *gelijkof* in plaats van *gelijk*. *Ik ben zoo sterk of gij ; liegen gelijkof 'ne schèper* (schaapherder).

In stede van *alsof* hoort men altijd *ofdat*. *Hij liep ofdat hij den duvel gezien had.*

V. Over de Verbuiging.

NAAMWOORDEN, BIJVOEGLIJKE WOORDEN EN BEPALENDE VOORNAAMWOORDEN.

Nominatief, Datief en Accusatief zijn aan elkan-
der gelijk ; de persoonlijke voornaamwoorden alleen
maken uitzondering.

Voorbeelden van verbuiging der bijvoeglijke
woorden en voornaamwoorden :

ENKELVOUD.			MEERVOUD.
<i>Mannelijk.</i>	<i>Vrouwelijk.</i>	<i>Onzijdig.</i>	
M., D. en A. De(n)	de	(he)t	de
Groote(n)	groote	groot	groote
Eerste(n)	eerste	eerste(n)	eerste
Mijne(n)	mijn	mij(n)	mijn
Onze(n)	ons	ons	ons
Ouwe(n, auwe(n), oewe(n)	ouw, auw, oew	ouw, auw, oew	ouw, auw, oew
Ulieë(n, ulle(n)	ulie, ulle	ulie, ulle	ulie, ulle
Zijne(n)	zijn	zij(n)	zijn
Heure(n)	heur	heur	heur
Hunne(n)	hun	hun	hun
Hu(n)lieë(n, hul- le(n)	hu(n)lie, hulle	hu(n)lie, hulle	hu(n)lie, hulle
Deze(n)	dees	dees	dees
Dieë(n)	die	da(t)	die
Gene(n)	geen	gee(n)	geen
Zukkene(n)	zukken	zukke(n)	zukken
Zoon(e(n)	zoon	zoo(n)	zoon
Dezelfde(n, de- zelfste(n, de- zelve(n)	dezelfde, dezelfste, dezelve	(het)zelfde, (n.)(he)t- zelfste(n, (he)t- zelve(n)	dezelfde, dezelfste, dezelve.
Waffere(n)	waffer	waffer	waffer
Hoone(n)	hoon	hoo(n)	hoon
Welke(n)	welke	welk	welke
E'ne(n, ne(n)	'en	e(n)	—
Iedere(n)	ieder	ieder	—
Geene(n, enz.	geen	gee(n)	geen
Die	die	da(t)	die
Wie	wie	wa(t)	wie
De mijne(n)	de mijn	(he)t mijn	de mijn
Den onze(n)	de ons	(he)t ons	de ons

Den ouwe(n, den auwe(n)	de ouw, de auw	(he)t ouw, (he)t auw	de ouw, de auw
Den ulieë(n, den ulle(n)	de ulie, de ulle	(he)t ulie, (he)t ulle	de ulie, de ulle
De zijne(n)	de zijn	(he)t zijn	de zijn
Den heure(n)	de heur	(he)t heur	de heur
De(n) hunne(n)	de hun	(he)t hun	de hun
Den hu(n)lieë(n, den hulle(n)	de hu(n)lie, de hulle	(he)t hu(n)lie, (he)t hulle	de hu(n)lie, de hulle
Den deze(n)	dedees	(he)tdees	dedees
Dendieë(n)	dedie	(he)tda(t)	dedie
Degene(n)	degeen	(he)tgeen	degeen
Dezelfde(n, dezelfde(n, de- zelfste(n, de- zelve(n)	dezelfde, dezelfde, de- ste, dezelve	(he)tzelfde, (he)t- zelfste, (he)t- zelve	dezelfde, dezelfde, de- zelfste, de- zelve.
Wie	wie	wa(t)	wie
Dewelke(n)	dewelke	(he)twelk	dewelke
Dewaffere(n)	dewaffer	(he)twaffer	dewaffer.

AANMERKINGEN. — I. De **n** die het kenmerk is van het mannelijk enkelvoud, wordt maar uitgesproken, wanneer zij onmiddellijk gevolgd is van **b, d, h, r, t** of eenen klinker. *Den dikken tak; dezen hooge stoel; ne zwakken boom; ne vetten os; mijnen hoogen hoed; ne schoonen ring; dieë volle zak.*

Bij velen wordt **n** ook weggelaten vóór **r** en, in 't Z. en Z. O. der Kempen, vóór **b**. *Mijne schoone ring; ne rijke boer.*

II. De hoedanigheidswoorden, uitgaande op **d, l, m, n, r, w** of eenen klinker, missen in 't vrouwelijk enkelvoud en in 't meervoud den uitgang **e**, telkens een lange klinker of eene toonlooze *e* die medeklinkers onmiddellijk voorafgaat. *'En lui vrouw, lui vrouwen; 'en goei moeder, goei moeders; 'en vuil straat, vuil straten; 'en dobbel deur, dobbel deuren; 'en ruim zaal, ruim zalen; 'en schoon bloem, schoon bloemen; 'en zuur peer, zuur peren; 'en zuiver flesch, zuiver flesschen; 'en grauw kat, grauw katten.*

Hetzelfde gebeurt bij de hoedanigheidswoorden die eindigen op **lf, lm** en **rm**. *'En warm kamer,*

warm kamers; 'en half deur, halt deuren; 'en kalm zee, kalm zeeën.

III. De hoedanigheidswaarden kunnen in 't onzijdig enkelvoud den mannelijken vorm aannemen. Zulks gebeurt dikwijls wanneer zij voorafgegaan zijn van *wat een, zoo'n. Wat e schoone weer! Zoo e slechte vleesch; zoo'n dunne garen; wat e slappen bier! Zoo e slechten brood!*

IV. De stoffelijke hoedanigheidswaarden volgen dezelfde regels als de overige bijvoeglijke waarden. *Nen ijzeren band, 'en zilvere horlogie; ijzere ketingen.*

V. De bijvoeglijke waarden, die op eene toonlooze *e* uitgaan, nemen in 't onzijdig enkelvoud **n** bij, telkens zij onmiddellijk van **h** of eenen klinker gevolgd zijn. *Het eersten huis, het besten eten.*

Bij velen ook, wanneer het aanstonds volgende woord met **b**, **d**, **r** of **t** begint. *Het hoogsten boomken, e zilveren ringsken, het tweeden deurken; het dunsten taksken.*

VI. De **n** van *mijn, zijn, één* (telwoord), *'en* (onb. bijv. w.), *hoon, zoon* en *geen* valt in 't onzijdig enk. weg vóór alle medeklinkers, uitgezonderd **b**, **d**, **h**, **r** en **t**. *Mij geld, zij peerd, gee veld* (ce champs-là), *éé schaap, e kind, hoo werk, zoo stoeltje, gee geld* (pas d'argent).

Hetzelfde gebeurt bij de hoedanigheidswaarden, telkens dat **n** onmiddellijk van eenen langen klinker, uitgezonderd **ij** en **ui**, voorafgaan is. *E schoo land, e klei kind; fijn papier, 'en bruin peerd.*

VII. Wanneer de bezittelijke bijvoeglijke waarden alleen komen vóór de waarden *vader, moeder, papa, mama, grootvader, grootmoeder, stiefvader, stiefmoeder, schoonvader, schoonmoeder, bruur* (broeder), *zuster, schoonbruur, schoonzuster, halfbruur, oom, zwager, nonkel, matant, kozijn, maseur*, nemen zij den vorm

aan van 't onzijdig enkelvoud. *Mij vader, zij zuster, heur bruur, oe zwager.*

Nochtans *ons* maakt uitzondering in de meeste streken: *onze vader, onze kozijn* en de woorden *oom, nonkel, matant, kozijn* en *zwager* hebben ook het bezitt. bijv. w. in den gewonen vorm. *Mijnen oom, zijne nonkel.*

Hetzelfde verschijnsel dat wij aanstippen voor de bezitt. bijv. w. bemerkt men ook, hoewel in mindere mate, in de onbepaalde *een* en *geen*. *Dat kind heeft gee vader of gee moeder meer; die man is e kozijn van mij; zij is e zuster van me moeder.*

Bemerk nog: *de hond kent ze meester; 't is e man! Ik heb gee mensch gezien, enz.*

VIII. De wordt vóór s of z in sommige uitdrukkingen t. *Op tstraat, naar tstad, in tschool, in tshuur, in tzak, in tzin, op tzolder.*

Zoo zegt men zelfs: *tchool is uit, tScheld is diep, tstad is wijd.*

IX. *Die*, bijvoeglijk woord en voornaamwoord, krijgt in 't mann. enk. meest overal *en* bij en wordt zoo *dieë(n), dendieë(n), dee(n), dendeë(n).*

OVER DEN GENITIEF.

Wanneer de zelfstandige naamwoorden of voornaamwoorden als bepaling van bezitting vooraan komen, worden zij, met of zonder hunne bijvoeglijke woorden, in 't algemeen niet in den genitief, maar in den gewonen vorm gezet, die van het passend bezittelijk bijvoegl. woord gevolgd is. *Den bakker zijnen hond, den hond zijne steert, den boom zijn takken; — dendeze zijn huis, dedie heur kind.*

Nochtans, alle eigen persoonsnamen en sommige gemeene, kunnen in den genitief enkelvoud staan, wanneer zij het bepaalde woord voorafgaan. Met

eigen persoonsnamen wordt schier uitsluitend de genitief gebruikt. Hij wordt gemaakt met bijvoeging van **es** (toonloos) en soms van **s**. *Jannes vrouw, Pietes hof, Mieës kleed, bakkeres hond, burgemeesteres huis, moederes kerkboek, brouweres peerd* (1).

Al de bijvoeglijke woorden die het zelfst. naamwoord voorafgaan, staan in den gewonen vorm. *Onze Kareles vrouw, mij moeders vader, ons Trezes koei.*

Die genitief wordt ook gebruikt :

1° Achter **de(n)** en **het**, als aanwijzende voor-naamwoorden gebezigd, wanneer zij voor bepaling eenen persoonsnaam hebben, die alleen staat of van een bezittelijk bijvoeglijk woord voorafgegaan is. *Wienes hoed is dat? De Franzes* = die van Frans. *Gustes konijn is dood, het Rikkies leeft nog* = dat van Rik. *Van wienes hof spreekte* (spreekt gij)? *Van den onze Giele(n)s* = van dien van onzen Gielen.

2° Volstrekt, met het bezeten onderwerp onderverstaan, dikwijls om den bezitter aan te duiden. *Wienes hond loopt daar? Brouweres. Wienes kleed is dat? Mickes. Van wienes huis spreekte gij? Van mij zusteres.*

3° De genitief komt nog volstrekt voor in de persoonsnamen, doch meest in de familienamen of de voornamen, die als maagschapsnamen gelden, met de voorzetsels van plaats of van richting. In deze uitdrukkingen bedoelt men de plaats, niet van den persoon, maar van diens eigendom of gewoon verblijf. *Ik woon neven van de Walle's. Gaat eens naar*

---

(1) De genitief wordt, met *gemeene* persoonsnamen, gewoonlijk maar rangewend, als men een bepaalden persoon bedoelt. *Bakkeres hond* (d. i. de hond van onzen bakker, vanden bakker uit onze buurt of van ons dorp); *burgemeesteres huis* (het huis van onzen burgemeester); *brouweres peerd* (het peerd van den brouwer van 't dorp).

van Dooren's. Ik kom van Rikskens. Ze hebben bij Verbelen's gestolen.

Deze vorm kan ook voorkomen als meervoudig onderwerp. *Van Looveren's hebben hun koren al ingehaald. Rikskens's gaan een nieuw huis zetten. Brouweres hebben 'en ander peerd gekocht.*

Sommige persoonsnamen, eigene en gemeene, hebben in 't W. der Kempen eene zeer eigenaardige verbuiging, wanneer zij als voorwerp of bepaling voorkomen. Zij bestaat in het bijvoegen van **e(n)** of **ene(n)** en van **s** bij verkleinwoorden van eigene persoonsnamen. *Hebt gij Treze gezien? Ik heb dat stuk land van Janne gekocht. Ik zal 't tegen onzen vadere zeggen. Ga naar moedere. Ik heb gisteren bij Miekene geweest. Hoe zou 't met Jeffen of Jeffenen (Jet) al zijn? Hebt gij Jake of Jakene (Jaak) gesproken? Ik zal het tegen Mickes zeggen. Hebt gij Franskens gezien? Ik heb bij Jokens geweest. Dat is van Trientjes.*

4° *Elk, elkendeen, ieder, iedereen, iederendeen, alleman, iemand, niemand, malkanderen* en *wie* (vragend en betrekkelijk) hebben ook den genitief volgens de hooger gegeven regels. *Elks; elkendeens, elkendcenes; ieders; iedercens, iedereens; iederendcens, iederendeenes; allemans, allemannes; ieman(d)s, iemandes; nieman(d)s, niemandes; malkandere(n)s; wienes.*

Iemand en *niemand* kunnen ook den uitgang **e(n)** bijnemen. *Iemande(n), niemande(n).*

AANMERKINGEN. — I. Of het betrekkelijk *wie* voor antecedent een mannelijk, een vrouwelijk of een onzijdig naamwoord heeft, altijd is de vorm dezelfde. *De man wienes vrouw...; de vrouw wienes man...; het kind wienes moeder...*

II. Met *wie* wordt de genitief altijd gebruikt.

VERBUIGING DER PERSOONLIJKE VOORNAAMWOORDEN.

Eerste persoon.

Tweede persoon.

Enkelvoud.		Meervoud.		Enkelvoud.		Meervoud.	
N.	Ik, 'k ; — ek, ekik.	Wij, wijlie, me.		Gij, ge ; — de, degij.	Gij, ge, gijlie ; — de, degijlie.		
G.	Mijns.	Ons, os.		Ou(w)s, au(w)s, oe(w)s.	Ulies.		
D.	Mij, me, mijn.	Ons, os.		Ou, au, oe.	Ulie.		
A.	Mij, me, mijn.	Ons, os.		Ou, au, oe.	Ulie.		

Derde persoon.

ENKELVOUD.

MEERVOUD.

Mannelijk.		Vrouwelijk.		Onzijdg.	
N.	Hij ; — em, en, i, e.	Zij, ze.		Het ; — et, t.	Zij, ze, zijlie.
G.	Zijns ; — es.	Heurs.		Zijns ; — es, s.	Huns, hu(n)lies.
D.	Hem ; — em, en.	Heur, ze.		Hem, het.	Hun, hu(n)lie, heur, ze.
A.	Hem ; — em, en (zij, ze).	Heur, ze (zij, ze).		Het, hem (zij, ze) ; — es.	Hun, hu(n)lie, heur, ze (zij, ze).

AANMERKINGEN. — I. **I**, enclitisch voornaamwoord, is eigen aan gansch het Noorden der provincie Antwerpen; elders hoort men meestal **em**, en in 't Zuiden der Kempen nogal veel **en**. *Zal dat doen? Kanem komen? Wat gaaten doen?*

II. **Mijn**, datief en accusatief, is meest te hooren langs de polderstreek. *Hij heeft het mijn gezeid; dat is van mijn.*

III. **Os** is eigen aan het Z. O. der Kempen. *Hij heeft het os verteld.*

IV. **Oe** is gewoonlijk voorwerp of doelwoord zonder voorzetsel. Wanneer men op het voornaamwoord steunt, wordt het *ou, au*. *Ik zal oe vinden! Ik heb oc een woordje te zeggen.*

V. Om beleefd te schijnen, gebruiken sommigen, vooral te Antwerpen, **U** en **Uwe** (verkorting van *Uedele*), voor *gij* en *u*. *Wanneer vertrekt U? Is Uwe de zuster niet van...?*

VI. De genitief wordt maar gebezigd in de uitdrukking *mijns* (*oe(w)s*, *zijns*, enz.) *gelijke niet hebben*.

VII. **S** komt enkel voor in *van s gelijke*, Fr. *pareillement*.

VIII. **Es**, voorwerp, hoort men in sommige streken in eenige uitdrukkingen. *Ik weet es niet, ik en geloof es niet*.

IX. Het enclitisch **es** (daarvan, er van) is zeer gemeen in 't Noorden der Kempen. *Ik heb geen peesaad kunnen winnen, en mijn gebuur die heeges (heeft es) met de macht; ik ga wat zand steken op het heiken, daar zites genoeg; ik heb geen papier om op te schrijven... Heddes (hebt de es) geen? Hier is es; als gij spork wilt hebben, gaat dan maar in ons schaarbosch, daar staages (staat es) genoeg*.

Sommige sprekers zeggen **is**. *Moeder, moet ik om brood gaan?... Neen, wij hebben is nog*.

Door velen wordt *es* overtollig gebruikt. *Daar is es geld genoeg*.

Dat **es** schijnt de mannelijke en onzijdige genitief van het voornaamwoord, dat in het vrouwelijk enkelvoud en in het meervoud den genitief **er** heeft.

X. **Zich** wordt nooit gebruikt. In plaats daarvan bezigt men de gewone pers. vrnw. **hem**, **heur**, **hun** ofwel **zijn eigen**, **heur eigen**, **hun eigen** of **zij(n) zelve(n)**, **heur zelve(n)**, **hun zelve(n)**. *Hij heeft hem verdaan; de kat wast heur; zij stóoren hun aan geen vermaningen; hij heeft zijn eigen zeer gedaan; zij zal heur eigen niet misklassen; hebben de kinderen hun eigen gewarmd? Hij kan zij zelve(n) nog niet redden, laai staan dat hij den kost voor een ander zou winnen*.

In sommige streken ten Z. O. van Antwerpen, doch niet in de Kempen, hoort men **ze** of **zij** voor **zich**. *Hij houdt zij daar mee bezig. Hij gencert ze niet*.

OUDE DATIEVEN.

Er bestaan een aantal versteende uitdrukkingen met den sterken genitief en bijzonder met den ouden datief. *Uit den ruwen, uit den heelen, met de(n) kleinen, met de(n) grooten, in, van en uit den huize, in en uit de(n) licht(e) (lumière), bij de(n) werk(e), in en met der haast, in den donkeren, uit en bij der hand, in zijne(n) goeden, in zijne(n) kwaden, in zijnen dwazen, in zijne(n) zotten, in zijne(n) viezen, enz., uit der oogen, uit der herten, met der tijd, in der eeuwigheid, met der daad, tot der dood, in den beginne, met den eersten, bij den strijen, in den Oosten, met den uitkomen, in en uit den vreemden, na den eten, blootskop, zienderoogen, met heelder schepen, van ganscher dagen, enz.*

AANMERKINGEN. — I. Sommige dezer uitdrukkingen zijn deels afgeknot. *Uit den huis, in de licht, bij de werk, enz.*

II. Door den invloed dezer datieven, worden sommige onzijdige zelfst. naamwoorden mannelijk. *Den donkeren bijt niet, maar hij stoot.*

ZELFSTANDIG GEBRUIKTE BIJVOEGLIJKE WOORDEN EN VOORNAAMWOORDEN.

Zelfstandig gebruikte bijvoeglijke woorden en voornaamwoorden worden als bijvoeglijke woorden verbogen. *De zieken is bijkans genezen; 'nen blinden is meer te beklagen als 'nen dooven; ik was den eersten en gij waart de lesten; de goei (goede) mochten het met de kwaai (kwade) bekoopen; de rijke moeten zoowel sterven als de arm; daar zijn er veel die dat gelooven; daar zijn er ander die dat niet aannemen; degen die dat zeggen, zijn mis.*

Men zegt nochtans: *de rijken hebben veel voor-*

rechten ; eenigen uit de stad ; sommigen in het dorp,
doch hier is de **n** eene welluidendheidsletter, geen
meervoudsuitgang.

VI. Over de Vervoeging.

DE HULPWERKWOORDEN.

A. — Zullen (zellen).

TEGENWOORDIGE TIJD.   ONVOLMAAKT VERLEDEN TIJD.

Ik <i>zal</i> (<i>zak</i> = zal ik).	Ik <i>zou</i> .
Gij <i>zult</i> , <i>zelt</i> (<i>zulde</i> , <i>zelde</i> = zult de).	Gij <i>zoudt</i> (<i>zoude</i> = zoudt de).
Hij <i>zal</i> (<i>zali</i> , <i>zalem</i> , <i>zalen</i> = zal i, em, en).	Hij <i>zou</i> .
Wij <i>zullen</i> , <i>zellen</i> (<i>zumme</i> , <i>zemme</i> = <i>zullen</i> we).	Wij <i>zouwen</i> , <i>zaan</i> (<i>zoume</i> = <i>zouden</i> we).
Gijlie <i>zult</i> , <i>zelt</i> .	Gijlie <i>zoudt</i> .
Zij <i>zullen</i> , <i>zellen</i> .	Zij <i>zouwen</i> , <i>zaan</i> .

B. — Wörren (worden).

Ik <i>wör</i> .	Ik <i>wier</i> , <i>woër</i> .
Gij <i>wörat</i> (<i>wörde</i> = wordt de).	Gij <i>wierdt</i> , <i>woërdt</i> (<i>wierde</i> , <i>woë- de</i> = <i>wierdt</i> de).
Hij <i>wörait</i> (<i>wörti</i> , <i>wörtem</i> , <i>wört- en</i> = wordt i, em, en).	Hij <i>wier</i> , <i>woër</i> (<i>wieri</i> , <i>wier(t)em</i> , <i>wier(t)en</i> = <i>wierd</i> i, em, en).
Wij <i>wörren</i> .	Wij <i>wieren</i> , <i>woëren</i> .
Gijlie <i>wördt</i> .	Gijlie <i>wierdt</i> , <i>woërdt</i> .
Zij <i>wörren</i> .	Zij <i>wieren</i> , <i>woëren</i> .

C. — Hemmen of hebben.

Ik <i>heb</i> , <i>hem</i> .	Ik <i>had</i> , <i>hod</i> , <i>haai</i> , <i>ha</i> .
Gij <i>het</i> (<i>hedde</i> = hebt de).	Gij <i>hadt</i> , <i>hodt</i> , <i>haait</i> (<i>hadde</i> , enz. = <i>hadt</i> de).
Hij <i>heet</i> , <i>hee</i> (<i>heeti</i> , <i>heetem</i> , <i>heeten</i> = heeft i, em, en).	Hij <i>had</i> , <i>hod</i> , <i>haai</i> , <i>ha</i> (<i>hati</i> , <i>hatem</i> , <i>haten</i> , enz. = <i>had</i> i, em, en).
Wij <i>hebben</i> , <i>hemmen</i> (<i>hemme</i> = hebben we).	Wij <i>hadden</i> , <i>hodden</i> , <i>haaien</i> , <i>haden</i> , <i>haan</i> (<i>hamme</i> = <i>hadden</i> we).
Gijlie <i>het</i> .	Gijlie <i>hadt</i> , <i>hodt</i> , <i>haait</i> .
Zij <i>hebben</i> , <i>hemmen</i> .	Zij <i>hadden</i> , <i>hodden</i> , <i>haaien</i> , <i>haden</i> , <i>haan</i> .

D. — *Zijn* (*bennen*).

Ik <i>zijn</i> , <i>ben</i> .	Ik <i>was</i> , <i>waar</i> , <i>wèèr</i> .
Gij <i>zijt</i> , <i>bet</i> (<i>zijde</i> , <i>bedde</i> = <i>zijt</i> <i>de</i> , <i>bent de</i>).	Gij <i>waart</i> , <i>wèèrt</i> (<i>waarde</i> , <i>wèèr- de</i> = <i>waart de</i>).
Hij <i>is</i> (<i>has</i> = <i>hij is</i>), (<i>isi</i> , <i>isem</i> , <i>isen</i> = <i>is i</i> , <i>em</i> , <i>en</i>).	Hij <i>was</i> , <i>waar</i> , <i>wèèr</i> (<i>wasi</i> , <i>was- em</i> , <i>wasen</i> , <i>enz.</i> = <i>was i</i> , <i>em</i> , <i>en</i>).
Wij <i>zijn</i> , <i>ben</i> (<i>zijme</i> , <i>bemme</i> = <i>zijn we</i> , <i>ben wij</i>).	Wij <i>waren</i> , <i>wèren</i> .
Gijlie <i>zijt</i> , <i>bet</i> .	Gijlie <i>waart</i> , <i>wèèrt</i> .
Zij <i>zijn</i> , <i>ben</i> .	Zij <i>waren</i> , <i>wèren</i> .

E. — *Wezen*.

De vormen van *wezen* worden nooit gebruikt, tenzij het verleden deelwoord *geweest*, dat veel *gewest* en in 't N. der Kempen *gewist* luidt.

Geweest wordt meest met *hebben*, zelden met *zijn* vervoegd. *Ik heb bij wven vriend geweest; hij heeft lang ziek geweest; zij hadden geweest; wij zullen geweest hebben.*

Geweest beteekent dikwijls *gegaan*; dan, wanneer het van eene onbepaalde wijs gevolgd is, wordt het *weest* (*west*, *wist*), ja *weesten* (*westen*, *wisten*). *Ik heb weest boomen planten; wat hedde daar weesten doen?*

VORMING EN GEBRUIK DER WIJZEN EN TIJDEN.

Aantoonende wijze.

A) *Tegenwoordige tijd*.

De 1^e persoon enkelvoud is, in 't algemeen, gelijk in de geschreven taal, de stam van het werkwoord. Nochtans *doen*, *gaan*, *staan*, *zien* en *zijn* hebben *ik doen*, *ik gaan*, *ik staan*, *ik zien* en *ik zijn* nevens *ik ben*.

De 2^e pers. enkel- en meervoud en de 3^e pers. enkelvoud zijn altijd gelijk, behalve in *kunnen*, *meugen*, *zijn* en *zullen*. *Willen* heeft *hij wilt* en *hij wil* en *deugen*, *hij deug* en *hij deugt*. *Liggen* maakt *hij leet* en *zeggen*, *hij zeet*.

De eind-t, die deze personen kenmerkt, blijft weg :

1° Wanneer zij onmiddellijk voorafgegaan is van eenen langen klinker en aanstonds gevolgd is van welkdanigen medeklinker, behalve h. *Gij zij wijs, hij ga rap, die man zie slecht.*

Is die aanstonds volgende medeklinker d, g, v of z, dan worden die letters verscherpt. *Hij zieteur* (ziet door) *de venster, gij zij choed, hij ga fer, dat doe seer.*

2° Wanneer zij gevolgd is door het enclitisch voornaamwoord de. *Gade* (gaat de); *geloofde* (geloofde de); *komde* (komt de).

Dat *de* wordt verscherpt tot *te*, wanneer de stam des werkwoords eindigt op *ch, k, p* of *t*. *Lachte* (lacht de), *spreekte* (spreekt de), *stopte* (stopt de), *zitte* (zit de).

Insgelijks wanneer de stamletter *f* of *s* onmiddellijk voorafgegaan is, de eerste van eenen korten klinker, de tweede van eenen korten klank of eenen medeklinker. *Strafte* (straft de), *kuste* (kust de), *danste* (danst de).

3° Wanneer zij, gevolgd van het lidwoord *het* of het enclitisch voornaamwoord *et*, niet onmiddellijk voorafgegaan is van eenen klinker. *De meester prijzet* (prijst het) *kind, gij denket* (denkt het), *hij gelocvet* (gelooft het).

Bij velen ook wanneer het enclitisch *es* er op volgt. *Daar steekes* nevens *daar steekt es*.

Bij *doen, gaan, hebben* (3° pers. enk.), *liggen* (3° pers. enk.), *staan, zeggen* (3° pers. enk.), *zien* en *zijn* verandert *et* in *get*. *Hij doetget* (doet het), *hoe gaget* (gaat het), *hij heget* (hee(f)t het), *daar leget* (leet het) *hier staget* (staat het), *wie zeget* (zeet het), *gij zijget* (zijt het).

Zoo ook wordt *es* bij velen ges. *Zij heges* nevens *zij hedes* (hee(t)t es), *daar stages* nevens *daar stades* (staat es).

De 1^e en de 3^e persoon meervoud eindigt op **en**. N verdwijnt uit dien uitgang volgens de hooger gegeven regels.

Wanneer de *n* van den 1ⁿ pers. meerv. onmiddellijk van *me* (we) gevolgd is, dan wordt *nme* door aanlijking **me**. *Game* (gaan we), *doeme* (doen we), *zijme* (zijn we), *haddeme* (hadden we).

Uit *haddeme* is bij velen *hamme* ontstaan; uit *hemmeme*, *hemme*; uit *kunneme*, *kumme*; uit *willeme*, *wimme*, uit *zouweme*, *zoume* (*zomme*); en uit *zulleme* of *zelleme*, *zumme* of *zemme*.

B) Onvolmaakt verleden tijd.

1° der gelijkvloeiende werkwoorden.

Komt het voornaamwoord onderwerp alleen vooraan, dan zijn al de personen aan elkander gelijk en eindigen op **de(n)** of **te(n)**. *Zaaien* en *werken* worden dus vervoegd als volgt:

Ik zaaide(n).	Ik werkte(n).
Gij zaaide(n).	Gij werkte(n).
Hij zaaide(n).	Hij werkte(n).
Wij zaaide(n).	Wij werkte(n).
Gijlie zaaide(n).	Gijlie werkte(n).
Zij zaaide(n).	Zij werkte(n).

AANMERKING. — De *n* van den uitgang verschijnt en verdwijnt volgens de regels, hooger voor de eind-*n* gegeven.

Wanneer een voornaamwoord onderwerp onmiddellijk het werkwoord volgt of, beter gezegd, enclitisch is, dan voegt men achter den stam **d** of **t**, gevolgd van *ek*, *ekik*, *ekikke*, *enek*, *enekik*, *enekikke* voor den 1ⁿ pers. enkelv.; — van *e*, *egij* voor den

2ⁿ pers. enkelv.; — van *enem, enen, ene, eni, en(hij)* voor den 3ⁿ pers. mannelijk enkelv.; — van *eze, ezij* voor den 3ⁿ pers. vrouwelijk enkelv.; — van *et, enet* voor den 3ⁿ pers. onzijdig enkelv.; — van *eme, ewij, ewijlie* voor den 1ⁿ pers. meerv.; — van *e, egijlie* voor den 2ⁿ pers. meerv.; — van *eze, ezij, en ezijlie* voor den 3ⁿ pers. meerv.

Dat geeft de volgende vormen: *hoordek, (ik) hoordekik, (ik) hoordekikke, hoordenek, (ik) hoordenekik, (ik) hoordenekikke; hoorde, (ge) hoordegij; hoordenem, hoordenen, hoordene, hoordeni, (hij) hoorden(hij); hoordeze, (ze) hoordezij; hoordet, hoordenet; hoordeme, (me, wij) hoordewij, (me, wijlie) hoordewijlie; hoorde, (ge, gijlie) hoordegijlie; hoordeze, (ze, zij) hoordezij, (ze, zijlie) hoordezijlie.*

2° der ongelijkvloeiende werkwoorden.

Alles in de uitgangen is hier gelijk aan de geschreven taal. *Ik liep, gij* en *gijlie liept, hij liep, wij* en *zij liepen.*

Wat wij zeiden in den tegenwoordigen tijd over *t* en *n*, is evenzeer toepasselijk op den onvolmaakt verleden tijd. *Kwaamde* (kwaamt de), *riepde* (riecht de); *gij zaget* (zaagt het); *kregeme* (kregen we).

Voor de hoofdvormen der ongelijkvloeiende en onregelmatige werkwoorden zie men de lijst hierachter.

c) *Andere tijden.*

In den volmaakt verleden en den meer dan volmaakt verleden tijd der aantoonende wijze, in den betrekkelijk toekomstenden der aantoonende, en in den verleden tijd der voorwaardelijke wijze wordt door velen *gehad* overbodig bij het hulpwerkwoord *hebben* gevoegd. *Ik heb en had daar geweest (gehad); ik zal en zou dat niet gezien (gehad) hebben.*

Gebiedende wijze.

De perscnen der gebiedende wijze worden juist gemaakt gelijk de overeenkomstige personen van den tegenwoordigen tijd der aantoonende wijze. De eind-*t* verdwijnt ook volgens de regels, hooger voor den tegenwoordigen tijd gegeven. Er is geen verschil tusschen het enkelvoud en het meervoud van den 2ⁿ persoon.

De eind-*t*, buiten de hooger gemelde gevallen, blijft nog weg 1° wanneer het werkwoord samengesteld is met een voorzetsel dat den klemtoon heeft : *draai om, spuw uit, trck op* (1).

2° In *kom* en in sommige werkwoorden wanneer zij van een bijwoord gevolgd zijn, waar de klemtoon op valt. *Kom bij mij, geef hier*. Die regel is nochtans niet algemeen.

De 1^e pers. meerv. wordt gemaakt met vóór de onbepaalde wijze *laat ons* te plaatsen : *laat ons gaan*. De vormen *laten wij gaan* en *gaan wij* worden nooit gehoord.

Voorwaardelijke wijze.

In aanhalende voorwerpszinnen gebruikt men den verleden voor den tegenwoordigen tijd der voorwaardelijke wijze. *Ik dacht zeker, dat hij zou gekomen zijn ; ik meende gisteren avond zeker, dat het dezen morgend zou geregend hebben*.

Bijvoegende wijze.

De bijvoegende wijze wordt door de aantoonende wijze vervangen. Zij komt nog enkel voor :

---

(1) Dit gebeurt niet, wanneer *t* onmiddellijk voorafgegaan is van eenen langen klank en aanstonds gevolgd wordt door eenen klinker. *Gaat om, ziet omhoog*.

1° In gewone wenschen, waar de hoofdzin verzwegen is. *God zegene u! God beware ons! God zij geloofd! Leve de Koning!*

2° In *al ware het, al waar 't. Ik gaan uit, al waar 't dat het regende dat het goot.*

Deelwoord en Onbepaalde wijze.

De toekomstige tijd van de onbepaalde wijze en het deelwoord wordt nooit gebruikt.

Het tegenwoordig deelwoord gaat uit op **ende(n)** en, als bijwoord gebezigd, soms op **end**.

Het wordt als werkwoord gebezigd:

1° Met het woordje *al*. *Zij gingen al huilenden en tierenden over de straat.*

2° In sommige uitdrukkingen als: *de zieken is stervende; vader is gaanden en staande; hij was doenden (bezig) in den hof; wat is er gaande?*

Het wordt veelvuldig aangewend als bijvoeglijk woord en komt dan dikwijls met eigenaardige beteekenis voor:

1° Menigmaal wordt de hoedanigheid bij overnaming toegekend aan den toestand in plaats van aan den persoon. *Loopende, staande, zittende werk; halende, vallende ziekte*, enz. (Z. IDIOTICON).

2° In veel uitdrukkingen krijgt de hoedanigheid de *nuance* bij van duur, van gewoonte. *Werkende mensch, gaande en komende man, wandelende Jood*, enz. (Z. IDIOTICON.)

Het wordt ook als bijwoord gebruikt om den volstrekt overtreffenden trap uit te drukken. *Blinkend wit, kokenden heet*, enz. (Z. bl. 53.)

De onbepaalde wijze en het tegenwoordig deelwoord komen dikwijls voor met den uitgang **ens (ns)**. Deze vormen gelden:

1° Voor bijwoorden. *Iets lachens zeggen en meenens doen, sleikens vol, vechtens gereed, iets spelens doen, dat ging loopens, zijn les spellens opzeggen.*

2° Voor eene onbepaalde wijze die het geheel uitdrukt. *Met iemand geen uitstaans hebben, vijf uren gaans, twee dagen werkens, een woord sprekens van hem is genoeg.*

In sommige dier uitdrukkingen is de genitief op andere naamvallen overgegaan. *'t Is morgen bier proevens; wat is er gaans? Ik ken hem van aanziens; als 't mijn doens was; geen sprekens weerd; zijn beziens in iet hebben.*

3° Voor volstrekte genitieven. *Hangens haar loopens; langst levens, langst gebruikens.*

4° Voor een gebod, eene plicht, ook voor eene vraag om recht te bekomen, bijzonder in de kinderspelen. *Herdoens, hergevens, herheulens, herspelens, herdeelens, hergooiens* (het is te herdoen, te hergeven, te herheulen, te herspelen, te herdeelen, te hergooien; er moet herdaan, hergeven, herheuld, herspeeld, herdeeld, hergoot worden); *dragens, hoogens, kuischens, leggens, zettens* (ik vraag het recht om al wat in mijne baan ligt, weg te kuischen; om mijnen marbol te leggen, te zetten, enz.).

AANMERKINGEN. — I. Bij die eene plicht uitdrukken, komt somwijlen *van*. *Het is hier niet van willens, maar van moetens.*

II. Bij die waar een recht gevraagd wordt, staan de bepalingen achteraan. *Dragens niet! hoogens niet!*

III. *Ens* wordt dikwijls *ers*. *Dragers, leggers, zettlers.*

Lijst der ongelijkvloeiende en onregelmatige
werkwoorden.

ONBEPAALENDE WIJZE.	ONVOLM. VERLED. TIJD.	VERLEDEN DEELWOORD.
Aantijgen	teeg aan	aangetegen.
Afsluiven	sloof af	afgesloven.
Bakken	bakte, biek	gebakken.
Bannen	bande	gebannen.
Bassen	baste	gebassen, gebast.
Bederven	bedi(e)rf, bedorf, bedurf	bedörven, bedurven.
Bedriegen	bedroog	bedrogen.
Beginnen	begost	begost.
Bekruizen	bekroos	bekrozen.
Belij(d)en	belee(d)	bele(d)en.
Benij(d)en	benee(d)	bene(d)en.
Bersten	berstte	gebersten.
Bevelen	bevool	bevolen.
Bewegen	bewoog	bewogen.
Bezwijken	bezweek	bezweken.
Bie(d)en, bee(de)n	boo (sch. <i>o</i>), boi, beedde (sch. <i>e</i>)	geboon, geboien.
Bijten	beet	gebeten.
Binden, bijnen	bond, bon	gebonden, gebonnen.
Blazen	blaasde, bloes	geblazen.
Blijken	bleek	gebleken.
Blinken	blonk (bloënk)	geblonken (gebloënk).
Bouwen	bouwde	gebouwd, gebouwen.
Bra(d)en	braadde	gebra(d)en.
Breien	bree	gebreeën.
Breken	brak, braak, brook	gebroken.
Brengen	brocht, (broëcht)	gebrocht, (gebroëcht).
Brouwen	brouwde	gebrouwen (gebraven), gebreven.
Buigen	boog	gebogen.
Denken	docht, (doëcht)	gedocht, (gedoëcht).
Derven, dörven(durven)	di(e)rf, dorf, durf	gedörven, gedurven, ge- derven.
Deugen	docht, (doëcht)	gedeugen.
Doen	dee(d)	gedaan.
Dörs(ch)en	dörs(ch)te	gedörs(ch)en.
Douwen (duwen)	douwde, doew, deef	gedouwen, gedeven.
Dragen	droeg	gedragen.
Dreigen	dreeg	gedreigen.
Drijven	dreef	gedreven.
Dringen	drong (droëng)	gedrongen (gedroëngen).
Drinken	dronk (droënk)	gedronken (gedroënk).
Dunken	docht, (doëcht)	gedocht, (gedoëcht).
Dwingen	dwong (dwoëng)	gedwongen (gedwoëngen).

Erven	erfde, i(e)rf	g(e)ërfd, g(e)orven.
Eten	at, aat	g(e)ëten.
Fluiten	floot	gefloten.
Gaan	ging, gong (goëng), gink, gonk (goënk)	gegaan.
Gelijken (lijken)	geleek	geleken.
Gellen, gillen (gelden)	gol, gou, geldde, gildde	gegollen, gegouen.
Genezen	geneesde, genas	genezen.
Genieten	genoot	genoten.
Geven	gaf, gaaf, goof	gegeven, gegoven.
Gieten	goot	gegoten.
Graven	graafde	gegraven.
Grijpen	greep	gegripen.
Grijzen	grees	gegriezen.
Hangen	hing, hong (hoëng), hink, honk (hoënk)	gehangen.
Hebben, hemmen	had, hod, haai, ha	gehad.
Heeten	hiet, heette	geheeten.
Heffen	hof, hief, heef	gehoffen, geheven.
Helpen	hi(e)lp, help	geholpen.
Hijgen	heeg	gehegen.
Hijtschen (hijzen)	hees(ch)	gehes(ch)en (gehezen).
Hou(d)en (haven)	hiel, hief, hieuw, hoew, heef	gehou(d)en, (gehaven), geheven.
Jagen	joeg	gejaagd.
Kiezen	koos	gekozen.
Kijken	keek	gekeken.
Kijven	keef	gegeven.
Klagen	kloeg	geklaagd.
Klieven	kloof	gekloven.
Klimmen	klom (kloëm)	geklommen (gekloëm- men).
Klinken	klonk (kloënk)	geklonken (gekloënk).
Komen, kommen	kwam, kwamp, kwaam	gekomen, gekommen.
Koopen	kocht	gekocht.
Krijgen	kreeg	gekregen.
Krimpen	kromp, (kroëmp)	gekrompen (gekroëmp- pen).
Kruien	kruide, krooi	gekruid, gekrooien.
Kruipen	kroop	gekropen.
Kunnen	kost	gekunnen.
Kwellen	kwol	gekwollen.
Kwijten	kweet	gekweeten.
Lachen	lachte	gelachen.
La(d)en	laadde	gela(d)en.
Laten	liet	gelaten.
Leggen	lee, lèè	geleed, gelèèd.
Lei(d)en	lee, leidde	gele(d)en, geleid.
Lezen	leesde	gelezen.
Liegen	loog	gelogen.
Liggen	lag, laag	gelegen.
Lij(d)en	lee(d)	gele(d)en.

Loopen	liep	geloopen.
Maken	maakte, miek	gemaakt.
Malen	maalde	gemalen.
Matten (kabbelen van melk)	matte	gematten.
Melken	molk, melkte	gemolken.
Meten	meette	gemeten.
Meugen (mogen)	mocht, (moëcht)	gemeugen.
Mij(d)en	mee(d)	geme(d)en.
Moeten	moest, most, mocht, (moëcht)	gemoeten.
Nemen	nam, namp, naam	genomen.
Nijpen	neep	genepen.
Ontginnen	ontgon	ontgonnen.
Plegen	placht, plocht, plecht, pleeg	geploegen.
Pleiten	pleet	gepleten,
Pluizen	ploos, pluisde	geplozen, gepluisd.
Plukken	plok (ploëk)	geplokken (geploëkken).
Prijzen	prees	geprezen.
Ra(d)en	raadde	gera(d)en
Reizen	rees	gerezen.
Rekken	rok, rekte	gerokken, gerekt.
Rieken	rook	geroken.
Rij(d)en	ree(d)	gere(d)en.
Rijgen	reeg	geregen.
Rijzen	rees	gerezen.
Roepen	riep	geroepen.
Ruiven	roof	geroven.
Schee(de)n (scheidn)	scheedde	geschee(de)n.
Schenken	schonk (schoënk)	geschonken (geschoënk).
Schennen (schenden)	schon	geschonnen.
Scheppen (Fr. <i>crier</i>)	schiep	geschapen.
Scheren	schoor, scheerde	geschoren.
Schieten	schoot	geschoten.
Schijnen	scheen	geschenen.
Schijten	scheet	gescheten.
Schillen	schol, schou, schildde	geschollen, geschouen, geschillen.
Schrijven	schreef	geschreven.
Schuiven	schoof	geschoven.
Slagen (slaan)	sloeg	geslagen.
Slapen	sliep	geslapen.
Sleipen (slepen)	sleipte, sleep	gesleipt, geslepen.
Slijpen	sleep	geslepen.
Slijten	steet	gesleten.
Slikken	slikte, slok (sloëk)	geslikt, geslokken (gesloëkken).
Sluiten	sloot	gesloten.
Sluiven	sloof	gesloven.
Smaken	smaakte, smiek	gesmaakt.

Smijten	smeet	gesmeten.
Smilten	smolt	gesmolten.
Snij(d)en	snee(d)	gesne(d)en.
Snuiven	snoof	gesnoven.
Spannen	spande	gespannen.
Speten	speette	gespeet, gespeten.
Spijten	speet	gespeten.
Spinnen	spouwen	gesponnen.
Splijten	spleet	gespleten.
Spouwen (spuwen)	spouwde, spoo	gespouwd, gespouwen, gespogen.
Sprei(d)en	spree(d)	gespre(d)en.
Spreken	sprak, spraak, sprook	gesproken.
Springen	sprong (sproëng)	gesprongen (gesproëngen).
Spuiten	spoot	gespoten.
Steken	stak, staak, stook	gesteken, gestoken.
Stelen	stool	gestolen.
Sterven	sti(e)rf, storf (störf), sturf	gestorven (gestörven), gesturven.
Stijgen	steeg	gestegen.
Stijven	steef	gesteven.
Stinken	stonk (stoënk)	gestonken (gestoënkken).
Stooten	stiet	gestooten.
Staan	stond, ston, sting, stong, (stoëng)	gestaan.
Strij(d)en	stree(d)	gestre(d)en.
Strijken	streek	gestreken.
Strikken (breien)	strok (stroëk)	gestrokken(gestroëkken).
Stuiven	stoof	gestoven.
Tinken	tonk (toënk)	getonken (getoënkken).
Treffen	trof, trefte	getroffen, getreft.
Trekken	trok (troëk)	getrokken (getroëkken).
Tre(d)en	treedde	getre(d)en, getreed.
Vallen	viel	gevallen.
Vangen	vong (voëng), ving	gevangen.
Varen	voer	gevaren.
Varen (vreemd voor- komen)	vaarde, voer	gevaard.
Vasten	vaste	gevasten, gevast.
Vechten, vichten	vocht, (voëcht)	gevochten, (gevoëchten).
Verdwijnen	verdween	verdwenen.
Vèren (Fr. <i>naviguer</i>)	vèède	gevèren, gevèèrd.
Vergeten	vergat, vergeette	vergeten.
Verlieren	verloor	verloren.
Verschrikken	verschrok	verschrokken.
Verslinden	verslond	verslonden.
Verstijven	versteef	versteven.
Verzinnen	verzon	verzonnen.
Vijlen	vijlde, veel	gevijld, gevelen.
Vijzen	vees	gevezen.
Vinden, vijnen	vond, von	gevonden, gevonden.

Vleien	vle	gevleeën.
Vlichten, vluchten (vlechten)	vlocht (vloëcht)	gevlochten (gevloëchten).
Vliegen	vloog	gevlogen.
Vouwen	vouwde	gevouwen.
Vragen	vroeg, vrieg	gevraagd.
Vriezen	vroos	gevrozen.
Vrijen	vree	gevreeën.
Wass(ch)en	was(ch)te	gewass(ch)en.
Wassen	waste	gewassen.
Wegen	woog	gewogen.
Werpen, wörpen	wi(e)rp, woërp	gewörpen, gewoërp.
Wei(d)en	wee(d), weidde	gewe(d)en, geweid.
Weten	wist	geweten.
. . . . .	was, waar, wèèr	geweest, gewest, gewist.
Weven	weefde	geweven.
Wij(d)en	wee(d), wijdde	gewe(d)en, gewijd.
Wijten	weet	geweten.
Wijzen	wees	gewezen.
Willen	wilde, wou	gewild, gewillen, gewouen.
Winden, wijnen	wond, won	gewonden, gewonnen.
Winnen	won	gewonnen.
Worden (wörren)	wier(d), woër,	gewörren, gewoërren.
Wreken	wreekte	gewroken.
Wrijven	wreef	gewreven.
Wringen	wrong (wroëng)	gewrongen (gewroëngcn).
Zeggen	zee, zèè	gezeed, gezeèd.
Zeiken	zeek, zeikte	gezeken, gezeikt.
Zenden	zond, zendde	gezonden, gezend.
Zien	zag, zaag	gezien.
Zijgen	zeeg	gezegen.
Zingen	zong (zoëng)	gezongen (gezoëngen)
Zinken	zonk (zoënk)	gezonken (gezoënkcn).
Zoeken (zuken)	zocht, (zoëcht)	gezocht, (gezoëcht).
Zoien (zieden)	zoide	gezoien.
Zouten	zoutte	gezouten.
Zuigen	zoog	gezogen.
Zuipen	zoop	gezopen.
Zullen	zou	. . . . .
Zweigen	zwolg, zwelgde	gezwolgen.
Zwellen, zwillen	zwol	gezwollen.
Zwemmen	zwom	gezwommen.
Zweren (etteren)	zwoor	gezworen.
Zweren (eed doen)	zwoor	gezworen.
Zwerpen	zwi(e)rf, zworf	gezworven.
Zwijgen	zweeg	gezwegen.

VII. Eigenaardigheden in den zinsbouw

1. *'Nen deugeniet van 'nen jongen, 'en sukkel van 'en vrouw, 'nen engel van e kind.*

In deze en dergelijke uitdrukkingen geldt het eerste naamwoord voor een hoedanigheidswoord. *'En sukkel van 'en vrouw* = eene sukkelachtige vrouw.

Deze wending geeft genegenheid, spot, afkeer of medelijden te kennen.

2. *Mij* wordt dikwijls overbodig gebruikt met een denkbeeld van verwondering, scherts of minachting. *Dat is me daar een leven ! Wat deed hij mij ? 't Is mij een onderwijzer !*

3. *Hem* (onzijdig) wordt bij *schillen* (verschillen) en soms bij *zitten* overbodig gebezigd. *'t Schilt hem geen-haar ; spelen en niet verliezen, daar zit het hem in.*

4. *Die* en *dat* wordt veel overbodig achter het onderwerp gezet. *Zijn vader die is al lang dood ; dat kind dat wilt niet leeren.*

5. Bepalende woordjes, zooals *ook* en *zelf*, komen nooit vóór het bepaalde woord. *De vader zelf heeft het mij gezeid ; de leerlingen van de derde klas krijgen ook 'nen prijs ; 't is altijd niet waar.*

6. Het herhaalde persoonlijk voornaamwoord onderwerp komt juist vóór en achter het werkwoord. *Ik zal ik dat doen ; ge zijt gij daar de schuld van.*

7. *'t Is niet waar, gij ! Hij is zeker dood, gij ! Ik heb het met mijn eigen oogen gezien, gij !*

Eigenaardig gebruik van *gij*, tot sterker loochening van hetgeen een tegenspreker bevestigt, of tot sterker bevestiging van hetgeen hij ontkent.

8. In sommige uitdrukkingen wordt het doelwoord als onderwerp, en het onderwerp als voorwerp gebezigd. *Hij is zijn geld afgenomen ; de moor-*

denaar is den kop afgedaan ; ik ben de pokken gezet ; hij wierd eene oor afgekapt ; hij was de been over ; ik wierd daar de handen goed gevuld ; die hond mag geen kwaad gedaan worden, enz.

9. De bedrijvende vorm wordt dikwijls gebruikt voor den lijdenden. Die wending is algemeen met bijwoorden die de goede of slechte geschiktheid van het onderwerp aanduiden om de daad van het werkwoord te ondergaan, zooals *gemakkelijk, goed, moeilijk, niet, schoon, slecht, zacht, enz.* *Die hater smeert slecht ; hard brood snijdt moeilijk ; dat papier snijdt niet ; die stofschurt gemakkelijk ; deze appelen houden niet lang ; dat huis betaalt tweehonderd frank van huur ; die regels leeren moeilijk vanbuiten ; klein geld telt slecht voort ; dat lijnwaad naait moeilijk ; dees hout schaaft zoet ; die korf draagt slecht, enz.*

Dezelfde wending bestaat ook met onzijdige werkwoorden. *Dat bed ligt hard ; die stoel zit zacht ; die sleenweg bolt slecht ; deze weg rijdt moeilijk ; die zaal klinkt hel ; dat papier schrijft niet ; deze vloer danst goed, enz.*

10. Men zegt ook : *Die patatten zijn groot genoeg om te hakken ; dat koren is rijp genoeg om te pikken ; ons werken is groot genoeg om dood te doen ; dees bier is bekwaam om te drinken ; dat hooi is nog niet droog genoeg om in te halen ; onrijp fruit is ongezond om te eten ; dat geweer is prijkeleus om af te schieten ; dat brood is te versch om aan te snijden.*

11. De lijdende vorm kan gebezigd worden voor den bedrijvenden. *Het is dezen nacht gevrozen ; het was dezen morgend wat gesneeuwd ; de voerman was nog niet ingespannen ; ik ben nog niet aangesmoord (ik heb mijne pijp nog niet aangestoken) ; zijt ge nog niet aangestopt (hebt ge uwe pijp nog niet gestopt) ? De bakker is met zijn brood opgeslagen ; die beenhouwer is veel te dier met zijn vleesch, enz.*

12. De onbepaalde wijze wordt gebruikt voor de gebiedende. *Daar van die boeken blijven ! Zwijgen daar ! Loopen, jongen, loopen !*

13. Voor eenen toekomenden tijd, in vragende zinnen. *Wat doen ? Wiens raad volgen ?*

14. Op haar eigen, als uitroep. *Ziek zijn en geen medecijnen willen gebruiken ! Dood zijn van den vaak en niet willen gaan slapen ! Jong zijn, goede handen aan zijn lijf hebben en te lui zijn om te werken ! Vier jaar naar de school gaan en nog geen letter kennen !*

15. De Latijnsche wending met den *infinitivus historicus* is zeer gemeen. *Hoe is dat ongeluk gebeurd ? Ha ! zat zijn, van den weg sukkelen, in 't water tuimelen en verdrinken. Hoe is hij ten ondere geraakt ? Ha ! dat is gemakkelijk om verstaan : niet werken en den grooten heer spelen, jagen, visschen en drinken en niets verdienen.*

16. Om krachtig op het werkwoord te steunen gebruikt men dikwijls de onbepaalde wijze in dezer voege : *Het luidde, luidde, altijd maar luïen ; hij liep, liep, altijd maar loopen, totdat hij eindelijk van vermoeidheid nederviel ; het regende, regende, maar gedurigaan regenen, zonder ophouden ; het waaide, waaïen ! dat de boomen uitvlogen ; het donderde, donderen ! dat alles daverde ; hij vloekte, vloeken ! dat het schrikkelijk was om hooren.*

17. Het eigenlijk gezegde komt dikwijls vooraan in de onbepaalde wijze, gevolgd van *doen* in den gepasten vorm. Deze wending wordt gebruikt om meer op het gezegde te kunnen steunen. *Zingen deden ze niet, maar huilen ; werken doet hij niet, maar slapen ; naar Brussel gaan, ja, doen zal ik het !*

18. De onbepaalde wijze komt veel met *zijn* verbonden voor. *Vader is ploegen ; ze zijn hout halen*

in 't bosch ; uw broer was wandelen ; de kinderen waren slapen.

19. *Iet doen van huilen ; hij deed wat af van zagen en klagen ; ze kan ict doen van kijven.* Die uitdrukkingen beteekenen : veel huilen ; hij zaagde en kloeg geweldig ; zij kan fel kijven.

20. Om aaneengeschakelde voorvallen krachtig uit te drukken wordt een of meer werkwoorden geheel of gedeeltelijk onderdrukt. *Zoogauw hij mij zag, hij op den loop ! Hij viel tegen de tafel : de flesschen om en al de wijn op den grond ! Toen wij den brand zagen, wijlie er naartoe en aan 't blus-schen aan !*

21: In veronderstellende zinnen, vervoegd met het werkwoord *zullen*, wordt dit, evenals zijn onderwerp, onderdrukt in den eersten toekomenden tijd der aantoonende, en den tegenw. tijd der voorwaardelijke wijze. *Als gij wilt dat ik u help, geerne genoeg ! Als hij zijn eigen broer kost bedriegen, doen ook ! Als hij iemand kan bedodden, ja maar, niet wachten zulle ! Watte ! gij daar naartoe gaan ! Al verbied ik het hem twintig keeren op 'nen dag, toch niet laten !*

22. Wanneer de werkwoorden *staan, zitten, liggen* in de onbepaalde wijze staan en met eenen anderen infinitief verbonden zijn, dan wordt het voorzetsel *te* door de meesten weggelaten, doch door sommigen uitgedrukt. *De hond heeft den heelen nacht liggen bassen of liggen te bassen. Waar heeft zij altijd over zitten dubben of zitten te dubben ? Hij zal leelyk staan zien of staan te zien.*

23. In strijd met de spraakkunsten wordt *te* dikwijls weggelaten in verkorte onderwerpszinnen, wanneer zij den hoofdzin voorafgaan. *Iedereen behagen is onmogelyk. Morgen met den eersten trein vertrekken zal nog het beste zijn. Dien koppigaard stillekens*

laten betijen totdat hij uitgekoft is, zou dat niet het geraadzaamste zijn? Mijn vrienden in den nood laten is mijn gewoonte niet.

Soms ook, wanneer de hoofdzin vooraan komt, in spreekwoorden en spreekwoordelijke zegswijzen. *'t Is beter bedelen als stelen. 't Is gemakkelijk riemen snijden uit andermans leer.*

24. *Te* komt zoowel tusschen, als vóór twee infinitieven, wanneer de tweede voorwerp is van den eersten. *Hij sprak van mij doen te vertrekken. Ik heb vergeten (van) u dat laten te weten. Gij zeidt van mij komen te halen. Ik denk (van) gaan te zien.*

25. Wanneer de onbepaalde wijze voorkomt als bepaling van bijvoeglijke woorden, die eene goede of slechte hoedanigheid uitdrukken, zooals *gemakkelijk, schoon, lief, lastig, leelijk, deerlijk, moeilijk*, enz. wordt zij, evenals oudtijds, nog dikwijls aangewend met *om*. *Dat is gemakkelijk om zeggen, maar moeilijk om doen. 't Was schoon om zien en lief om hooren. Dat pak is lastig om dragen. Die weg is gemakkelijk om vinden. Deerlijk om hooren. Moeilijk om krijgen.*

26. *Te*, gevolgd van eene onbepaalde wijze, komt zelfstandig voor in : te drinken vragen, te eten geven, enz. *Is er nog te drinken? Heeft ze nog te stoken? Geeft mij te eten. Hij kreeg slapen.*

27. *Hij is over drij jaar vertrokken, wel te weten. 't Is over twee maanden gebeurd, goed te weten. Ik heb uwen leesboek op het bovensie schap zien liggen, niet beters te meinen. Jan heeft verleden Zondag nog hier geweest, niet beters te weten.*

Wel te weten, goed te weten geldt voor : ik weet het goed, ik ben er zeker van; *niet beters te meinen, niet beters te weten*, voor : ik meen dat het zoo is, ik geloof het althans, ik weet niet beter.

28. *De zieke zal niet meer genezen, is te vreezen.*
't Zal vandaag nog regenen, is te denken. Die jongen
zal nu wel wat beter gaan oppassen, is te hopen.

Voor : 't Is te vreezen dat de zieke niet meer zal genezen; 't is te denken dat het vandaag nog zal regenen, enz.

29. De Fransche uitdrukking : *si j'étais à votre place, si j'étais de vous*, wordt op drieërlei manieren gezegd : 1° *als ik in uw plaats was* ; 2° *als ik van u was* ; 3° *als ik gelijk (gelijkals) gij was*.

30. *Die peren zijn tijd geëten ; dat koren is hoog tijd gepikt ; uw hooi is meer als tijd afgemaaid.* Die uitdrukkingen beteekenen : Het is tijd dat die peren geëten worden; het is hoog tijd dat dit koren gepikt worde; het is meer dan tijd dat uw hooi gemaaid worde.

31. Uitroepen staan somtijds in de vragende woordorde. *Is me dat verschieten ! Was me dat daar een leven ! Is dat daar zitten slapen !*

32. *Liegen dat hij kan, 't is ongelooflijk ! Lomp dat hij is, 't is onbegrijpelijk ! Hard loopen dat hij kost ! Hard dat hij liep ! Een schelm dat hij is ! Drinken dat hij kan, gelijk een echel ! Huilen dat hij deed, gelijk 'nen bezetene !*

Uitroepende zinnen met het eigenaardige *dat* tot sterke bevestiging.

Bij veel bedrijvende werkw. heeft eene dubbele wending plaats. *Hout verkoopen dat hij doet, met volle wagens en hout dat hij verkoopt*, enz. *Geld winnen dat hij doet, gelijk slijk en geld dat hij wint*, enz.

Sommigen bezigen *gelijk*. *Liegen gelijk hij kan ! Geleerd gelijk hij is !*

33. *Of ik blij was ! Of het regende ! Of wij honger hadden !*

Uitroepen met *of*, geldende voor eene sterke bevestiging.

34. *Hij heeft twee dochters dood, één thuis en drij getrouwd. Ik heb een bunder koren rijp en vijftig roeden hooi droog. Hij heeft wel een half bunder pataten rot.*

Dood, thuis en getrouwd gelden voor eenen hoedanigheidszin: die dood zijn, die thuis is, die getrouwd zijn.

35. *Gade mee naar de stad? Meugen! Pakt dien zak op! Kunnen! Waarom koopt ge geen ander peerd? Eerst geld hebben! Zegt tegen Jan dat hij meegaat. Ja, maar willen!*

Mogen, kunnen, geld hebben gelden voor: indien ik mocht, indien ik kon, indien ik geld hadde.

36. Om reden van nadruk en soms met een denkbeeld van verwondering wordt het voornaamwoord, onderwerp van den onderverstanen zin, dikwijls gegeven. *Is uw zuster al getrouwd? Neen ze (nees)! Hedde gedaan met uw werk? Ja ik (jaak)!*

Het voornaamwoord versmelt meest altijd met *ja* of *neen*. Dat geeft de vormen:

<i>Ja ik</i> — jaak,	<i>neen ik</i> — neenek, neek,
<i>ja gij</i> ,	<i>nee gij</i> ,
<i>ja hij</i> — jaai,	<i>neen hij</i> — neene,
<i>ja zij</i> — jaas,	<i>nee zij</i> — nees,
<i>ja het</i> — jaat (soms jate);	<i>neen het</i> — neent, neet, (soms neete).

AANMERKING. — Sommigen bezigen *ja het, neen het*, onverschillig tot welken persoon het onderwerp behoore.

37. In de vraag wordt, bij veel sprekers, door *ja* of *neen* het veronderstelde antwoord gegeven. *Hebben ze u bestolen, ja? Kan hij niet komen, neen?*

38. Het verleden deelwoord wordt gebruikt voor den toekomenden tijd in vragende zinnen. *Wat daar-*

mee gedaan? Wat nu gezongen? zei de koster, en de kerk stond in brand.

39. In de plaats van den volmaakt verleden tijd, met een denkbeeld van goedkeuring. *Goed gesproken, mijn kind!*

40. Voor de gebiedende wijze, dikwijls met een denkbeeld van uitnoodiging of aanmoediging. *Sa! vrienden, eens aapper gewerkt! Nu eens gedronken!*

41. Het vervangt den onvolmaakt verleden tijd in deze en dergelijke zinnen: *Eerst nog 'nen tijd gesemmeld en weg en weer geloopen, eerdathij gereed was om te vertrekken; moeite genoeg gedaan om hem rede te doen verstaan, maar hij wilde niet luisteren.*

42. Voor de gebiedende wijze bezigt men dikwijls eenen vragenden zin met *gaan* of *willen*. *Gade daar ophouden met dat larweit! Wilde daar eens zwijgen!*

43. De gebiedende wijze wordt gebruikt in uitroepen, met een denkbeeld van scherts of ontmoediging. *Doet dan al dat ze zeggen, en wordt dan nog gestraft! Loopt daar maar henen voor niemendalle!*

44. Dezelfde wijze vervangt ook dikwijls eenen voorwaardelijken zin. *Geeft hem 'nen vinger, hij wilt de hecle hand; zegt tegen hem al dat gij wilt, hij zal er niet naar luisteren.*

45. Achter *kwestie*, *God weet* en *wie weet* staat de bijzin in de vragende woordorde. *Kwestie is het niet te laat; wie weet is zij niet vertrokken; God weet is hij niet dood.*

46. Veel gebruikt zijn deze en dergelijke herhalingen: *Ze riep dat ik komen moest, riep ze; ze zeiden dat het te laat was, zeiden ze; 't is een deugeniet is't; hij drinkt alles op en laat vrouw en kinderen armoe lijden, 't is toch ongelukkig is 't; ge zijt 'ne viesneus, zijde!*

47. In de volgende wijze van spreken komen de bepalingen der onbepaalde wijze niet van voor, maar van achter: *ik kan niet beter doen als loopen er seffens naartoe; ik zal naar hem gaan en troosten hem zooveel ik kan.*

48. Als een voorwaardelijke zin met voegwoord den hoofdzin voorafgaat, dan staat deze laatste somwijlen in de rechte woordorde. *Als ik in uw plaats was, ik zou er niet naartoe gaan.*

49. *Kom haal het geld; gaat draagt dien zak weg,* enz. hoort men voor: kom het geld halen; gaat dien zak wegdragen.

50. *Het is vandaag Brecht kermis* voor: het is kermis te Brecht of Brechtsche kermis.

Zoo ook met *merkt, meulen, dorp, kerk, toren, bosch* en *veld*. *Ik kom van Pulderbosch merkt. Ginder staat Hal meulen. Hij woont in Broechem dorp. Ik woon vast neven Wijneghem kerk. Dat is ginder Vorselaar toren. Hij jaagt in Zoersel bosch. Zandhoven veld.*

51. Staande vergelijkingen hebben gewoonlijk denzelfden vorm als in de schrijftaal. In sommige vindt men echter nog het onbepaald bijv. w. *een*, waar de algemeene taal dit zou weglaten. Zulke zijn: *zoo zocht als e zijken, zoo klein als e zaad, zoo dun als e garen, zoo vet als 'en olie.*

NALEZING.

Bl. VII. Lees : DE SCHRIJVERS.

Bl. X. In te lasschen : znw. = zelfstandig naamwoord.

Bl. 10, § 13. Lees : « Vóór *m* is die regel schier algemeen. ».

Bl. 17, § 3. Bij te voegen : *schup*, *snoëfen*, *snuffen*; in 't Z. O. *soëkel* (sukkel).

Bl. 18. Voeg bij : 1bis. Korte *i* en *o*. *Gong* nevens *ging*, *hong* nevens *hing*, *sting* nevens *stong* en *stond*, *wong* (ving), *ommers* (immers), *locht* (licht).

Bl. 18, § 5. Bij te voegen : *bie*, *bietsman*, *iezegrim*, *kapucien*, *kniezen*, *Lien*, *Lies*, *sausies*, *Trien*.

Bl. 18, § 6. Bij te voegen : *stiet* (stuut).

Bl. 18, § 7. Bij te voegen : *goëzen* en *guizen*, *boezen* en *buizen*.

Bl. 20, § 17. Bij te voegen : *höm* nevens *hem*; in 't Z. ölf, zölf...

Bl. 21, § 22. Bij te voegen : *ivoor*.

Bl. 21, § 24, 1°. Bij te voegen : *kwaartier*.

Bl. 21, § 24, 2°. Bij te voegen : *blot* (kaalhoofdig).

Bl. 21, § 24, 3°. Bij te voegen : *breuzelen* voor *brijzelen*, *reuzelen* voor *rijzelen* en *ruizelen*, *rafelen* voor *rjefelen*, *ruifelen* (met de teerlingen werpen), *vloot* voor *vleet* (visch), *jooken* voor *jeuken*, *kip* voor *keep*.

Ol verwisselt met *ou* in *gol* nevens *gou* (van *gillen* = gelden), *schou* nevens *schol* (van *schillen* = schelen, verschillen), *spollen* (splijten, vrglk. *spouwen*).

Bl. 22, § 1, 1°. Bij te voegen : *christene*, *heidene* en *katholieke*.

Bl. 23, § 6. Bij te voegen : *Scheld*.

Bl. 24, § 1. *T* wordt door sommigen verzacht in gevallen, waar anderen die letter scherp uitspreken, vooral wanneer 't woord, waar *t* in voorkomt, den vollen klemtoon heeft, *Hij wild nie' komen. Hij leerd niks. Zij zingd mee. Vand melk. Ind lof. Opd water*.

Bl. 27, § 7. Lees : « onvolkomen », in plaats van « volkomen ».

Bl. 27, § 8. Lees : « De *l* veroorzaakt te Antwerpen « swarabhakti » van de onmiddellijk voorgaande korte heldere *e*. »

Bl. 28, § 9. *N* wordt ook genasaleerd, niet enkel te Antwerpen, maar overal elders, in *bassijn* en *harlekijn* : *bassijng*, *basseng*, *harlekijng*, *harlekeng*, alsmede in *afijng*, *afeng* (Fr. *enfin*) en *pertang* (Fr. *pourtant*).

Bl. 29, § 9. Nopens de *n* in den toonloozen uitgang *en* dient nog opgemerkt, dat deze letter in 't W. der Kempen ook dikwijls — niet altijd — door velen wordt uitgesproken, wanneer *h*, *d*, *r* of *t* er onmiddellijk op volgt. *De kinderen blijven hier. De jagers achtervolgden den haas. Ze hiel(d)en raad. Wij zullen dezen avond komen. De soldaten trokken deur de stad*.

Bl. 29, § 10. Methathesis van *r* in *wört*, *wert* (wrat), *Kerst* (Christiaan) en *Kerstien* (Christina).

Bl. 32, § 4. Bij te voegen : *blat* (blad, mrv. *blatten*), *draat* (draad, mrv. *draten*), *eet* (eed, mrv. *eeten*), *hoet* (hoed, mrv. *hoeten*), *lit* (lid, mrv. *litten*).

Bl. 32, § 6. Bij te voegen : *fribbelen* (wribbelen).

Bl. 32, § 7. Door te schrappen : *wrijf* (wreeg). Immers *wreeg* bestaat niet.

Bl. 32, § 8. Bij te voegen : *gina* (kina), *vlaag* (vlaak), *sožk*, bij T. *soech*.
Bl. 32, § 10. Bij te voegen : *tinkelen* naast *tintelen*, *mook* (moot),
mok nevens *mot* (van stroo).

Bl. 33, § 13. Bij te voegen : *kazerne* (kazerne).

Bl. 33, § 15. Bij te voegen : *moiernaaks* (moedernaakt) nevens *naakt*.

Bl. 33, § 19. Bemerkt nog : *l* in *reesel* voor *reesem* (D. B. en Kil.)

Bl. 35. **Procopie**. Bij te voegen : *juin* voor *ajuin*, *Pril* voor *April*.

Bl. 35. **Apocope**. Afkapping van *de* in *Schil* (Schilde).

Bl. 35. **Syncope** van *n* in *peizen*.

Bl. 35. **Prothesis** van *k* in *kneuren* en *kwispeelturig*, van *d* in *daal*,
bij D. B. *aal*, *ale*.

Bl. 36. **Paragoge** van *s* in *dörs* (dor) en *hoes* (hoe), van *t* in *kamfort*
(kamfer), *maagt* (maag), *reigert* en *vliegert*.

Bl. 47. In te lasschen : oksel, v.

Bl. 52, § 1. Wanneer de vergelijking geschiedt tusschen twee hoe-
danigheden, ten aanzien van een zelfde voorwerp of dezelfde voorwerpen,
dan gebruikt men ook den vermeerderenden trap : *die tafel is langer als*
breed; dees huis is gerieflijker als schoon; hij is geleerder als rijk, in
strijd met de spraakkunsten, volgens welke men schrijven moet : *die*
tafel is meer lang dan breed; dit huis is meer gerieflijk dan schoon, enz.

Men zegt ook : *die tafel is langer alsdat ze breed is; dees huis is*
gerieflijker alsdat het schoon is.

Bl. 54, § 4. Nevens het onz. *dees* bestaat in 't N. der Kemp. ook
de vorm *det* (dit). *Det huis*. *De(t) kind*.

Bl. 58, § D. Naast de vormen *dedeze* en *dedie* bestaan ook *deze* en
die. De onz. *dit* en *ditte* worden insgelijks gebruikt, doch altijd verbonden
met *dat* en *datte*. 't *Is altijd dit of dat*. 'En *dütjen* of 'en *datje*. 'Nen
ditte met 'nen *datte*.

Bl. 61. Lees : « achter het verhalend of », in plaats van « herhalend ».

Bl. 64, § VI. Er valt op te merken, dat bij meerlettergrepige hoe-
danigheidswoorden de apocope der *n* geen plaats heeft. *E gemein kleed*.
E gewoon gebruik.

Bl. 65. Voeg bij : X. Bijvoeglijke woorden, als bijwoorden gebruikt,
worden verbogen, wanneer zij tot bepaling dienen van een hoedanigheids-
woord, vóór het naamwoord geplaatst. *Ik heb harde(n) grooten honger*.
Hij bezit 'nen heele(n) grooten hof. 'Nen *ijselijke strenge winter*. 'Nen
deerlijke magere mensch. 'En *felle groote vrouw*. 'Ne *schrikkelijken*
heeten oven. 'Ne *schroomelijken donkere nacht*, enz.

Voeg daarbij *vandee*. 'Ne *vandegen drooge* (droge) *zomer*.

Sommige dier bijwoorden kunnen met onderdrukking van *groot* of
een gelijkbeteekenend hoedanigheidswoord, als bijvoegl. woorden aan-
gewend worden. *Jan is 'ne vandege student*. *Hij is 'nen deerlijke vloeker*.
Ge zij(t) 'nen ijselijke zageman. *Ik ben geenen harden eter*. *Ik had*
danigen honger, enz.

Veel, als bepaling van een hoedanigheidswoord of een bijwoord,
eindigt altijd op *e(n)*. *Vele meer*, *vele minder*, *velen dieper*.

In strijd met de spraakkunsten, eindigen de tegenw. deelwoorden, als
bijwoorden gebezigd, op *ende(n)*, zelden op *end*. *Kokenden heet*. *Sprin-*
gende levend.

Bl. 81. In te lasschen : Runneu — runde — gerunnen.